

Kestävyysraportointidirektiivin vaikutus viherpesuun yritysten
vastuullisuusraportoinnissa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Kauppaoikeus
Pro Gradu -tutkielma
Kevät 2024
Aliisa Antila

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kestävyysraportointidirektiivin vaikutus viherpesuun yritysten vastuullisuusraportoinnissa

Tekijä/-t: Aliisa Antila

Koulutusohjelma/oppiaine: Oikeustieteen maisteri

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: XIII + 67 sivua.

Vuosi: 2024

Tiivistelmä: Tutkielman tarkoituksena on selvittää viherpesun ilmiötä yritysten kestävyysraportointisääntelyn kontekstissa. Tutkielmassa pyritään integroivan, kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, positiivisen sääntelyteorian ja lainopin metodein vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: miten viherpesu ilmenee yritysten vastuullisuusraportoinnissa ja miksi se on haitallista? Miten vastuullisuusraportointisääntely on kehittynyt viherpesun näkökulmasta ja miksi sääntelyä on ollut tarvetta uudistaa? Mitä uudistuksia uudessa kestävyysraportointidirektiivissä on viherpesun estämisen kannalta?

Viherpesulla ei ole yksiselitteistä määritelmää, mutta voidaan todeta, että viherpesun ytimessä on epäjohdonmukaisuus ympäristöön liittyvien sanojen ja tekojen välillä, ja sillä pyritään saavuttamaan etuja harhaanjohtavia tietoja julkaisevalle yritykselle. Viherpesu voi ilmetä yritysten vastuullisuusraportoinnissa monin eri tavoin, kuten tietojen valikoivana julkaisemisena, tietojen poistamisena, kestävyystietojen liioitteluna sekä tietojen epäjohdonmukaisuutena. Viherpesulla voi olla haitallisia vaikutuksia usealla eri tasolla. Viherpesun haitalliset vaikutukset voivat ulottua yksilöihin, yritykseen, rahoitusmarkkinoihin sekä ympäristöön.

Kestävyysraportointisääntely on kehittynyt yritysten julkaisemista vapaaehtoisista ympäristöraporteista, joiden tarkoitus oli avoimuuden lisääminen yrityksen ja sen sidosryhmien välillä. Yritysten tiedonantovelvollisuus on laajentunut huomattavasti modernisointidirektiivin sekä ei-taloudellista raportointia koskevan direktiivin myötä. Sääntelyn ongelmaksi kuitenkin muodostui annettujen kestävyystietojen laatu, vertailukelvottomuus ja varmennuksen puute. Puutteellinen sääntely johti siihen, että vastuullisuusraporttien käyttäjillä ei ollut tarpeeksi tietoa yritysten toiminnan vaikutuksista ympäristöön ja yhteiskuntaan.

Uuden kestävyysraportointidirektiivi sisältää monia uudistuksia, joiden voidaan odottaa ehkäisevän viherpesua yritysten kestävyysraportoinnissa. Soveltamisalan laajenemisen, eurooppalaisten kestävyysraportointistandardien, raporttien varmentamisen ja vastuusäännösten odotetaan lisäävän yritysten kestävyystietojen saatavuutta, luotettavuutta sekä vertailukelpoisuutta ja vähentävän viherpesun riskiä.

Avainsanat: Viherpesu, kestävyysraportointi, kestävyysraportointisääntely, yritysvastuu, CSRD

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

Lähteet	V
Lyhenteet	XIII
1 Johdanto	1
1.1 Tutkielman aihe ja tausta.....	1
1.2 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne	4
1.3 Tutkielman metodit ja lähteet.....	6
1.4 Määritelmät	8
1.4.1 Yritysvastuuoikeus.....	8
1.4.2 Kestävyysraportti	10
1.4.3 Sidosryhmät	13
2 Viherpesu yritysten vastuullisuusraportoinnissa	16
2.1 Viherpesun käsite	16
2.2 Viherpesun ilmeneminen vastuullisuusraporteissa	18
2.3 Viherpesun taustatekijät	21
2.4 Viherpesun vaikutukset	22
2.4.1 Vaikutukset yksilötasolla	22
2.4.2 Vaikutukset yritykseen.....	23
2.4.3 Vaikutukset rahoitusmarkkinoihin.....	24
2.4.4 Vaikutukset ympäristölle	25
2.5 Viherpesun valvonta.....	25
3 Kestävyysraportointisääntelyn kehitys viherpesun näkökulmasta	28
3.1 Komission suositus ja modernisointidirektiivi	28
3.2 Ei-taloudellista raportointia koskeva direktiivi (NFRD).....	31
3.2.1 Ei-taloudellisten tietojen sisältö ja muoto	32
3.2.2 NFRD:n ongelmat.....	36
4 Uuden kestävyysraportointidirektiivin (CSRD) uudistukset viherpesun ehkäisemiseksi kestävyysraportoinnissa	40
4.1 Kestävyysraportointidirektiivin implementointi ja soveltamisala.....	41
4.2 Uudet eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit (ESRS-standardit)	43
4.2.1 Raportoitavan tiedon laadulliset vaatimukset	45
4.2.2 Kaksinkertaisen olennaisuuden periaate kestävyysraportoinnin perustana	48
4.2.3 Raportointi yrityksen arvoketjusta	50
4.3 Kestävyysraportoinnin varmentaminen ja julkaiseminen	52
4.4 Tiedonantovelvollisuuden viranomaisvalvonta.....	54

4.5	Vastuu ja seuraukset tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta	56
4.5.1	Johdon vastuu tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta	56
4.5.2	Seuraamukset tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta	57
5	Johtopäätökset.....	60

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. WSOY, 1989.

Alniacik, Umit – Alniacik, Estra – Genc, Nurullah: How Corporate Social Responsibility Information Influences Stakeholders' Intentions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(4), 2011.

Balluchi, Federica – Lazzini, Arianna – Torelli, Riccardo: CSR and Greenwashing: A Matter of Perception in the Search of Legitimacy. *Accounting, accountability and society: Trends and perspectives in reporting, management and governance for sustainability*, 151-166, 2020.

Brown, Halin – de Jong, Martin – Lessidrenska, Teodorina: The rise of the Global Reporting Initiative: A case of Institutional entrepreneurship. *Environmental Politics*, 18(2), 2009.

Clarkson, Peter – Li, Yue – Richardson, Gordon – Tsang, Albert: Causes and consequences of voluntary assurance of CSR reports: International evidence involving Dow Jones Sustainability Index Inclusion and Firm Valuation. *Accounting, Auditing and Accountability Journal* 32, 2019.

Cohen, Jeffrey – Simnett, Roger: CSR and Assurance Services: A Research Agenda. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 2014.

Delmas, Magali – Burbano, Vanessa: The drivers of greenwashing. *California Management Review*, 54(1), 2011.

Furlow, Nancy: Greenwashing in the new millennium. *The Journal of Applied Business and Economics*, 10(6), 2010.

Gatti, Lucia – Pizzetti, Marta – Seele, Peter: Green lies and their effect on intention to invest. *Journal of Business Research*, (127), 2021.

Gullkvist, Benita: Suomalaisten pörssiyhtiöiden vastuullisuusraportoinnin ulkopuolinen varmentaminen. Teoksessa: *Ruohonen, Janne – Kihn, Lili-Anne – Oulasvirta, Lasse – Veikkola, Elisa:* Tilintarkastus ja evaluaatio: Talouden ja sääntelyn vuoropuhelu. Tampere University Press, 2023.

Harmaala, Minna-Maari – Jallinoja, Niina: Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Sanoma pro, 2012.

Herremans, Irene: Sustainability Performance and Reporting. Business Expert Press, 2020.

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

Kaisanlahti, Timo: Kestävyyssnäkökohdat EU-yritysten julkisessa raportoinnissa: Mitä tietoja ja miten tilintarkastaja varmentaa? Teoksessa: *Ruohonen, Janne – Kihn, Lili-Anne – Oulasvirta, Lasse*

– *Veikkola, Elisa*: Tilintarkastus ja evaluaatio: Talouden ja sääntelyn vuoropuhelu. Tampere: Tampere University Press, 2023.

Karhu, Juha: Yhteiskuntavastuu varallisuus oikeuden järjestelmässä. Defensor Legis N:o 4/2019.

Keilmann, Julianne – Koch, Thomas: When Environmental Claims are Empty Promises: How Greenwashing Affects Corporate Reputation and Credibility. Environmental Communication, 2023.

Koipijärvi, Terhi – Kuvaja, Sari: Yritysvastuu: Johtamisen uusi normaali. Kauppakamari 2017.

Kurittu, Kaisa: Yritysvastuuraportointi: kiinnostavan viestinnän käsikirja. Alma Talent 2021.

Kölbel, Julian – Busch, Timo – Jancso, Leonhardt: How media coverage of corporate social irresponsibility increases financial risk. Strategic Management Journal, 38(11), 2017.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeus. Sanoma Pro 2004.

Lyon, Thomas – Montgomery, Wren: The means and end of greenwash. Organization and Environment, 28(2), 2015.

Niskala, Mikael – Palmuaro, Sirkku: Uudet kestävyysraportointivaatimukset: mitä ne tarkoittavat käytännössä? Alma Talent 2023.

Marquis, Christopher – Toffel, Michael – Zhou, Yanhua: Scrutiny, Norms and Selective Disclosure: A Global Study of Greenwashing. Organization Science 27(2), 2016.

Milne, Markus – Gray, Rob: W(h)ither Ecology? The Triple Bottom Line, the Global Reporting Initiative and Corporate Sustainability Reporting. Journal of Business Ethics 118, 2013

Mähönen, Jukka: Comprehensive Approach to Relevant and Reliable Reporting in Europe: A Dream Impossible? Sustainability, 12(13), 2020.

Mähönen, Jukka: Kestävyysraportointi. Teoksessa: *Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael – Dahlqvist Meri*: Yritysvastuu & oikeus. Kauppakamari 2022.

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo: Osakeyhtiö I – yleiset opit. 3. uudistettu painos. Talentum 2015.

Määttä, Kalle: Oikeudellisen sääntelyn tutkimus – lastuja sääntelyteoriasta. Oikeus 2002, 31(2).

Määttä, Kalle: Oikeustaloustieteen perusteet. 2. uudistettu painos. Edita 2016.

Paloniitty, Tiina: Kestävyys oikeus: oikeudenala, temaattinen kokonaisuus vai jotain muuta? Lakimies 1/2022.

Paukku, Eelis: Kestävyys käsitteestä suomalaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Oikeus 3/2023.

Salminen, Ari: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja 2011.

Savela, Ari: Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. Talentum 2015.

Seele, Peter – Gatti, Lucia: Greenwashing revisited: In search of a typology and accusation-based definition incorporating legitimacy strategies. *Business Strategy and the Environment*, 26(2), 2017.

Silvola, Hanna – Peill, Elina – Aspholm, Ingalill – Kaisanlahti, Timo: ESG Kestävyysraportointi: Yritysjohdon vastuu ja mahdollisuus. ST-Akatemia Oy 2024.

Szabó, Dániel – Sørensen, Karsten: New EU Directive on the Disclosure of Non-financial Information (CSR). *European Company and Financial Law Review* 12(3), 2015.

Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael – Dahlqvist Meri: Yritysvastuu & oikeus. Kauppakamari 2022.

Vos, Jacob: Actions speak louder than words: Greenwashing in corporate America. *Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy* 23, 2009.

Walker, Kent – Wan, Fang: The harm of symbolic actions and green-washing: Corporate actions and communications on environmental performance and their financial implications. *Journal of Business Ethics*, 109(2), 2012.

Virallislähteet

Euroopan unionin sekundäärioikeus

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/51/EY, annettu 18 päivänä kesäkuuta 2003, yhtiömuodoltaan tietynlaisten yhtiöiden, pankkien ja muiden rahoituslaitosten sekä vakuutusyritysten tilinpäätöksistä ja konsolidoiduista tilinpäätöksistä annettujen direktiivien 78/660/ETY, 83/349/ETY, 86/635/ETY ja 91/674/ETY muuttamisesta, EUVL L 178, 17.7.2003. (Modernisointidirektiivi)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU, annettu 26 päivänä kesäkuuta 2013, tietyntyyppisten yritysten vuositilinpäätöksistä, konsernitilinpäätöksistä ja niihin liittyvistä kertomuksista, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY muuttamisesta ja neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY kumoamisesta, EUVL L 182, 29.6.2013. (Tilinpäätösdirektiivi)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/65/EU, annettu 15 päivänä toukokuuta 2014, rahoitusvälineiden markkinoinnista sekä direktiivin 2002/92/EY ja direktiivin 2011/61/EU muuttamisesta. (MiFID II)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta

edellyttävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta, EUVL L 330, 15.11.2014. (Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskeva direktiivi, NFRD)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/2088, annettu 27 päivänä marraskuuta 2019, kestävyteen liittyvien tietojen antamisesta rahoituspalvelusektorilla. (SFRD)

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2020/852, annettu 18 päivänä kesäkuuta 2020, kestävä sijoittamista helpottavasta kehyksestä ja asetuksen (EU) 2019/2088 muuttamisesta, EUVL L 198, 22.6.2020. (Taksonomia-asetus)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2022/2464, annettu 14 päivänä joulukuuta 2022, asetuksen (EU) N:o 537/2014, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta, EUVL L 322/15, 16.12.2022. (Kestävyysraportointidirektiivi, CSRD)

Komission delegeoitu asetus 2023/2772, annettu 31 päivänä heinäkuuta 2023, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/34/EU täydentämisestä kestävyysraportointistandardien osalta. 22.12.2023. (Raportointiasetus)

Muut Euroopan unionin virallislähteet

European Commission. Summary Report of the Public Consultation on the Fitness Check on the EU framework for public reporting by companies 21 March – 31 July 2018.

European Commission. Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive 20 February – 11 June 2020.

KOM(2001) 366 loppl. Vihreä kirja - yritysten sosiaalisen vastuun eurooppalaisten puitteiden edistämisestä.

KOM(2011) 681 loppl. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011-2014.

KOM(2013) 207 loppl. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi neuvoston direktiivien 78/660/ETY ja 83/349/ETY muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja yritysryhmiltä edellyttävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta.

KOM(2017) 4234 loppl. Komission tiedonanto Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat (muiden kuin taloudellisten tietojen raportointimenetelmä). (Komission suuntaviivat)

KOM(2018) 97 loppl. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle Kestävän kasvun rahoitusta koskeva toimintasuunnitelma.

KOM(2019) 4490 lopll. Komission tiedonanto Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat: Ilmastoon liittyvien tietojen raportointia koskeva täydennysosa.

KOM(2019) 640 lopll. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle Euroopan vihreän kehityksen ohjelma.

KOM(2021) 390 lopll. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle kestävään talouteen siirtymisen rahoitusstrategia.

KOM(2021) 189 lopll. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi direktiivin 2013/34/EU, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja asetuksen (EU) N:o 537/2014 muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta.

KOM(2023) 166 lopll. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi nimenomaisten ympäristöväitteiden perusteleminen ja esittämisestä (viherväitteitä koskeva direktiivi).

Komission suositus, annettu 30 päivänä toukokuuta 2001, ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja julkistamisesta yritysten tilinpäätöksissä ja toimintakertomuksissa (2001/453/EY). (Komission suositus 2001)

SWE(2013) 127 final. Commission Staff Working Document Impact Assessment Accompanying the Document Proposal for Directive of the European Parliament and of the Council amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC as regards disclosure of Non-financial and Diversity Information by Certain Large Companies and Groups.

SWD(2021) 150 final. Commission Staff Working Document Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards Corporate Sustainability Reporting.

Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen

European Securities and Markets Authority: Progress Report on Greenwashing, Response to the European Commission's request for input on "greenwashing risks and the supervision of sustainable finance policies" 2023. (ESMA 2023)

Kansallinen lainsäädäntö

Kaupparekisterilaki 564/2023

Kirjanpitolaki 1336/1997

Laki finanssivalvonnasta 878/2008

Osakeyhtiölaki 624/2006

Rikoslaki 39/1889

Tilintarkastuslaki 1141/2015

Muut kansalliset virallislähteet

HE 20/2023 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain ja tilintarkastuslain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyviksi laeksi

HE 20/2023 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain ja tilintarkastuslain muuttamisesta ja eräiksi niihin liittyviksi laeksi (luonnos) (HE-luonnos 2023)

HE 255/2020 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Finanssivalvonnasta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeksi

Kuluttaja-asiamiehen ratkaisu KKV/650/14.08.01.08/2022. Ympäristömarkkinoinnin harhaanjohtavuus.

Kuluttaja-asiamiehen ratkaisu KKV/78/14.08.01.05/2021. Ympäristöväitteiden harhaanjohtava käyttö markkinoinnissa.

Verkkolähteet

Accountacy Europe. Sustainability assurance under the CSRD: Key matters to respond to the upcoming CSRD requirements – Discussion paper, May 2022. Saatavilla osoitteessa <https://accountancyeurope.eu/publications/sustainability-assurance-under-the-csrd/>. Vierailtu 16.2.2024.

Centre for European Policy Studies (CEPS). Cost-benefit analysis of the First Set of draft European Sustainability Reporting Standards, final report, Brussels 2022. (CEPS 2022) Saatavilla osoitteessa <https://www.ceps.eu/ceps-publications/cost-benefit-analysis-of-the-first-set-of-draft-european-sustainability-reporting-standards/>. Vierailtu 21.5.2024.

EFRAG. Draft EFRAG IG 2: Implementation guidance on value chain (VCIG). Saatavilla osoitteessa <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FDraft%2520EFRAG%2520IG%25202%2520VCIG%2520231222.pdf>. Vierailtu 17.4.2024.

European Commission. Request for input to the European Banking Authority (EBA), the European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) and the European Securities and Markets Authority (ESMA) related to greenwashing risks and supervision of sustainable finance policies. (Komission pyyntö 2022), Saatavilla osoitteessa https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/request_to_esas_on_greenwashing_monitoring_and_supervision.pdf. Vierailtu 26.10.2023. 10th edition of the Concise Oxford English Dictionary.

European Commission. Screening of websites for ‘greenwashing’: half of green claims lack evidence. Lehdistötiedote 28.1.2021. Available in: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_269. Vierailtu 26.10.2023. (Euroopan komissio 2021)

EY 2017. Is Your Nonfinancial Performance Revealing the True Value of Your Business? Saatavilla osoitteessa https://www.ey.com/en_fi/assurance/is-your-nonfinancial-performance-revealing-the-true-value-of-your-business. Vierailtu 3.5.2024.

Finanssivalvonta. Listayhtiötilaisuus 2022. Materiaali saatavilla osoitteesta https://www.finanssivalvonta.fi/contentassets/769ed6c92a234d41b22ff1487cce9881/listayhtiötilaisuus_kalvot_2022_.pdf. Vierailtu 12.3.2024.

Finanssivalvonta. Markkinat-tiedote 4/2023. Saatavilla osoitteessa <https://publications.bof.fi/handle/10024/53192>. Vierailtu 10.4.2024.

Finnwatch 2021. Myrkytetty kansa, Outokummun arvoketjun vaikutukset Brazilian Amazonin alueella. Saatavilla osoitteessa <https://finnwatch.org/fi/julkaisut/myrkytetty-kansa>. Vierailtu 7.11.2023.

Finnwatch 2023. Kaikki haluavat nettonollaan, mutta mitä se oikeastaan tarkoittaa? Saatavilla osoitteessa <https://finnwatch.org/fi/tutkimukset/kaikki-haluavat-nettonollaan-mutta-mitae-se-oikeastaan-tarkoittaa>. Vierailtu 18.5.2024.

Global Reporting Initiative. Consolidated Set of the GRI Standards. Saatavilla osoitteessa https://gccbdi.org/sites/default/files/2023-01/Consolidated_Set_of_the_GRI_.pdf. Vierailtu 17.4.2024.

IFRS Sustainability Disclosure Standard. S1 General requirements for disclosure of sustainability-related financial information. Saatavilla osoitteessa <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-sustainability-standards-navigator/>. Vierailtu 17.4.2024.

IPCC, Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change, WGIII. Saatavilla osoitteessa <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/>. Vierailtu 7.11.2023.

Keeble, Justin: Report: What it will take for CEOs to fund a sustainable transformation, April 2022. Saatavilla osoitteessa <https://cloud.google.com/blog/topics/sustainability/new-survey-reveals-executives-views-about-sustainability?hl=en>. Vierailtu 8.4.2024.

Kirjanpitolaufkunnan suositus muun kuin taloudellisen tiedon raportoinnista 7.9.2017. Saatavilla osoitteessa <https://kirjanpitolaufkunta.fi/-/kpl-3a-luvun-soveltamisesta-pie-yhteison-ei-taloudellisessa-raportoinnis-1>. Vierailtu 6.5.2024.

OECD 2022. Green Finance and Investment. Guidance on Transition Finance: Ensuring Credibility of Corporate Climate Transition Plans. Saatavilla osoitteessa https://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-guidance-on-transition-finance_7c68a1ee-en. Vierailtu 24.4.2024.

PwC's Global Investor Survey 2022. Saatavilla osoitteessa <https://www.pwc.com/gx/en/global-investor-survey/PwC-Global-Investor-Survey-2022.pdf>. Vierailtu 8.4.2024.

Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry 2023. Luonnos hallituksen esityksestä: kestävyysraportointidirektiivin (CSRD) voimaansaattaminen. Lausunnon antajan lausunto. VN/30930/2022. Saatavilla osoitteessa https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3bcbdac5-4b29-49fb-8e72-15d460318755/4f2d86ec-3c5f-4307-86e2-b0745ba0fb76/LAUSUNTO_20230510075748.PDF. Vierailtu 20.5.2024.

Suomen Tilintarkastajat Ry. Vastuullisuusraportoinnin varmennus – Suomen Tilintarkastajat ry:n Suosituksia 3/2021. Saatavilla osoitteessa <https://tilintarkastajat.fi/suosituksset/suositus-vastuullisuusraporttien-varmentamisesta/>. Vierailtu 16.2.2024.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Lausuntoyhteenveto – Luonnos hallituksen esitykseksi CSRD-direktiivin voimaansaattamisesta. 9.6.2023. Saatavilla osoitteessa https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3bcbdac5-4b29-49fb-8e72-15d460318755/dfbd92db-3b9e-4035-a3ff-95c65ee4bf02/YHTEENVETO_20230620114037.PDF. Vierailtu 17.4.2024.

Lyhenteet

CSDDD	Corporate sustainability due diligence directive
CSRD	Corporate sustainability reporting directive
EBA	Euroopan pankkiviranomainen
EIOPA	Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen
ESMA	Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen
ESRS	Eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit
EU	Euroopan unioni
EY	Euroopan yhteisö
GRI	Global reporting initiative
HE	Hallituksen esitys eduskunnalle
IPCC	Hallitusten välinen ilmastonmuutospaneeli
KPL	Kirjanpitolaki
MiFID	Markets in financial instruments directive
NFRD	Non-financial reporting directive
SFRD	Sustainable finance disclosures regulation

1 Johdanto

1.1 Tutkielman aihe ja tausta

Viherpesua koskevat väitteet ovat lisääntyneet viime vuosina ja väitteet kohdistuvat sekä rahoitusalan että muiden alojen yrityksiin.¹ PricewaterhouseCoopersin vuonna 2022 tekemän tutkimuksen² mukaan 87 prosenttia sijoitusalan ammattilaisista uskoivat, että yritysten vastuullisuusraportointi sisältää ainakin jonkun verran viherpesua. Justin Keeblen tutkimuksen³ mukaan 58 prosenttia haastatelluista johtajista myönsi, että heidän yrityksensä oli liioitellut vastuullisuustoimiaan, kun taas noin 66 prosenttia johtajista kyseenalaisti yrityksensä vastuullisuusaloitteiden aitouden. Yritysten julkistamien vastuullisuusraporttien sisältöä ja uskottavuutta on epäilty niin kauan kuin yritysten vastuullisuudesta on raportoitu. Tämä johtuu siitä, että yritykset ovat pitkään voineet päättää itse mitä ja miten raportoivat vastuullisuudestaan.⁴ Esimerkiksi julkistettavan tiedon valikoimisella ja ei-todennettavissa olevan tiedon raportomisella yritykset ovat vastuullisuusraporteissaan voineet pyrkiä muuttamaan sidosryhmien käsityksiä vastuullisuudestaan ja lisätä tällä tavalla legitimitettiään.⁵

Euroopan unioni (EU) on pyrkinyt torjumaan viherpesua asettamalla yrityksiä ja sijoittajia koskevia tiedonantovaatimuksia ja luonut välineitä, joilla lisätään läpinäkyvyyttä ja autetaan lopullisia sijoittajia tunnistamaan uskottavia ja aidosti vastuullisia sijoitusmahdollisuuksia.⁶ Lisääntynyt keskustelu viherpesusta sekä viherpesua koskevat väitteet ovat herättäneet myös valvontaviranomaiset, jotka ovat kiinnittäneet yhä enemmän huomiota viherpesuilmioon valvontatoimissaan.⁷

¹ ESMA 2023, s. 9.

² PwC's Global Investor Survey 2022, s. 1.

³ Justin Keeble, Report: What will it take for CEOs to fund a sustainable transformation, 2022.

⁴ Gullkvist 2023, s. 30.

⁵ Clarkson – Li – Richardson – Tsang 2019, s. 2454.

⁶ KOM(2021) 390 lopll, s. 18.

⁷ ESMA 2023, s. 9. Esimerkiksi Euroopan valvontaviranomaiset ovat julkaisseet väliraportit viherpesun estämisestä finanssimarkkinoilla. Lisäksi Suomen Finanssivalvonta on tekemässään kyselytutkimuksessa pyytänyt yhtiöitä kertomaan toimistaan viherpesuriskin vähentämiseksi kestävyysraportointidirektiivin mukaiseen

EU:n komissio antoi vuonna 2019 Euroopan vihreän kehityksen ohjelman (engl. *The European Green Deal*), jonka pohjalta EU pyrkii vastaamaan ilmasto- ja ympäristöhaasteisiin, kuten ilmastomuutokseen.⁸ Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden saavuttaminen vaatii huomattavia investointeja ja yksityinen sektori on avainasemassa vihreän siirtymän rahoittamisessa. Pääomavirtojen ohjaamiseksi ympäristösijoittamiseen tarvitaan lisää laadukasta ilmasto- ja ympäristötietojen julkistamista, jotta sijoittajat saavat kaiken tarvittavan tiedon sijoitustensa kestävydestä ja voivat tehdä sijoituspäätöksiä luotettavien tietojen perusteella.⁹

Laadukkaiden kestävyystietojen varmistamiseksi komissio antoi uuden kestävyysraportointidirektiivin (2022/2464, CSRD) vuonna 2022. Uuden kestävyysraportointidirektiivin tavoitteena on parantaa yritysten kestävyysraportoinnin laatua ja tuoda kestävyystietojen käyttäjille tietoa, joita tietojen käyttävät pitävät merkityksellisenä.¹⁰ Kestävyysraportointisääntelyn lisäksi kestävyystietojen julkistamisen kehykseen kuuluu läheisesti myös kestävä rahoituksen tiedonantoasetus (2019/2088, SFDR) sekä taksonomia-asetus (2020/852).

Yhtenä CSRD:n tavoitteena on tuoda yrityksen kestävyystiedot kiinteäksi osaksi yrityksen taloudellista tulosta ja asemaa kuvaavaan tilinpäätökseen, jotta asiakirjat muodostavat yhtenäisen informaatiokokonaisuuden.¹¹ Perinteisesti yritysten raportointi on perustunut pitkälti juuri taloudelliseen raportointiin, eli tilinpäätöksen laatimiseen ja julkaisemiseen.¹² Tilinpäätöstä ja toimintakertomusta koskevat säännökset on kirjattu kirjanpitolakiin (1336/1997, KPL).

Tilinpäätösinformaatio ja sen julkaisemista koskevat säännökset perustuvat informaatioepäsymmetriaan, jota tiedonantovelvollisuudella pyritään tasaamaan. Informaatioepäsymmetria liittyy päämies-agenttiteoriaan. Päämies-agenttisuhteessa päämiehellä on merkittävästi vähemmän tietoa agentin käyttäytymisestä kuin agentilla itsellä. Siten agentti voi ajaa omia intressejään ilman, että päämies sitä havaitsee. Toisin sanoen,

raportointiin valmistautuessaan (Markkinat-tiedote 4/2023). Myös Ruotsin valvontaviranomaisella Finansinspektionenilla on verkkosivuillaan osio, jossa käsitellään viherpesun estämisen strategiaa (Strategi mot grön målning, Finansinspektionen).

⁸ KOM(2019) 640 lopll, s. 2.

⁹ Ibid, s. 16–18.

¹⁰ KOM(2021) 189 lopll., s. 4.

¹¹ HE 20/2023 vp, s. 5.

¹² Mähönen 2022, s. 125.

päämiehellä ei ole mahdollisuutta tietää, tekeekö agentti parhaansa hänen hyväkseen.¹³ Yhtiössä voidaan havaita kolme päämies-agenttisuhdetta: osakkeenomistaja–johto, vähemmistöosakkeenomistaja–määräävä osakkeenomistaja ja muut sidosryhmät–yhtiö. Päämies-agenttiongelman ydin on siinä, että osakkeenomistajat eivät pysty tehokkaasti valvomaan yritysjohtoa ja korkeat valvontakustannukset ovat siten olennainen osa agenttuurikustannuksia. Tiedon epäsymmetriaa pyritään siten tasaamaan erilaisilla tiedonantovelvollisuuksilla, joista tärkein on tilinpäätös ja sen liitteet. Kun osakkeenomistajilla on enemmän informaatiota käytössään, sitä epätodennäköisempi intressiristiriita on. Tämän vuoksi annetun informaation laadulla on suuri merkitys yhtiöoikeudessa.¹⁴

Yritysten kestävyystietoihin liittyvät pakolliset tiedonantovelvollisuudet ovat lisääntyneet ja laajentuneet 2000-luvulla runsaasti. Vuonna 2004 modernisointidirektiivin (2003/51/EY) myötä kirjanpitolakiin lisättiin vaatimus yhtiön kehityksen, tuloksellisuuden ja tilan ymmärtämisen kannalta merkityksellisten ympäristönäkökohtien, sosiaalisten ja muiden näkökohtien analysoinnista toimintakertomuksessa.¹⁵ Vuonna 2014 muun kuin taloudellisen tiedon -direktiivillä (Non-Financial Reporting Directive, 2014/95/EU, NFRD) lisättiin kirjanpitolakiin vastuullisuusraportoinnin sisältövaatimuksia ja se tuli pakolliseksi osalle yrityksistä.

Julkaistuja kestävyystietoja ei kuitenkaan pidetty kiristyneestä sääntelystä huolimatta riittävän vertailukelpoisena tai luotettavana ja vastuullisuusraportteja pidettiin lähinnä viherpesuna ja mainoskampanjoina yritysten kestävyystoimista.¹⁶ Uudella CSRD:llä pyritään vastaamaan ongelmiin, joita aikaisemmilla kestävyystietojen tiedonantovelvollisuussäännöksillä on ollut. Vapaaehtoisesti julkaistavista vastuullisuusraporteista on ajan saatossa tullut suurelle osasta yrityksiä pakollinen osa vuosittaista tilinpäätösraportointia tavoitteena todenmukainen, laadukas kestävyysraportti.

¹³ Mähönen – Villa, s. 342.

¹⁴ Mähönen – Villa 2015, s. 342–343.

¹⁵ Modernisointidirektiivin johdantokappale 9.

¹⁶ SWD(2021) 150 final, s. 8–10; Gullkvist 2023, s. 30.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkielman rakenne

Tutkielman tarkoitus on tutkia viherpesun ja kestävyysraportoinnin suhdetta kestävyysraportointisääntelyn kehityksen kautta.

Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten viherpesu ilmenee yritysten kestävyysraportoinnissa ja miksi se on haitallista?
- 2) Miten kestävyysraportointisääntely on kehittynyt viherpesun näkökulmasta ja miksi sääntelyä on ollut tarvetta uudistaa?
- 3) Mitä keskeisiä uudistuksia uudessa kestävyysraportointidirektiivissä on viherpesun estämisen kannalta?

Tutkielma sisältää johdannon lisäksi kolme käsittelylukua sekä johtopäätösluvun. Johdantoluvussa on tarkoitus esitellä tutkielman aiheen taustaa, tutkimusongelma, tutkielman rakenne, tutkielmassa käytettäviä metodeja sekä määritellä tutkielman aiheen kannalta tärkeimpiä käsitteitä. Määritelmien osalta yritysvastuuoikeuden, kestävyysraportin ja sidosryhmien käsitteiden tarkempi tarkastelu on tärkeää tutkielman aiheen ja sen kontekstin ymmärtämisen kannalta.

Yritysvastuuoikeutta käsittelevässä kappaleessa tarkastellaan yritysvastuuoikeuden käsitettä ja yritysvastuun oikeudellistumista ilmiönä. Lisäksi kappaleessa tarkastellaan kestävyysraportointisääntelyn roolia osana yritysvastuuoikeutta ja sen suhdetta tilinpäätösoikeuteen. Kestävyysraportoinnin määrittelyssä keskitytään raportoinnin sisältöön ja merkitykseen yritysten vastuullisuuden viestinnässä. Lisäksi kappaleessa käsitellään eri kestävyysraportoinnin muotoja, kuten pakollista sekä vapaaehtoista kestävyysraportointia. Kappaleen lopuksi tarkastellaan terminologista muutosta, jonka tarkoituksena on nostaa kestävyystiedot taloudellisten tietojen rinnalle. Sidosryhmien määrittely johdannossa on tärkeää, sillä sidosryhmät ovat tärkeä osa kestävyysraportointia, ja sidosryhmien osallistaminen

kestävyysraportointiin auttaa myös yrityksiä sekä raportoinnissa että niiden vastuullisuuden kehittämisessä.

Tutkielman toisessa luvussa keskitytään viherpesuun ilmiönä. Luvun tarkoituksena on vastata tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten viherpesu ilmenee yritysten kestävyysraportoinnissa ja miksi se on haitallista. Luvun ensimmäinen kappale keskittyy viherpesun käsitteeseen ja siihen, miten viherpesun käsite on esiintynyt EU:n tasolla. Toinen kappale esittelee viherpesun yleisimpiä muotoja kestävyysraportoinnissa, kuten tietojen valikoivaa julkaisemista, tietojen pois jättämistä, perusteettomia väitteitä sekä kestävyystietojen liioittelua ja epä johdonmukaisuutta. Kolmas kappale käsittelee viherpesuun vaikuttavia taustatekijöitä, kuten puutteellista lainsäädäntöympäristöä, kuluttajien, sijoittajien ja kilpailijoiden luomia paineita sekä yrityksen sisäisiä tekijöitä. Neljännessä kappaleessa tarkastellaan viherpesun vaikutuksia, joita tunnistetaan monella eri tasolla. Viidennessä kappaleessa käydään läpi vielä viherpesun valvontakeinoja ennen uutta kestävyysraportointidirektiiviä ja sen tuomia uusia valvontavelvollisuuksia.

Viherpesua tutkivan kappaleen jälkeen kolmannessa luvussa keskitytään kestävyysraportointisääntelyn kehitykseen. Luvun tarkoitus on esitellä aikaisempaa kestävyysraportointisääntelyä myös helpottamaan uuden kestävyysraportointidirektiivin uudistusten omaksumista. Luku vastaa toiseen tutkimuskysymykseen, miten kestävyysraportointisääntely on kehittynyt viherpesun näkökulmasta ja miksi sääntelyä on ollut tarvetta muuttaa. Luvussa tarkastellaan erityisesti komission suositusta, modernisointidirektiiviä sekä laajemmin ei-taloudellista raportointia koskevaa direktiiviä (NFRD). Luku käsittelee yritys vastuun kehitystä ja sääntelyä yritysten toiminnassa sekä selvittää erityisesti NFRD:n vaikutuksia yritysten raportointikäytäntöihin. Luvussa esitellään aikaisemman sääntelyn sisältö pääpiirteittäin ja tuodaan ilmi seikkoja, jotka ovat vaikuttaneet ja johtaneet lainsäädännön uudistamiseen. Vaikka viherpesua tapahtuu yleensä enemmän vapaaehtoisessa vastuullisuusraportoinnissa, voidaan NFRD:n mukaisesti laadituista selvityksistä tunnistaa viherpesulle tunnusomaisia piirteitä.

Neljännessä luvussa keskitytään uuden kestävyysraportointidirektiivin tuomiin lainsäädäntöuudistuksiin, jotka ovat relevantteja erityisesti viherpesun torjunnan kannalta. Luvussa vastataan tutkielman kolmanteen tutkimuskysymykseen, mitä viherpesun kannalta relevantteja uudistuksia uudessa kestävyysraportointidirektiivissä on. Kirjanpitolakiin implementoituja luvussa käsiteltäviä uudistuksia ovat soveltamisalan laajentuminen, uudet eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit, kestävyysraportoinnin varmentaminen ja

julkaiseminen, valvontasäännökset sekä laajentunut johdon vastuu. Kappaleissa esitellään uusien säännöksiin sisältö ja arvioidaan, miten ne voivat estää viherpesua yritysten raportoidessa kestävyysvaikutuksistaan. Viidennessä ja viimeisessä luvussa esitellään tutkielman johtopäätökset.

1.3 Tutkielman metodit ja lähteet

Ennen tutkielman kirjoittamista on tärkeää määrittää tutkimuksen metodit eli tutkimusmenetelmät. Tutkielman metodeina ovat lainoppi, positiivinen sääntelyteoria sekä integroiva kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkielman pääluvut jakautuvat siten, että ensimmäisessä luvussa käsitellään viherpesua ilmiönä, toisessa luvussa aikaisempaa kestävyysraportointiin liittyvää lainsäädäntöä ja lainsäädännön kehittymistä ja kolmannessa luvussa uutta kestävyysraportointidirektiiviä ja sen tuomia uudistuksia. Tutkielmassa käytetään aiheiden tutkimiseen useampaa käsittelykappaleisiin soveltuvaa tarkoituksenmukaista metodologiaa.

Viherpesua ilmiönä kuvaavan kappaleen metodina toimii kuvaileva, integroiva kirjallisuuskatsaus aikaisempaan tutkimukseen viherpesusta ja viherpesusta yritysten vastuullisuusraporteissa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleisimpiä käytettyjä kirjallisuuskatsauksen perustyyppinä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen ohella. Metodologia voidaan luonnehtia yleiskatsaukseksi valittuun aiheeseen ilman tiukkoja rajoja ja sääntöjä. Tutkittava ilmiö kuvataan laaja-alaisesti ja tarvittaessa luokitellaan tutkitavan ilmiön ominaisuuksia. Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa kaksi erilaista orientaatiota, joista toinen on integroiva katsaus, jolla on useita yhtymäkohtia systemaattiseen katsaukseen.¹⁷ Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa kuvataan tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti ja menetelmä on hyvä tapa tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Integroivalle kirjallisuuskatsaukselle on myös ominaista kriittinen tarkastelu, joka on myös metodinen vaatimus, sillä kriittisen arvioinnin avulla tärkein tutkimusmateriaali pyritään tiivistämään katsauksen perustaksi.¹⁸

¹⁷ Salminen 2008, s. 6.

¹⁸ Ibid, s. 8.

Kestävyysraportointisääntelyn kehityksen tutkimisessa käytetään menetelmänä positiivista sääntelyteoriaa. Positiivisen sääntelyteorian avulla analysoidaan lainsäätäjän valintaan tosiasiallisesti vaikuttavia tekijöitä. Vaikka yleensä lähtökohtana on lainsäädännön sisältöön vaikuttavat erilaisten eturyhmien ja virkamieskuntien intressit¹⁹, tässä tutkimuksessa ei oteta huomioon poliittisten valtasuhteiden vaikutusta lainsäätäjien tekemien valintojen analysoinnissa. Tutkielman arviointi ja analysointi perustuu pitkälti lainvalmisteluaineistoon ja kirjallisuudessa esitettyihin tulkintoihin ja seikkoihin. Positiivinen sääntelyteoria on osa oikeustieteellistä sääntelyteoriaa, joka on lainsäätäjää palvelevaa ja lainsäädännön tarkoituksenmukaisuuteen keskittyvää tutkimusta.²⁰

Tutkielmassa voimassa olevaa oikeutta eli uuden kestävyysraportointidirektiivin säännöksiä tutkitaan lainopin avulla. Lainopin tutkimuskohteena on normit ja lainopin tehtävänä on selvittää voimassa olevien oikeusnormien sisältöä.²¹ Lainopin avulla tutkitaan sitä, mikä on voimassa olevaa oikeutta ja mikä merkitys laista ja muista oikeuslähteistä, esimerkiksi lainvalmisteluasiakirjoista löytyvällä materiaalilla on.²² Käytännössä lainopin lauseet kuvaavat voimassa olevan oikeuden sisältöä ja lauseet ovat voimassa olevan oikeuden merkityssisältöä koskevia kannanottoja siitä, kuinka oikeutta tulisi tulkita, punnita ja systematisoida.²³ Sääntelyteoria ja lainoppi eivät ole toisiinsa nähden irrallisia metodeja, vaan ne voidaan nähdä vuorovaikutteisina tutkimuksen osa-alueina.²⁴ Esimerkiksi eurooppaoikeudelliset reunaehdot on otettava useissa asiayhteyksissä huomioon.²⁵

Oikeuslähdeoppi määrittää oikeudellisen materiaalin, jota tutkitaan erilaisin metodein. Oikeuslähteet eivät itsessään ole metodeja vaan perusteita, joista oikeudellinen tulkinta lähtee liikkeelle. Oikeuslähdenormit määräävät oikeuslähteiden keskinäisen hierarkian eli etusijajärjestyksen ja ohjaavat normien tulkintaa, punnintaa ja systematisointia.²⁶ *Aulis Aarnio* on jaotellut oikeuslähteet niiden velvoittavuuden mukaan vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin.²⁷ Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat käytännössä lait. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat puolestaan lainvalmistelutyöt sekä tuomioistuinten ratkaisut. Sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede, oikeusperiaatteet ja

¹⁹ Määttä 2002, s. 133.

²⁰ Määttä 2016, s. 32.

²¹ Hirvonen 2011, s. 22.

²² Ibid, s. 23.

²³ Ibid, s. 25.

²⁴ Määttä 2002, s. 138.

²⁵ Ibid, s. 139.

²⁶ Hirvonen 2011, s. 41.

²⁷ Aarnio 1989, s. 220–221.

reaaliset argumentit. Euroopan Unionin lainsäädännön etusija kansalliseen oikeuteen nähdessä tarkoittaa sitä, että Euroopan Unionin lainsäädäntö, Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisut ja niistä ilmenevät yleiset oikeusnormit ovat normihierarkiassa ylimpänä.²⁸

Tutkielman lähdeaineistona käytetään sekä EU-oikeudellisia että kansallisia oikeuslähteitä. Yhtenä tutkielman keskeisimpinä lähteinä toimivat lainvalmisteluasiakirjat, kuten EU:n komission tiedonannot sekä hallituksen esitykset, sillä sääntelyn kehittymisen tutkiminen edellyttää lainsäätäjän tavoitteiden ja tarpeiden ymmärtämistä. Lisäksi tutkielmassa hyödynnetään laajasti muun muassa aikaisempaa lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta. Viherpesun ilmiön tutkimisessa käytetään oikeuslähteinä oikeustieteellisen kirjallisuuden lisäksi myös taloustieteellistä kirjallisuutta erityisesti rahoituksen alalta. Viherpesua on tutkittu laajalti taloustieteessä, jolloin alan kirjallisuuden käyttäminen lähdeaineistona on perusteltua. Lisäksi taloustieteellinen kirjallisuus tarjoaa syvempää ymmärrystä viherpesun taustalla olevista syistä ja sen vaikutuksista yhteiskuntaan laajemminkin.

1.4 Määritelmät

1.4.1 Yritysvastuuoikeus

Yritysvastuuoikeuden käsite muodostuu yritysvastuusta ja oikeudesta. Yritysvastuu (engl. *corporate responsibility*) on vastuuta vaikutuksista, joita sen toiminnasta aiheutuu.²⁹ Yrityksen toiminnasta aiheutuvat ulkoisvaikutukset, jotka yritystoiminnassa on huomioitava, voidaan jakaa ympäristöllisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin.³⁰ Yrityksen toiminnasta aiheutuvia ympäristöllisiä vaikutuksia voivat olla esimerkiksi sen tuotannosta syntyvät päästöt sekä maa-alueelle aiheutuvat vahingot. Sosiaalisia ulkoisvaikutuksia ovat esimerkiksi yrityksen työntekijöiden olot ja muut sidosryhmiin vaikuttavat asiat. Yritykset ovat vastuussa siitä, että ne noudattavat voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä tunnistavat toimintansa synnyttämät haitalliset vaikutukset ja pyrkivät aktiivisesti ehkäisemään ja vähentämään niitä.

²⁸ Hirvonen 2011, s. 43.

²⁹ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 22.

³⁰ Ibid, s. 22–24.

Haittavaikutusten lieventäminen ei kuitenkaan enää nykypäivänä välttämättä riitä, vaan yrityksiltä usein vaaditaan myös konkreettisia tekoja ja ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen tai moderniin orjuuteen.³¹ Yritysvastuuseen liittyy myös läheisesti ESG:n käsite, joka esiintyy esimerkiksi rahoituksen ja vastuulliseen sijoittamisen yhteydessä. ESG:n käsite viittaa vastuullisuuden ja kestävyysjakamiseen ympäristöllisiin (engl. *environment*), sosiaalsiin (engl. *social*) ja hallinnollisiin (engl. *governmental*) osa-alueisiin.³²

Yritysvastuuoikeutta ei voida pitää itsenäisenä oikeudenalana, vaan pikemminkin yhteiskunnallisena ilmiönä, joka sisältää oikeudellisia piirteitä.³³ Yritysvastuuoikeus on osa laajempaa yritysjuridiikan kokonaisuutta, joka kohdistuu yritystoimintaan ja on kattavasti säänneltyä.³⁴ Yritysvastuuoikeuteen kuuluu lukuisia normeja ja normilähteitä, joka tekee yritysvastuun oikeudellisesta ulottuvuudesta osittain epäselvän.³⁵ Suomessa yritysvastuusäntely perustuu vahvasti erityislakeihin, kuten työturvallisuuslakiin sekä ympäristönsuojelulakiin, eikä Suomessa ole vielä säännelty yleisestä velvoitteesta huomioida yritysten toiminnan haitalliset vaikutukset ympäristölle, ihmisille tai yhteiskunnalle.³⁶

Perinteisesti yritysten vastuullisuuden sääntely ei ole ollut oikeudellisesti sitovaa, vaan se on perustunut esimerkiksi kansainvälisiin sopimuksiin. Lainsäädäntöilmapiiri on kuitenkin muuttumassa, ellei jo muuttunut³⁷ ja yritysvastuusta pyritään tekemään entistä sitovampaa tarvittavien korjaavien vaikutusten saavuttamiseksi.³⁸ Esimerkiksi Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on konkreettinen esimerkki yritysvastuusäntelyn laajenemisesta ja yleisemmästä sääntelyn tarpeesta.

Kestävyysraportointisäntelyä voidaan pitää osana yritysvastuuoikeutta, sillä sen ytimessä on velvollisuus raportoida yrityksen toiminnan ympäristöllisistä, sosiaalisista ja hallinnollisista

³¹ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 24.

³² Ibid, s. 25.

³³ Kestävyyskriisien, kuten luonnon monimuotoisuuden katoamisen ja ilmastonmuutoksen myötä on kehittynyt yritysvastuuoikeuden lisäksi muita oikeudellisia ilmiöitä ja käsitteitä, jotka pyrkivät vaikuttamaan kriisien ratkaisemiseen, kuten ympäristöoikeuteen monesti liitetty kestävyysoikeus. Kestävyysoikeuteen liittyen ks. esim. Paloniitty 2022; Paukku 2023.

³⁴ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 38.

³⁵ Ibid, s. 40.

³⁶ Karhu 2019, s. 428; Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 50. Tutkielmaa kirjoittaessa Euroopan parlamentti hyväksyi neuvoston kanssa uuden huolellisuusvelvoitetta koskevan yritysvastuudirektiivin (CSDDD). Direktiivin tarkoituksena on edistää kestävä kehitystä sekä vastuullisuutta koko yhtiön arvoketjussa ja varmistaa, että yhtiöt ottavat toiminnassaan huomioon sekä ihmisoikeus- että ympäristönäkökohdat. Direktiivi edellyttää, että yhtiöt ottavat käyttöönsä prosessit, joiden avulla ne voivat tunnistaa haitallisia vaikutuksia arvoketjussaan.

³⁷ Esimerkiksi vuoden 2019 hallitusohjelmassa otetaan esiin yritysvastuuta koskeva sitovan sääntelyn uudistamistyö, s. 64.

³⁸ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 40.

vaikutuksista. Toisaalta kestävyysraportointisääntely voidaan nähdä myös osana tilinpäätösoikeutta, sillä siitä säännellään kirjanpitolaissa ja kestävyysraportti raportoidaan osana toimintakertomusta. Tilinpäätösraportoinnin ja kestävyysraportoinnin perimmäiset tarkoitukset ovat kuitenkin joiltain osin eroavat. Tilinpäätösinformaatiota tuotetaan osakeyhtiössä osakkeenomistajille, tarkoituksena esittää heille esimerkiksi yrityksen jaettavat varat, toiminnan tulos ja taloudellinen asema.³⁹ Samalla tilinpäätös antaa tietoa myös yrityksen muille sijoittajille, kuten velkojille. Yrityksen sijoittajien ja johdon välillä voidaan nähdä vallitsevan informaatioepäsymmetria, sillä yrityksen johdolla on enemmän tietoa yrityksen toiminnasta, todellisesta tilasta ja motiiveista kuin sijoittajilla.⁴⁰

Informaatioepäsymmetrian pienentämisen lisäksi kestävyysraportoinnin tarkoituksena on myös edistää pääomavirtojen ohjautumista kestäviin sijoituskohteisiin julkaisemalla kattavaa tietoa yrityksen kestävyysnäkökohdista. Yrityksen toiminnan vaikutukset ympäristöön, ihmisiin ja yhteiskuntaan kiinnostavat sijoittajien lisäksi myös kuluttajia, kansalaisjärjestöjä ja useita muita sidosryhmiä ja yrityksiltä odotetaan kattavaa, laadukasta ja säännöllistä raportointia omasta vastuullisuustyöstään.⁴¹ Kestävyysraportointisääntelyn voidaan siten todeta olevan osa yritysvastuuoikeuden oikeudellistumisen ilmiötä. Suomessa kestävyysraportointisääntely on implementoitu lähinnä kirjanpitolakiin (1336/1997).

1.4.2 Kestävyysraportti

Kestävyysraportti on uuden kestävyysraportointidirektiivin mukaan toimintakertomuksen osa, jossa julkaistaan tietoja sen tavanomaisen toiminnan aiheuttamista ympäristöllisistä, sosiaalisista ja hallinnollisista vaikutuksista.⁴² Kestävyysraportti sisältää tietoa yritykselle olennaisista vastuullisuusasioista, miten vastuullisuus vaikuttaa yritykseen ja miten yrityksen vastuullisuus vaikuttaa yhteiskuntaan ja ympäristöön. Uusi kestävyysraportointidirektiivi

³⁹ Varojen, tuloksen ja taloudellisen aseman esittäminen ei ole kuitenkaan ainoa tilinpäätöksen tarkoitus. Eri tilinpäätösjärjestelmillä voi olla erilaisia tavoitteita, jotka eivät liity ainoastaan yrityksen taloudellisen tilan kuvaamiseen.

⁴⁰ Mähönen 2022, s. 126–127.

⁴¹ HE 20/2023 vp, s. 5; Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 76.

⁴² Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 13.

edellyttää direktiivin soveltamisalan piirissä olevia yrityksiä raportoimaan kestävyystiedoistaan eurooppalaisten kestävyysstandardien (ESRS) mukaisesti.

ESRS-standardit sisältävät kaksi kaikille yhtiöille yhteistä standardia, viisi ympäristöstandardia, neljä sosiaalista standardia ja yhden hallintotapastandardin. Osa standardeista on pakollisia kaikille raportoiville yrityksille, kun taas jotkin riippuvat yrityksen tekemästä olennaisuusanalyysistä.⁴³ Nämä tiedot esitetään toimintakertomuksessa omana osionaan, jota kutsutaan kestävyysraportiksi. Toimintakertomus liitetään tilinpäätökseen, jossa kuvataan yrityksen taloudellinen tulos ja asema.

Tilinpäätös ja toimintakertomus muodostavat yhtenäisen informaatiokokonaisuuden, joka antaa relevanttia tietoa yrityksen tilasta sijoittajille ja muille sidosryhmille.⁴⁴ Kestävyysraportti on tärkeä työkalu, jonka avulla yrityksen eri sidosryhmät voivat ymmärtää paremmin sen toiminnan vaikutuksia.⁴⁵ Lisäksi yritykset voivat tunnistaa ja hallita omia kestävyysseikkoihin liittyviä riskejä ja mahdollisuuksiaan, sekä parantaa mahdollisuuksiaan saada rahoituspääomaa.⁴⁶

Vaikka kestävyystietojen raportointi on oikeudellisesti pakottavaa osalla suomalaisyrityksistä, julkaisee todella moni yritys, joka ei kuulu raportointivelvollisuuden piiriin, puhtaan itsesääntelynsä nojalla vuosittain vastuullisuusraportin. Kestävyysraportointisääntely perustuukin yritysten aiempaan vapaaehtoiseen vastuullisuusraportointiin ja sitä ohjaaviin erilaisiin raportoinnin viitekehyksiin, kuten GRI-standardiin.⁴⁷ Vapaaehtoinen vastuullisuusraportointi on tapa muille kuin kestävyysraportointidirektiivin soveltamisalaan kuuluvilla yrityksille antaa sidosryhmille tietoa yrityksen toiminnan vaikutuksista ja samalla mahdollistaa sidosryhmälähtöinen valvonta.⁴⁸

Raportointi ei siten välttämättä ole yrityksille pakollista lain tai muun sääntelyn vaatimuksesta, vaan se perustuu yrityksen omien arvojen ja vastuullisuuden painotukseen. Vapaaehtoinen vastuullisuusraportointi voi sisältää samalaista tietoa yrityksen ympäristövaikutuksista, sosiaalisista sitoumuksista sekä hallinnollisista käytännöistä, kuten kirjanpitolain 7 luvun mukaisesti raportoivan yrityksen kestävyysraportti, mutta sitä ei välttämättä ole laadittu

⁴³ Silvola – Peill – Aspholm – Kaisanlahti 2024, 1.1.1. Kestävyysraportointi tulee pakolliseksi – mitä se tarkoittaa?

⁴⁴ HE 20/2023 vp, s. 5.

⁴⁵ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 57.

⁴⁶ CSRD, johdanto-osa kappale 12.

⁴⁷ Niskala – Palmuaro 2023, s. 15.

⁴⁸ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 76.

eurooppalaisten raportointistandardien mukaisesti tai varmennettu lain vaatimalla tavalla kestävyysraportointitarkastajan toimesta. Vapaaehtoinen vastuullisuusraportointi käsittää siten yritysten vastuullisuusraportoinnin, joka ei kuulu lainsäädännön piiriin tai raportoinnin, joka ylittää lainsäädännön vaatimukset.⁴⁹

Vapaaehtoista vastuullisuusraportointia pidetään alttiimpana viherpesulle kuin sääntelyn mukaista raportointia, vaikka sitäkään ei tulisi turhaan aliarvioida tai jättää huomiotta.⁵⁰ Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että pakottavien raportointistandardien puuttuessa vapaaehtoisesti kestävyystietojaan julkistavat yritykset pystyvät määrittelemään vapaammin raportoitavat tiedot, tietoja ei välttämättä varmenneta ja raportointia ei valvota. Lisäksi vapaaehtoista vastuullisuusraportointia pidetään yleisimpänä kanavana nollapäästö- ja ilmastoneutraaliusvaatimusten esittämiseen, jotka ovat viherpesun kannalta ongelmallisimpia raportoitavia tietoja niiden luotettavuuden ja arvioinnin hankaluuden vuoksi.⁵¹

Kestävyysraportista, vastuullisuusraportista, muita kuin taloudellisia tietoja koskevasta selvityksestä ja yritysvastuuraporteista puhutaan usein synonyymeinä. Kestävyysraportin käsite on muuttunut lainsäädännön muuttuessa. Vastuullisuusraportointi viittaa laajemmin yritysten antamiin selvityksiin kestävyystiedoista. Vastuullisuusraportoinnilla tarkoitetaan myös vapaaehtoisesti laadittua raporttia yrityksen kestävyystiedoista. NFRD:n mukaisesti laadittua raporttia kutsutaan puolestaan muita kuin taloudellisia tietoja koskevaksi selvitykseksi. Ilmaisua ”muut kuin taloudelliset tiedot” pidettiin kuitenkin epätarkkana, sillä siitä saa virheellisen käsityksen, ettei kyseisillä tiedoilla ole taloudellista merkitystä. Myös monet alan organisaatiot, aloitteet sekä toimijat viittaavat yritysten ”kestävyystietoihin”.⁵² Tämän vuoksi uuden kestävyysraportointidirektiivin myötä kirjanpitolaian uuden 7 luvun mukaan laadituista raporteista käytetään nimitystä kestävyysraportti.⁵³

Termimuutosta pidetään tärkeänä korostamaan kestävyysraportin asemaa toimintakertomuksen rinnalla.⁵⁴ Tässä tutkielmassa käytetään vastuullisuusraportoinnin käsitettä puhuttaessa sekä vapaaehtoisesta että pakollisesta vastuullisuusraportoinnista laajempaan ilmiöön. Selvitys muista kuin taloudellisista tiedoista viittaa tutkielmassa NFRD:n mukaiseen raportointiin.

⁴⁹ ESMA 2023, s. 35

⁵⁰ Ibid, s. 27.

⁵¹ Ibid, s. 28.

⁵² CSRD, johdanto-osa kappale 8.

⁵³ Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 4.

⁵⁴ CSRD:n johdanto-osa kappale 8.

Kestävyysraportoinnin käsitettä käytetään käsiteltäessä uuden kestävyysraportointidirektiivin mukaista raportointia.

1.4.3 Sidosryhmät

Kestävyysraportoinnin keskiössä ovat yrityksen sidosryhmät. Sidosryhmät ovat henkilöitä tai ryhmiä, joiden oikeuksiin tai velvollisuuksiin yrityksen toiminta vaikuttaa tai voi vaikuttaa, tai henkilöitä ja ryhmiä, jotka vaikuttavat yrityksen toimintaan.⁵⁵ Sidosryhmät vaihtelevat yrityksestä ja sen toiminnoista riippuen. Yrityksen sidosryhmiä voivat olla esimerkiksi yhtiön sisäiset sidosryhmät, kuten osakkeenomistajat, johto ja työntekijät tai ulkoiset sidosryhmät, kuten asiakkaat, toimittajat, kilpailijat, kansalaisjärjestöt, vieraan pääomanehtoiset rahoittajat ja viranomaiset.⁵⁶

Sidosryhmät asettavat yrityksille yhteiskunnallisia odotuksia eli normeja.⁵⁷ Kestävyysraportoinnista kiinnostuneita sidosryhmiä ovat tavallisesti sijoittajat, asiakkaat, työntekijät sekä kansalaisjärjestöt.⁵⁸ Kansalaisjärjestöt ovat kestävyysraportointisääntelyn myötä tullut uusi sidosryhmä, jotka toimivat esimerkiksi yritysten julkaisemien kestävyystietojen epävirallisina valvojina. Sidosryhmien mahdollisuus valvoa yritystä on vaikuttanut merkittävästi myös raportointisääntelyn oikeudellistumiseen ja sääntelyn kehittymiseen.⁵⁹

Eurooppalainen kestävyysraportointistandardi (ESRS-standardi) jakaa sidosryhmät kahteen eri ryhmään:

a) *vaikutusten kohteena oleviin sidosryhmiin ja*

⁵⁵ Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 12; ESRS 1 General requirements, s. 9.

⁵⁶ Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 13.

⁵⁷ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 25.

⁵⁸ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 2.1.4 Teoreettisia näkökulmia kestävyysraportointiin.

⁵⁹ Vanhala – Ristaniemi, 2022, s. 57.

b) *kestävyysraportoinnin käyttäjiin.*

Yrityksen toiminnan vaikutusten kohteena olevat sidosryhmät ovat yksilöitä tai ryhmiä, joiden intresseihin yrityksen toiminta ja sen suorat ja epäsuorat liikesuhteet arvoketjuissa voivat vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti. Kestävyysraporttien käyttäjiä ovat taas taloudellisen raportoinnin ensisijaiset käyttäjät, kuten olemassa olevat ja potentiaaliset sijoittajat sekä lainantajat ja muut käyttäjät, kuten yhtiökumppanit, ammattiliitot ja kansalaisjärjestöt. Jotkut sidosryhmät voivat kuulua samanaikaisesti molempiin ryhmiin.⁶⁰ ESRS-standardissa myös esimerkiksi luontoa voidaan pitää hiljaisena sidosryhmänä.⁶¹ Luonnonvarojen ehtyessä ja ilmastonmuutoksen edetessä luontoa voidaan pitää merkittävänä sidosryhmänä ja yritysten tulisi kehittää ratkaisuja, jotka kuormittaisivat ympäristöä mahdollisimman vähän.⁶² Tällöin ekologiset tiedot sekä tiedot eri lajien suojelusta voivat tukea yrityksen olennaisuusarviointia ja ohjata samalla kestävyystietojen raportointia.⁶³

Kestävyysraportointi nähdään yrityksen ja sen sidosryhmien välisenä vuorovaikutuksena ja yrityksen toiminnan jatkuvuus riippuu olennaisesti sen sidosryhmien panoksesta. Tämän vuoksi kestävyysraportoinnilla pyritään vastaamaan sidosryhmien odotuksiin.⁶⁴ Erityisesti kestävyysraportoinnin olennaisuusarviointi perustuu sidosryhmien kanssa käytävään vuoropuheluun. Sidosryhmät, sekä vaikutusten kohteena olevat että kestävyysraportoinnin käyttäjät voivat osallistua tai antaa palautetta yrityksen olennaisista vaikutuksista, riskeistä ja mahdollisuuksista.⁶⁵ Sidosryhmien näkemysten kuunteleminen voi myös motivoida yrityksiä rakentamaan yhä vaikuttavampia kestävyysohjelmia sekä ylläpitämään vastuullista mainetta sidosryhmien keskuudessa.⁶⁶

Yritysten voidaan ajatella olevan vastuussa niiden toiminnasta aiheutuvista haitallisista vaikutuksista ihmisille ja ympäristölle siinä määrin kuin me yhteiskunnassa kulloinkin

⁶⁰ ESRS 1 General requirements, s. 9.

⁶¹ Ibid, Appendix B: Application Requirements, s. 28.

⁶² Koipijärvi – Kuvaja 2017, s. 120-121.

⁶³ ESRS 1 General requirements, Appendix B: Application Requirements, s. 28.

⁶⁴ Niskala – Palmuaro 2023, s. 15. Yrityksellä ei ole osakeyhtiölain mukaan yleistä velvollisuutta yhtiön muiden sidosryhmien kuin osakkeenomistajien edun ajamiseen. Johdon on kuitenkin noudatettava lainsäädäntöä, jonka tarkoitus on muiden ryhmien etujen ajaminen. Kestävyysraportointisääntelyllä pyritään antamaan laadukasta ja vertailukelpoista tietoa yrityksen toiminnan vaikutuksista useille sidosryhmille, kuten sijoittajille, velkojille, työntekijöille ja kansalaisjärjestöille. Mähönen – Villa 2015, s. 389.

⁶⁵ ESRS 1 General requirements, Appendix B: Application Requirements, s. 28

⁶⁶ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 2.1.4 Teoreettisia näkökulmia kestävyysraportointiin.

arvotamme niitä.⁶⁷ Uuden kestävyysraportointidirektiivin tavoitteena on täyttää yrityksen toiminnan vaikutuksen kohteena olevien sidosryhmien tietotarpeet laadukkailla ja vertailukelpoisilla kestävyystiedoilla, joka lopulta johtaa pääomien ohjautumiseen kestäviin kohteisiin.⁶⁸

⁶⁷ Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 25. Ajattelu kuvastaa sidosryhmälähtöistä mallia, jossa yrityksen johdon päämiehenä nähdään osakkeenomistajien sijasta koko yhtiö ja sitä kautta yhtiön eri sidosryhmät. Sidosryhmälähtöisyys on siten jossain määrin ristiriidassa osakeyhtiön perinteisen voitontuottamistarkoituksen kanssa. Yritysvastuun kontekstissa sidosryhmien huomioon ottaminen voi kuitenkin olla tarkoituksenmukaista myös osakkeenomistajien kannalta. Mähönen – Villa 2015, s. 331–332, 334.

⁶⁸ Niskala – Palmuaro 2023, s. 15.

2 Viherpesu yritysten vastuullisuusraportoinnissa

2.1 Viherpesun käsite

Viherpesulla (eng. *greenwashing*) ei ole yhtä hyväksyttyä määritelmää.⁶⁹ Oxfordin sanakirjan mukaan viherpesu on disinformaatiota, jota organisaatio levittää antaakseen ympäristövastuullisen julkisuuskuvan.⁷⁰ *Furlow'n* mukaan viherpesulla tarkoitetaan sitä, että organisaatio levittää vääriä tai epätäydellisiä tietoja antaakseen yrityksestä ympäristövastuullisen julkisuuskuvan.⁷¹ *Lyonin ja Montgomeryn* näkemyksen mukaan viherpesun käsite kattaa kaiken harhaanjohtavan viestinnän, joka saa ihmiset uskomaan yritysten liian myönteisiä uskomuksia niiden ympäristönsuojelun tasosta, käytännöistä tai tuotteista.⁷²

Walker ja Wan puolestaan keskittyvät eroon symbolisten ja substantiivisten toimien välillä ja määrittelevät viherpesun strategiaksi, jonka yritykset omaksuvat sitoutuakseen symboliseen viestintään ympäristöasioista, kuitenkin puuttumatta niihin konkreettisesti.⁷³ *Delmas ja Burbano* erottavat viherpesussa kaksi elementtiä, jotka toteutuvat samanaikaisesti: huono ympäristösuorituskyky sekä positiivinen kommunikointi sen ympäristösuorituskyvystä.⁷⁴ *Isokankaan, Niipolan ja Vassisen* mukaan viherpesua on se, kun yritys ylistää ympäristöystävällisiä toimiaan, jotka täyttävät ainoastaan lain ja määräysten minimitason.⁷⁵

Viherpesu on laaja-alainen ilmiö, joka voi esiintyä yrityksen kaikessa viestinnässä. Kuluttajille kaikista näkyvin kanava lienee yritysten markkinointiviestintä tai yrityksen julkisuuskuvassa esiintyvät ympäristöystävälliset symbolit tai sloganit. Yritysten markkinointia kuluttajille valvotaan enemmän ja siinä tapahtuvaan viherpesuun reagoidaan asianmukaisesti. Kuluttaja-

⁶⁹ Ballucci – Lazzini – Torelli 2020, s. 156.

⁷⁰ 10th edition of the Concise Oxford English Dictionary.

⁷¹ Furlow 2010, s. 22.

⁷² Lyon – Montgomery 2015, s. 225.

⁷³ Walker – Wan 2012, s. 227.

⁷⁴ Delmas – Burbano 2011, s. 6.

⁷⁵ Isokangas – Niipola – Vassinen 2022, s. 94.

asiamies on ratkaisullaan puuttunut esimerkiksi yritysten harhaanjohtaviin ja perusteettomiin ympäristöväittämiin.⁷⁶

Delmasin ja Burbanon mukaan yritysten viherpesussa voidaan tunnistaa kaksi eri tasoa: kuluttajien harhaanjohtamista yrityksen ympäristökäytännöistä (yritystason viherpesu) ja tuotteen tai palvelun ympäristöhyödyistä (tuotetason viherpesu).⁷⁷ Tässä tutkielmassa keskitytään yritystason viherpesuun, sillä yritysten vastuullisuusraportit sisältävät informaatiota yrityksen toiminnan vaikutuksista ihmisiin ja ympäristöön ja siitä, miten kestävyysseikat vaikuttavat yritykseen.⁷⁸ Toisaalta vastuullisuusraporttien ”kuluttajina” toimii puolestaan yrityksen eri sidosryhmät, kuten sijoittajat, asiakkaat ja kansalaisjärjestöt perinteisten kuluttajien sijaan. Vaikka viherpesulla ei ole yksiselitteistä määritelmää, voidaan todeta, että kestävyysraportoinnin kontekstissa viherpesuun kuuluu yritysten antamat kestävyystiedot, jotka eivät vastaa todellisuutta.⁷⁹

Euroopan unionin Euroopan vihreän kehityksen ohjelman yhtenä tarkoituksena on varmistaa, että kuluttajat saavat luotettavaa, vertailukelpoista ja todennettavissa olevaa tietoa, jotta he voivat tehdä kestävämpiä päätöksiä ja vähentää viherpesun riskiä.⁸⁰ Kestävään talouteen siirtymisen rahoitusstrategian mukaan viherpesussa yrityksen tuotteet, toiminta tai toimintaperiaatteet esitetään ympäristömyönteisinä, vaikka ne eivät ole sellaisia.⁸¹

Viherpesun käsite on esiintynyt aikaisemmin EU:n sääntelyssä esimerkiksi taksonomia-asetuksessa, SFDR:ssä ja MiFID II-direktiivissä⁸², mutta näissä esiintyneet määritelmät eivät ole olleet tarpeeksi kattavia, eikä niissä määritellä viherpesua laajassa merkityksessä siten, että se kattaisi kaikki ympäristöön, yhteiskuntaan ja hallintoon liittyvät näkökohdat.⁸³ Myöhemmin Euroopan komissio pyysi Euroopan valvontaviranomaisia. European pankkiviranomainen (EBA), Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen (EIOPA), Euroopan

⁷⁶ Ks. esim. KKV/78/14.08.01.05/2021 (Ympäristöväitteiden harhaanjohtava käyttö markkinoinnissa, Fortum Oyj) ja KKV/650/14.08.01.08/2022 (Ympäristömarkkinoinnin harhaanjohtavuus, Finnair Oyj).

⁷⁷ Delmas – Burbano 2011, s. 6.

⁷⁸ HE 20/2023 vp, s. 7.

⁷⁹ Ks. Isokangas – Niipola – Vassinen 2022, s. 92–93 muista vastuullisuusviestinnässä esiintyvistä ilmiöistä, joita ovat esimerkiksi *pinkwashing*, jossa yritykset pyrkivät näyttäytymään seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tukijoina korostaakseen omaa suvaitsevaisuuttaan ja nykyaikaisuuttaan, *brownwashing*, jossa annetaan vääristynyt kuva yrityksen toimista rasismia vastaan sekä *whitewashing*, joka on kattotermi kaikelle yrityksen synnyttämien sosiaalisten ja yhteiskunnallisten vaikutusten kaunistelulle.

⁸⁰ KOM(2019) 640 loppl., s. 8.

⁸¹ KOM(2021) 390 loppl., s. 3 alaviite 11.

⁸² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/65/EU, annettu 15 päivänä toukokuuta 2014, rahoitusvälineiden markkinoista sekä direktiivin 2002/92/EY ja direktiivin 2011/61/EU muuttamisesta (uudelleenlaadittu).

⁸³ ESMA 2023, s.10–11.

arvopaperimarkkinaviranomainen (ESMA), laatimaan raportin viherpesun riskeistä ja kestäväen rahoituspolitiikan valvonnasta, jossa samalla pyrittäisiin esittämään yhteinen korkean tason käsitys viherpesun keskeisistä piirteistä.⁸⁴

ESMA julkaisi viherpesua koskevan seurantaraportin kesäkuussa 2023, jossa se määritteli muiden valvontaviranomaisten kanssa viherpesun käytännöksi, jossa kestävyys liittyvät lausunnot, julistukset, toimet tai viestintä eivät selkeästi ja oikeudenmukaisesti kuvasta yhteisön, rahoitustuotteen tai rahoituspalvelun taustalla olevaa kestävyysprofiilia. Tällöinen käytäntö voi olla harhaanjohtavaa kuluttajille, sijoittajille tai muille markkinaosapuolille.⁸⁵ Näin ollen viherpesun käsite merkitsee epäjohtamukaisuutta ympäristöön liittyvien sanojen ja tekojen välillä, jolla pyritään saavuttamaan hyötyjä tietoja julkaisevalle yritykselle.⁸⁶ Vastuullisuusraportoinnissa viherpesu viittaa yritysten pyrkimykseen antaa harhaanjohtava kuva toiminnastaan kestävämpänä kuin se todellisuudessa on, jotta se voisi saavuttaa etuja ja hyötyä sidosryhmiensä silmissä.⁸⁷

2.2 Viherpesun ilmeneminen vastuullisuusraporteissa

Viherpesua esiintyy yritysten vastuullisuusraportoinnissa monilla eri tavoin. Yleisimpiä viherpesun muotoja ovat tietojen valikoiva julkaiseminen (engl. *cherry-picking*), tietojen pois jättäminen, perusteettomat väitteet ja kestävyystietojen liioittelu sekä epäjohtamukaisuus.⁸⁸ Yhdessä kestävyysväitteessä voi myös esiintyä useampia yllä mainittuja tapoja samalla kertaa. Tietojen valikoiva julkaiseminen on luultavasti laajimmin käytetty ja tutkittu viherpesun muoto.⁸⁹ Yritys voi esimerkiksi korostaa kestävyysraportoinnissaan yhtä asiaa, jonka se on tehnyt pienentääkseen toimintansa ympäristöjälkeä ja jättää muun toiminnan haitalliset vaikutukset raporttoimatta.⁹⁰

⁸⁴ Komission pyyntö 2022, s. 4.

⁸⁵ ESMA 2023, s. 5.

⁸⁶ Gatti – Pizzetti – Seele 2021, s. 228.

⁸⁷ Kestävyysden käsitteestä suomalaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa ks. Paukku, 2023.

⁸⁸ ESMA 2023, s. 32.

⁸⁹ ESMA 2023, s. 25; Lyon – Montgomery 2015, s. 236.

⁹⁰ Isokangas – Niipola – Vassinen 2022, s. 94.

Marquis, Toffel ja Zhou määrittelevät tietojen valikoivan julkaisemisen symboliseksi strategiaksi, jolla yritykset pyrkivät saamaan tai säilyttämään legitimitteittinsä julkaisemalla suhteettomasti hyödyllisiä tai suhteellisen hyvälaatuisia kestävyystuloksia peittääkseen huonomman kokonaistuloksensa. Strategialla yritykset pyrkivät luomaan harhaanjohtavan myönteisen vaikutelman kestävyystuloksistaan.⁹¹ Tietojen valikoivaan julkaisemiseen liittyy läheisesti myös tietojen poisjättäminen. *Gatti, Pizzetti ja Seele* jakavat yritysten toiminnassa tapahtuvan viherpesun aktiiviseen viherpesuun ja passiiviseen viherpesuun. Viherpesu on aktiivista viestinnässä, kun kestävyystietoja keksitään tai muokataan ja toimitetaan sidosryhmien saataville. Passiivinen viherpesu on puolestaan tietojen salailua tai tiedon valikoimista ja poisjättämistä.⁹² Sekä aktiivinen että passiivinen viherpesu on haitallista ja niillä pyritään samaan tavoitteeseen: yrityksen toiminnan todellista vastuullisempaan esittämiseen.

Tietojen esittämisellä on suuri merkitys viherpesun kannalta. Tietojen ja niiden esittämisen epäselvyyttä, moniselitteisyyttä ja epämääräisyyttä pidetään erityisen merkityksellisinä yrityksen edistämien ympäristöön tai yhteiskuntaan liittyvien ominaisuuksien tai tavoitteiden osalta.⁹³ Epäjohdonmukaisuutta voi esiintyä ensinnäkin eri tietojen välillä (esim. pakolliset tiedot verrattuna vapaaehtoisesti julkaistuihin tietoihin ja taloudelliset tiedot verrattuna muihin kuin taloudellisiin tietoihin), yksittäisten aihealueiden sisällä (tulevan vastuullisuustoiminnan laajuuden ja tavoitteiden yhdenmukaisuus) tai sitoutumissuunnitelmissa.⁹⁴ Tietoja voidaan esittää harhaanjohtavasti myös esimerkiksi siten, että haitallisia vaikutuksia peitellään raporttoimalla lisäksi raportin kannalta ei-relevanttia tietoa ja hukuttamalla haitalliset vaikutukset ylimääräiseen tietoon. Tietojen lisäksi esimerkiksi kuvia voidaan tietyissä tapauksissa pitää harhaanjohtavina ja siten viherpesuna.⁹⁵

Tietojen valikoivan julkaisemisen ja tietojen poisjättämisen lisäksi yritysten perusteettomat väitteet sekä liioittelu ovat yritysten kestävyysraportoinnissa esiintyvä viherpesun aktiivinen muoto. Perusteettomia väitteitä sekä liioittelua esiintyy erityisesti tulevaisuuteen suuntuissa kestävyystiedoissa, jotka ovat olennainen osa yritysten vastuullisuusraportointia ja erittäin alttiita viherpesulle, sillä tämäntyyppiset tiedot perustuvat suurelta osin arvioihin ja ennusteisiin, jotka väärin esitettyinä voivat antaa harhaanjohtavaa tietoa.⁹⁶ Tällaisia tietoja ovat

⁹¹ Marquis – Toffel – Zhou 2016, s. 483.

⁹² Gatti – Pizzetti – Seele 2021, s. 229–230.

⁹³ ESMA 2023, s. 26.

⁹⁴ Ibid, s. 36.

⁹⁵ Ibid, s. 27.

⁹⁶ Ibid, s. 32.

esimerkiksi tulevaisuuden kestävyystavoitteet, nollapäästösitoumukset ja ns. ”siirtymäsuunnitelmat”.⁹⁷

Yritykset voivat raportoida tavoittelevansa esimerkiksi ilmastoneutraaliutta vuonna 2035, mutta eivät julkista tämänhetkistä hiilijalanjälkeään, sen koostumusta tai konkreettisia toimenpiteitä, joilla ilmastoneutraaliuden tavoite aiotaan käytännössä saavuttaa.⁹⁸ Tulevaisuutta koskevat kestävyystavoitteet, kuten nettonolla, ovat yksi vaikeimmin perusteltavissa olevista väitteistä, koska menetelmiä ja kriteereitä kehitetään vielä eikä niitä ole täysin pantu täytäntöön.⁹⁹ Lisäksi kompensatiomahdollisuuden myötä ne antavat mahdollisuuden yrityksille jatkaa päästöjen aiheuttamista ilman konkreettisia ja rakenteellisia muutoksia liiketoimintaan.¹⁰⁰

ESMA on ilmoittanut kiinnittävänsä erityistä huomiota tulevaisuuteen ja tavoitteisiin liittyvien tietojen laadun varmistamiseksi kestäväen rahoituksen kehityksen kannalta.¹⁰¹ Esimerkiksi taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (OECD) on kyselytutkimuksensa perustella todennut, että rahoitusmarkkinatoimijat saattavat epäröidä yritysten siirtymäkauden rahoituksen kanssa, sillä ei ole selvää, miten yritysten uskottavaa mukautumista Pariisin ilmastopöytäkirjan lämpötilatavoitteeseen tulisi arvioida.¹⁰²

Aikaisempi kestävyysraportointisääntely on jättänyt melko paljon liikkumavaraa säännösten täytäntöönpanossa, joka on mahdollistanut viherpesun yritysten vastuullisuusraportoinnissa. Raportoinnissa ei edellytetty raportointistandardien tai kehysten käyttämistä tai asetettu erityisiä tiedonantovaatimuksia. Yritykset pystyivät sisällyttämään pakollisiin ja vapaaehtoihin vastuullisuusraportteihin niille olennaisimmat tiedot, joita he itse pitivät hyödyllisimpinä. Tällainen joustavuus mahdollisti yritysten raportoitavien tietojen valikoimisen ja poisjättämisen sekä harhaanjohtavan esittämisen.

⁹⁷ ESMA 2023, s. 32.

⁹⁸ Isokangas – Niipola – Vassinen 2022, s. 95

⁹⁹ ESMA 2023, s. 23–24. Nettonolla viittaa tilanteeseen, jossa eri suuntiin vievät vaikutukset kumoavat toisensa. Ilmastosta puhuttaessa nettonollaa käytetään erotuksena aidosta tai todellisesta nollasta, jossa päästöjä ei synny laisinkaan. Nettonollassa päästöjä voi siten syntyä, mutta ne kompensoidaan muilla tavoin täysimääräisesti. Nettonolla tarkoittaa siten samaa kuin hiilineutraalius. Finnwatch 2023.

¹⁰⁰ Finnwatch 2023, Nettonollatavoitteisiin on suhtauduttava kriittisesti.

¹⁰¹ ESMA 2023, s. 32.

¹⁰² OECD 2022, 3. Key challenges in transition finance, 3.2.2. Variation in countries’ net-zero commitments and NDCs

2.3 Viherpesun taustatekijät

Viherpesu on laaja ilmiö, jonka taustalta voidaan löytää useita syitä. Yritykset voivat perustella toimintaansa muun muassa maineen parantamisella, yhteiskunnan paineilla kuten yrityksen sisäisillä tekijöilläkin. *Delmas ja Burbano* jakavat viherpesun taustatekijät kolmeen eri tasoon: ulkoisiin, organisatorisiin ja yksilöllisiin tekijöihin. Viherpesun taustalla olevia ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa ei-markkinatoimijat, kuten sääntelyviranomaiset ja kansalaisjärjestöt sekä markkinatoimijat, kuten kuluttajat, sijoittajat ja kilpailijat. Yhdeksi suurimmaksi viherpesun taustatekijöistä ja mahdollistajista tunnustetaan puutteellinen sääntely eri maissa. Sääntelyn vaihtelevuus maiden välillä ja maiden välisten käytäntöjen monimutkaisuus lisäävät epävarmuutta sen ympärillä.¹⁰³ EU:ssa sääntely asettaa vähimmäisvaatimukset, jotka jäsenmaiden yritysten odotetaan täyttävän. Kuitenkin ilman asianmukaista valvontaa se voi johtaa viherpesuun.

Yritykset voivat myös pitää viherpesusta johtuvia seuraamuksia epätodennäköisenä sääntelyn epäjohtonumukaisuuden takia. Puutteellisen sääntelyn lisäksi viherpesuun vaikuttavia ulkoisista tekijöitä ovat kuluttajien, sijoittajien ja kilpailun luomat paineet. Kuluttajat ja sijoittajat peräänkuuluttavat yhä enemmän vastuullisten tuotteiden ja palveluiden perään ja odottavat yritysten vastaavan odotuksiinsa. Vastauksena kuluttajien ja sijoittajien paineeseen tarjota ympäristöystävällisempiä tuotteita ja palveluita sekä kestäviin yrityksiin kohdistuvaan lisääntyneeseen positiiviseen huomioon, yrityksiä saattavat antaa itsestään vastuullisemman ja kestävämmän kuvan kuin mitä ne todellisuudessa ovat.¹⁰⁴ Viherpesun motivaattorina saattaa siten olla markkinaedun saavuttaminen.¹⁰⁵

Ulkoiset tekijät luovat ympäristön, jossa viherpesu on kannattavaa, mutta tekijöitä ei kuitenkaan tulkita tyhjiössä. Se, miten yritykset vastaavat muun muassa kuluttajien, sijoittajien ja kilpailijoiden luomiin paineisiin, määräytyy yrityksen tasolla. Useat organisaatiotason tekijät, kuten yrityksen ominaisuudet, kannustinrakenne, eettinen ilmapiiri ja yrityksen sisäisen viestinnän tehokkuus voivat vaikuttaa päätöksiin yrityksen toimintaan ulkoisten tekijöiden

¹⁰³ Delmas – Burbano, 2011, s. 4–5.

¹⁰⁴ EBA 2023, s. 15.

¹⁰⁵ Vos 2009, s. 680.

luomassa ympäristössä. Esimerkiksi suuriin pörssiyrityksiin kohdistuu todennäköisesti enemmän painetta sijoittajilta, kuin pienempiin yksityisomisteisiin yhtiöihin.¹⁰⁶

Yritysten ominaisuuksien, kuten koon lisäksi yritysten kannustinrakenne ja eettinen ilmapiiri voivat vaikuttaa siihen, harjoittaako yritys viherpesua. Kannustimet, jotka palkitsevat yritysjohtajia taloudellisten tavoitteiden saavuttamisesta, voivat johtaa epäeettiseen käyttäytymiseen, jota viherpesukin on. Tähän liittyy myös yrityksen eettinen ilmapiiri: yritysten työntekijöiden käsitykset ja uskomukset siitä, millä eettisillä kriteereillä päätöksiä tehdään, vaikuttavat lopputulokseen.¹⁰⁷

Yritysten henkilöstöllä, johtajilla sekä työntekijöillä, on myös rooli yritysten käyttäytymisen selvittämisessä. Yksilöiden päätöksentekoon viherpesuun liittyvistä asioista voi vaikuttaa epävarma sääntely-ympäristö. Esimerkiksi epävarmuus viherpesun seurauksista ja rajalliset välineet arvioida kestävyysseikkojen todellisia vaikutuksia voivat vaikuttaa yksilöiden päätöksentekoon.¹⁰⁸ Välineiden lisäksi rajallinen tai puutteellinen tieto ympäristönsuojelun tasosta voi myös johtaa viherpesuun.¹⁰⁹ Käytännössä eri tasojen tekijät ovat toisiinsa läheisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi lainsäädännön puutteellisuus vaikuttaa viherpesuun suoraan esimerkiksi rajallisten seurausten vuoksi, mutta myös epäsuorasti muiden tekijöiden kautta.¹¹⁰

2.4 Viherpesun vaikutukset

2.4.1 Vaikutukset yksilötasolla

Viherpesulla yritysten vastuullisuusraportoinnissa voi olla monia haitallisia vaikutuksia. Viherpesu voi vaikuttaa yksilöiden lisäksi myös itse yritykseen, yhteiskuntaan sekä ympäristöön. Yksilötasolla yritysten viherpesulla voi olla vaikutuksia kuluttajiin ja loppusijoittajiin, sillä osto- ja investointipäätökset perustuvat harhaanjohtavaan tietoon.¹¹¹

¹⁰⁶ Delmas – Burbano 2011, s. 14.

¹⁰⁷ Ibid, s. 15–16.

¹⁰⁸ Ibid, s. 18.

¹⁰⁹ EBA 2023, s. 15.

¹¹⁰ Delmas – Burbano 2011, s. 8.

¹¹¹ EBA 2023, s. 40.

Yritysten positiivinen maine yhteiskuntavastuun osalta kasvattaa kuluttajien halukkuutta ostaa kyseisen yrityksen tuotteita. Lisäksi se lisää potentiaalisten työntekijöiden kiinnostusta hakeutua yritykseen töihin ja potentiaalisten sijoittajien taipumusta sijoittaa yritykseen. Vastaavasti, vaikka yrityksellä on hyvä maine esimerkiksi tuotteiden laadun ja kannattavuuden suhteen, huonot kestävyystiedot voivat heikentää olennaisten sidosryhmien mielikuvia yritystä kohtaan.¹¹²

Yritysten viherpesu voi johtaa siihen, että kuluttajat eivät voi tietää mitkä yritykset tai tuotteet ovat aidosti ympäristöystävällisiä. Epätietoisuus voi vesittää sijoittajien luottamusta myös ympäristöystävällisiä yrityksiä kohtaan, mikä puolestaan heikentää sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen pääomamarkkinoita.¹¹³ Tämän seurauksena yritysten aidot yritykset vähentää ympäristöhaittoja menettävät mahdollisen kilpailuedun ja yrityksillä on vähemmän kannustimia ja motivaatiota tuottaa ympäristöystävällisiä tuotteita.¹¹⁴

Kuluttajien ja sijoittajien luottamuksen menettämisellä on kauas kantavat vaikutukset. Lyhyellä aikavälillä kuluttajat ja sijoittajat saattavat viherpesun vuoksi kohdentaa vähemmän rahaa todellisiin kestäviin strategioihin ja irrottautumaan ESG-strategioista, mikä voi johtaa pääoman vääränlaiseen kohdentamiseen eri omaisuusluokkien, tuotteiden, alojen ja markkinoiden välillä. Pitkällä aikavälillä yritysten viherpesu voi johtaa siihen, että luottamus markkinadataan ja kestävyystietoihin heikkenee. Kuluttajien halukkuus osallistua kestäväan rahoitukseen voi vähentyä, mikä heikentää myös EU:n kestäväan kehityksen politiikan vaikutuksia.¹¹⁵

2.4.2 Vaikutukset yritykseen

Viherpesu voi aiheuttaa merkittävää haittaa yritykselle itselleen. Yleisin seuraus viherpesusta on yrityksen uskottavuuden ja maineen vaarantuminen, mikä voi vahingoittaa yrityksen uskottavuutta sijoittajien keskuudessa. Maineriski on todennäköisesti yksi merkittävimmistä riskeistä, jotka liittyvät viherpesuun. Maineriski voi johtua esimerkiksi mediakampanjoista ja kansalaisjärjestöjen aloitteesta, asiakkaiden huomauttamasta viherpesusta tai tiedoista, jotka

¹¹² Alniacik – Alniacik – Genc 2011, s. 241–242.

¹¹³ Delmas – Burbano 2011, s. 3.

¹¹⁴ Furlow 2009, s. 25.

¹¹⁵ EBA 2023, s. 42.

paljastavat yrityksen ympäristön kannalta haitallisen toiminnan.¹¹⁶ Viherpesusyytökset voivat vaikuttaa negatiivisesti yhtiön maineeseen, vaikka tällaiset syytökset osoittautuisivatkin lopulta perusteettomiksi.¹¹⁷ Jo pienikin epäily viherpesusta voi vaikuttaa negatiivisesti organisaation maineeseen ja uskottavuuteen.¹¹⁸

Viherpesun aiheuttama mainehaitta voi lisätä myös muita riskejä, kuten liiketoimintariskiä, operatiivista riskiä, ja vaikeuttaa yrityksen toimintaa muilla tavoin. Lisäksi tietyn yrityksen viherpesuepäilyt voivat vaikuttaa myös muihin saman alan yrityksiin leviämisvaikutuksen kautta.¹¹⁹ Yritysten kestävyysväitteitä koskevat viherpesuväitteet voivat vaikuttaa yhtiön maineen lisäksi sen taloudelliseen asemaan tai tulokseen.¹²⁰ Viherpesuun liittyvä taloudellinen riski voi myös syntyä maineriskin tai oikeudellisen riskin vuoksi.¹²¹ Taloudellinen riski voi realisoitua esimerkiksi siten, että kuluttajat pidättäytyvät ostamasta yrityksen tuotteita tai osakkeen hinta laskee sijoittajien kiinnostuksen vähenemisen vuoksi ja heikentää sosiaalisesti vastuullisen sijoittamisen pääomamarkkinoita.¹²²

2.4.3 Vaikutukset rahoitusmarkkinoihin

Pahimmassa tapauksessa viherpesu yritysten vastuullisuusraportoinnissa voi vaikuttaa kuluttajien, sijoittajien ja yrityksen lisäksi koko rahoitusjärjestelmään. Vastuullisuusraporttien puutteellinen tai harhaanjohtava informaatio voi johtaa pääoman väärinallokointiin ja vaikuttaa sitä kautta koko järjestelmään. Viherpesuun liittyvät rahoitusriskit voivat levitä esimerkiksi eri sektorien sisällä, niiden välillä tai jopa eri maiden välillä leviämisvaikutuksen vuoksi.¹²³ Jos esimerkiksi rahoitussektorilla viherpesua ilmenisi laajamittaisesti tai viherpesusta johtuva luottamuksen puute leviäisi muihin rahoituslaitoksiin, se voisi vaikuttaa koko rahoitusmarkkinaan.¹²⁴

¹¹⁶ EBA 2023, s. 33–34.

¹¹⁷ Seele – Gatti, s. 245.

¹¹⁸ Keilmann – Koch, 2023, s.16.

¹¹⁹ EBA 2023, s. 34.

¹²⁰ Köbel – Busch – Jansco 2017, s. 2280.

¹²¹ ESMA 2023, s. 14.

¹²² ESMA 2023, s. 14; Delmas – Burbano, 2011, s. 3.

¹²³ ESMA 2023, s. 16.

¹²⁴ EBA 2023, s. 38.

Näitä riskejä voi pahentaa entisestään ilmastoon liittyvien riskien arvioinnin riittämätön avoimuus ja tietojen rajallisuus. Erityisesti yritysten siirtymäsuunnitelmien puutteellinen tieto sekä yritysten että koko sektorin tasolla vaikeuttaa viranomaisten kykyä arvioida laajemman talouden sietokykyä tuleville ilmastoon liittyville sokeille.¹²⁵ Yritystasolla kestävyysraporttien laadukkaat kestävyystiedot ovat ratkaisevan tärkeitä pääomavirtojen kohdentamiseksi kestäviin kohteisiin.¹²⁶

2.4.4 Vaikutukset ympäristölle

Rahoitusriskien lisäksi viherpesulla voi olla myös ei-taloudellisia, koko järjestelmää koskevia vaikutuksia. Esimerkiksi IPCC on korostanut, että ilmatoriskien vääristely, joka johtaa väärinkäsityksiin, voi johtaa ilmastonmuutoksen hillitsemistoimien viivästymiseen ja aiheuttaa merkittäviä hiilidioksidipäästöjä ja arvonsa kadottavaa varallisuutta.¹²⁷ Kestävyysraportoinnin avulla pyritään vahvistamaan pääomavirtoja aidosti vastuullisille yrityksille ja vaikuttavan siten välillisesti esimerkiksi ilmastoon, luonnonmonimuotoisuuteen sekä luonnonvarojen käyttöön.¹²⁸ Jos pääomavirrat kohdistuvat viherpesun vuoksi väärille yrityksille, halutut positiiviset ympäristövaikutukset jäävät saavuttamatta ja ongelmat voivat jopa lisääntyä.

2.5 Viherpesun valvonta

Viherpesun kitkemiseksi valvonnan tehostaminen on erittäin tärkeää. Tällä hetkellä viherpesun ja yritys vastuusääntelyn valvonta yleisesti on hyvin pirstaleista ja vain pieni osa valvonnasta tapahtuu viranomaisten, kuten Finanssivalvonnan puolesta. Perinteisen viranomaisvalvonnan sijaan keskeisessä roolissa ovat yritys elämään rakennetut arvoketjut ja muut toimijat, kuten aktivistit, kansalaisjärjestöt ja tiedotusvälineet.¹²⁹ ESMA:n viherpesuraportin mukaan

¹²⁵ ESMA 2023, s. 16.

¹²⁶ HE 20/2023 vp, s. 5.

¹²⁷ IPCC 2022, kappale 15.

¹²⁸ HE 20/2023 vp, s. 22.

¹²⁹ Vanhala – Ristaniemi – Dahlqvist 2022, s. 84.

mahdollinen syy viherpesun valvonnan puuttumiseen on puute EU:n laajuisesta yhteisestä käsityksestä viherpesun käsitteestä ja soveltamisalasta.¹³⁰

Yritystoiminnassa arvoketjuilla on suuri käytännön rooli normien valvojina. Yritykset toimivat arvoketjussa, jossa keskeisillä sidosryhmillä on merkittävä rooli yrityksen käyttäytymisen kannalta. Yritykset kuuntelevat esimerkiksi asiakkaidensa toiveita, mutta myös esimerkiksi sijoittajiensa odotuksia. Arvoketjuissa tapahtuu paljon suoraa asiakkaiden tekemää valvontaa käytännössä esimerkiksi kyselyin tai paikan päällä tehtävin tarkastuksin. Lisäksi yritykset voivat edellyttää liikekumppaneiltaan esimerkiksi tiettyihin vastuullisuusperiaatteisiin sitoutumista. Tällöin sopimuksen laiminlyönti voi aiheuttaa myös rahallisia seuraamuksia.¹³¹

EBA:n mukaan tällä hetkellä pankkialalla useimmista viherpesutapauksista raportoivat ulkoiset sidosryhmät, kuten kansalaisjärjestöt ja lehdistö kuluttajien, asiakkaiden tai pankkien sijoittajien sijasta. Suurin osa raportoiduista tapauksista ilmenevät yrityksen tai liiketoimintastrategian tasolla, joka johtuu luultavasti siitä, että ulkopuoliset sidosryhmät saavat helpommin todisteita julkisesti saatavilla olevista lähteistä, kuten vastuullisuusraporteista, verrattuna esimerkiksi tuotetason tietoihin.¹³²

Arvoketjujen ulkopuoliset, epäsuorat valvojat, kuten kansalaisjärjestöt, media ja aktivistit, harjoittavat puolestaan pääasiassa ei-oikeudellista valvontaa. Sakkojen sijasta laiminlyönneistä ja puutteista seuraa pääasiassa mainehaittaa.¹³³ Kansalaisjärjestöjen rooli vastuullisuuden valvojana ja yritys vastuun edistäjänä on koettu merkittäväksi.¹³⁴ Kansalaisjärjestöt yritys vastuun valvojan roolissa nostavat esiin epäkohtia, pyrkivät herättämään keskustelua sekä vaativat ja ehdottavat muutosta ja toimia tilanteen korjaamiseksi.¹³⁵

Suomessa esimerkiksi Finnwatch perehtyy eri yritysten toimintaan ja julkaisee raportteja havaitsemistaan puutteista, joilla he pyrkivät luomaan painetta ja saamaan aikaan muutosta yrityksen toiminnassa.¹³⁶ Esimerkiksi helmikuussa 2021 Finnwatch julkaisi raportin Myrkytetty kansa, Outokummun arvoketjun vaikutukset Brazilian Amazonin alueella, jossa

¹³⁰ ESMA 2023, s. 68

¹³¹ Vanhala – Ristaniemi – Dahlqvist 2022, s. 91.

¹³² EBA 2023, s. 32.

¹³³ Vanhala – Ristaniemi – Dahlqvist 2022, s. 92.

¹³⁴ Koipijärvi – Kuvaja 2017, s. 143.

¹³⁵ Ibid, s. 147.

¹³⁶ Vanhala – Ristaniemi – Dahlqvist 2022, s. 92.

esitellään suomalaisen teräsyhtiö Outokummun raaka-ainetoimittajan toimintaa sekä sen ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksia Amazonilla.¹³⁷

Aktivistien, kansalaisjärjestöjen ja tiedotusvälineiden asettama paine pyrkii hillitsemään yrityksiä viestimästä harhaanjohtavasti ympäristönsuojelustaan. Kuluttajien, yleisön ja sijoittajien kiinnostuksen lisääntyessä ympäristöasioista ympäristöaktivistiryhmät vahvistuvat ja voivat kohdistaa enemmän vaikutusvaltaa ja painostusta yrityksiin. Kuluttajien, sijoittajien ja suuren yleisön lisääntynyt kiinnostus ympäristöasioita kohtaan on näin ollen vahvistanut aktivistiryhmien ja tiedotusvälineiden roolia yritysten valvojana.¹³⁸ Vastuullisen liiketoiminnan näkökulmasta kansalaisjärjestöjen tehtäväksi nähdään ennen kaikkea epäkohtien nostaminen julkisuudessa.¹³⁹

¹³⁷ Finnwatch 2021.

¹³⁸ Delmas – Burbano 2011, s. 12.

¹³⁹ Koipijärvi – Kuvaja 2017, s. 144.

3 Kestävyyseraportointisääntelyn kehitys viherpesun näkökulmasta

3.1 Komission suositus ja modernisointidirektiivi

Yhteiskuntavastuu-käsite on ollut olemassa jo vuosikymmeniä ja sen piiriin kuuluu monenlaisia teemoja.¹⁴⁰ Jo 1970-luvulta lähtien julkisen paineen vuoksi sekä yritysten hallinnossa että raportoinnissa on noussut esiin eri sidosryhmien intressit.¹⁴¹ Keskeinen ajatus kestävyysaiheiden raportoinnissa oli yrityksen ja sen sidosryhmien välinen tilivelvollisuus ja sen täyttäminen avoimella raportoinnilla.¹⁴² Käytännössä tämä näkyi ensivaiheessa pyrkimyksenä raportoida yrityksen toiminnan yhteiskunnallisista ja ympäristöllisistä vaikutuksista.¹⁴³ Raporteissa painotettiin voimakkaasti ympäristöllisiä vaikutuksia, sillä ympäristönäkökohtia, kuten saastunutta ilmaa, saastunutta maata tai veden käyttöä oli helpompi esittää raporteissa konkreettisin luvuin.¹⁴⁴ Erilliset ympäristöraportit täyttivät sidosryhmien tietotarpeet, jotka yritysten tilinpäätökset ja toimintakertomukset täyttivät vain osittain. Tämän vuoksi komission tavoitteena oli erillisten ympäristöraporttien sekä yritysten tilinpäätösten ja toimintakertomusten laatiminen johdonmukaisemmiksi, yhtenäisemmiksi ja toisiinsa läheisemmin liittyviksi.¹⁴⁵

Ensimmäisiä ohjeita ympäristöasioiden raportoimisesta tilinpäätöksessä oli vuoden 2001 komission suositus ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja julkistamisesta yritysten tilinpäätöksissä ja toimintakertomuksissa.¹⁴⁶ Suosituksen tavoitteena oli varmistaa, että tilinpäätöksiin ja toimintakertomuksiin sisällytetään ympäristötietoja siten, että ne täydentävät erillisiä ympäristöraportteja, jotka olivat sisällöltään tarkempia ja kattavampia.¹⁴⁷ Raportoinnin tehtävänä on pidetty erityisesti sidosryhmien, kuten sijoittajien päätöksentekoa avustavan

¹⁴⁰ Szabó – Sørensen 2015, s. 311.

¹⁴¹ Mähönen 2020, s.1.

¹⁴² Niskala – Palmuaro 2023, s. 14.

¹⁴³ Mähönen 2022, s. 128–129.

¹⁴⁴ Herremans 2020, s. 27.

¹⁴⁵ Komission suositus 2001, johdantokappale 11.

¹⁴⁶ Komission suositus, annettu 30 päivänä toukokuuta 2001, ympäristöasioiden kirjaamisesta, laskennasta ja julkistamisesta yritysten tilinpäätöksissä ja toimintakertomuksissa (2001/453/EY).

¹⁴⁷ Komission suositus 2001, johdantokappale 11.

informaation tuottamista.¹⁴⁸ Tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa tuli ilmoittaa ympäristötiedot siltä osin kuin ne liittyivät olennaisesti raportoivan yhteisön taloudelliseen tulokseen tai asemaan.¹⁴⁹ Jos yritys julkisti erillisen ympäristöraportin, joka sisälsi yksityiskohtaisempaa tietoa ympäristöstä, se oli mainittava toimintakertomuksessa.¹⁵⁰

Yritysten kestävyystietoihin liittyvät tiedonantovaatimukset laajenivat ja ne kirjattiin lakiin modernisointidirektiivin (2003/51/EY) myötä. Modernisointidirektiivi velvoitti yritykset analysoimaan yrityksen kehityksen, tuloksellisuuden ja tilan ymmärtämisen kannalta merkityksellisiä ympäristönäkökohtia sekä sosiaalisia ja muita näkökohtia toimintakertomuksissaan. Analyysin tuli sisältää yhtiön kehityksen, tuloksen tai aseman ymmärtämisen kannalta tarvittaessa muut kuin taloudelliset tulosindikaattorit, jotka ovat merkityksellisiä yhtiön liiketoiminnalle, mukaan lukien tiedot ympäristöä ja työntekijöitä koskevista seikoista. Tämän odotettiin johtavan yhtiön kehityksen, tuloksellisuuden ja tilan kannalta merkityksellisten ympäristönäkökohtien, sosiaalisten ja muiden näkökohtien analysointiin.¹⁵¹

Suomessa modernisointidirektiivin säännökset implementoitiin kirjanpitolakiin. Modernisointidirektiivin raportointivaatimus pysyi ehdollisena ja melko epämääräisenä, mikä johtui osittain yritysten yhteiskuntavastuun raportoinnin kypsyttämättömyydestä ja pitkäaikaisesta käsityksestä, jonka mukaan yritysten yhteiskuntavastuuta ei tulisi säännellä.¹⁵² Vaatimuksia ei myöskään tuettu sitovilla raportointistandardeilla tai ei-sitovilla ohjeilla, joten niillä ei ollut sijoittajien ja muiden sidosryhmien toivomaa vaikutusta yritysten harvoin raportoidessa muista kuin taloudellisista seikoista.¹⁵³

Modernisointidirektiivin mukaisessa raportoinnissa havaittiin useita puutteita, jotka liittyivät sekä raportoinnin määrään että laatuun. Esimerkiksi vuonna 2013 n. 94 % EU:n suurista yhtiöistä eivät raportoineet ei-taloudellisia tietojaan.¹⁵⁴ Laadun osalta julkaistujen raporttien tietoja ei pidetty usein riittävän olennaisina, tasapainoisina, oikea-aikaisina tai vertailukelpoisina. Erityisen ongelmallisena pidettiin sitä, että yritykset keskittyivät

¹⁴⁸ Niskala – Palmuaro 2023, s. 14.

¹⁴⁹ Komission suositus 2001, 4. Tietojen julkistaminen.

¹⁵⁰ Komission suositus 2001, 4. Tietojen julkistaminen, toimintakertomuksessa ja konsolidoidussa toimintakertomuksessa ilmoitettavat tiedot.

¹⁵¹ Modernisointidirektiivin johdantokappale 9, Muutettu 46 artikla.

¹⁵² Szabó – Sørensen 2015, s. 312. Euroopan komissio vielä vuonna 2001 määritteli yhteiskuntavastuun käsitteenä, jossa yritykset integroivat sosiaaliset ja ympäristönäkökohdat liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseensa sidosryhmiensä kanssa vapaaehtoisesti, eikä niihin pitäisi soveltaa sitovaa sääntelyä. KOM(2001) 366 lopll., s. 6.

¹⁵³ Szabó – Sørensen 2015, s. 312.

¹⁵⁴ SWE(2013) 127 final, s. 10.

raporteissaan vain positiivisiin suorituksiinsa, raportit olivat epäjohtonmukaisia tai raportteja ei julkistettu vuosittain. Lisäksi suorituskyykyyn liittyviä tietoja ei raportoitu tai olennaisia negatiivisia ulkoisvaikutuksia ei julkistettu. Raportoinnissa oli puutteita myös sidosryhmien osalta, sillä raportit eivät sisältäneet näkökohtia, joilla olisi ollut merkitystä sisäisille tai ulkoisille sidostyhmille etenkin riskienhallintanäkökulmasta, ihmisoikeuksien tai korruption osalta. KPI-mittareiden (*key performance indicators*) käyttö raportoinnissa nähtiin myös puutteelliseksi, jonka lisäksi ulkopuolisen varmennuksen puute vähensi raportoinnin luotettavuutta.¹⁵⁵ Raportointi koettiin monessa tapauksessa ensisijaisesti mainoskampanjaksi yrityksen todellisen yritys vastuun tason sijasta.¹⁵⁶

Kokonaisuudessaan modernisointidirektiivin mukaisen raportoinnin tiedon laatutaso ei vastannut käyttäjien tarpeita. Raportoinnin määrän ja laadun puutteista johtuvan avoimuuden riittämättömyyden katsottiin johtuvan sekä markkina- että sääntelyhäiriöstä. Markkinat eivät tarjonneet yrityksille riittäviä kannustimia ei-taloudellisen tiedon julkaisemiseen. Kun sidosryhmät eivät tieneet yritysten muista kuin taloudellisista vaikutuksista, yrityksillä ei ollut tarpeeksi kannustimia mukauttaa toimintaansa ja ottaa muita kuin taloudellisia ulkoisvaikutuksia asianmukaisesti huomioon päätöksenteossaan, saati sitten raportoinnissaan. Seurauksena sijoittajien ja yhteiskunnan vaatimukset jäivät täyttämättä.¹⁵⁷

Sääntelyn osalta kirjanpitolain kirjoitusasua pidettiin ongelmallisena, sillä sen katsottiin epäonnistuneen antamaan selvän oikeusohjeen. Sanamuodot ”tarvittaessa” sekä ”yhtiön kehityksen, tuloksen tai aseman ymmärtämisen kannalta tarvittavassa laajuudessa” johti siihen, että suurin osa yhtiöistä piti raportointivelvollisuutta vapaaehtoisena.¹⁵⁸ Kestävyystietojen puutteellisuuden katsottiin vaikuttavan tiettyihin sidosryhmiin, erityisesti yrityksiin sekä tiedon käyttäjiin, kuten sijoittajiin, kansalaisjärjestöihin ja viranomaisiin. Avoimuuden puute voi vaikuttaa esimerkiksi yritysten tuloksellisuuteen, sillä yritykset eivät välttämättä sisällytä muita kuin taloudellisia riskejä ja mahdollisuuksia täysimääräisesti liiketoimintaansa ja strategioihinsa. Lisäksi se vaikuttaa yritysten vastuullisuuteen, koska ne eivät täytä yhteiskunnan tiedonsaantivaatimuksia sekä pääomamarkkinoiden tehokkuuteen, sillä sijoittajat eivät saa kaikkia olennaisia tietoja päätöksentekoa varten.¹⁵⁹

¹⁵⁵ SWE(2013) 127 final., s. 11.

¹⁵⁶ Harmaala – Jallinoja 2012, s. 222–223.

¹⁵⁷ SWE(2013) 127 final., s. 11–12.

¹⁵⁸ Ibid., s. 11–12.

¹⁵⁹ SWE(2013) 127 final s. 12; KOM(2013) 207 lopll., s. 2.

Lopulta aikaisempi näkemys yhteiskuntavastuusta vapaaehtoisena osana yrityksen toimintaa väistyi. Komissio esitti uuden yhteiskuntavastuun määritelmän yritysten yhteiskuntavastuuta koskevassa uudistetussa strategiassa vuonna 2011. Uuden, nykyaikaisen tulkinnan mukaan yhteiskuntavastuu tarkoittaa yritysten vastuuta omista yhteiskunnallisista vaikutuksistaan.¹⁶⁰ Lähestymistavan muutoksen taustalla vaikutti osaltaan finanssikriisi ja sen yhteiskunnalliset vaikutukset, joiden myötä kuluttajien luottamus yrityksiin oli jossain määrin murentunut ja huomio kohdistui yritysten toiminnan sosiaalisiin ja eettisiin näkökohtiin. Uudella strategiallaan komissio pyrki luomaan suotuisat olosuhteet kestäväälle kasvulle, vastuulliselle yritystoiminnalle ja vakaalle työllisyyskehitykselle.¹⁶¹ Komission mietinnön mukaisesti tavoitteiden saavuttamiseksi tulisi saattaa voimaan sääntelyä avoimuuden edistämiseksi, vastuullisen yritystoiminnan palkitsemiseksi sekä yritysten selontekovelvollisuuden varmistamiseksi.¹⁶²

3.2 Ei-taloudellista raportointia koskeva direktiivi (NFRD)

Vuonna 2014 annettiin ei-taloudellista raportointia koskeva direktiivi (Non-Financial Reporting Directive, NFRD), jolla muutettiin tilinpäätösdirektiiviä.¹⁶³ Ensimmäinen NFRD:n mukainen selvitys oli annettava tilikaudesta 2017. Direktiivin tavoitteena oli yritysten läpinäkyvyyden lisääminen ja ei-taloudellisten tietojen merkityksellisyyden, johdonmukaisuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen tiukentamalla ja selkeyttämällä raportointivaatimuksia kestävyystiedoista.¹⁶⁴ Avoimuuden lisäämisen ajateltiin tuovan monia hyötyjä eri sidosryhmille. Sen odotettiin auttavan yrityksiä hallitsemaan muita kuin taloudellisia riskejä ja mahdollisuuksia paremmin ja siten parantamaan ei-taloudellista tulostaan. Kansalaisjärjestöt ja muut sidosryhmät puolestaan käyttävät ei-taloudellisia tietoja arvioidessaan yrityksen toimintaan liittyviä vaikutuksia ja riskejä. Sijoittajat voivat yritysten raportointien

¹⁶⁰ KOM(2011) 681 lopll., s. 7.

¹⁶¹ Ibid, s. 5.

¹⁶² Ibid, s.8–9.

¹⁶³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytettävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta.

¹⁶⁴ KOM(2013) 207 lopll., s. 3.

kestävyystietojen avulla ottaa paremmin huomioon kestävyysnäkökohdat sekä pitkän aikavälin suorituskyvyn sijoituspäätöksissään.¹⁶⁵

Suomessa NFRD:n säännökset selvityksestä muista kuin taloudellisista tiedoista implementoitiin kirjanpitolain 3 a lukuun, joka kumottiin lopulta 21.12.2023 uusien kestävyysraportointisäännösten myötä. NFRD:n 19 a artikla:n mukaan yleisen edun kannalta merkittävän suuren yhteisön (PIE)¹⁶⁶, jonka työntekijämäärä tilikauden aikana oli keskimäärin yli 500 henkilöä, oli sisällytettävä toimintakertomukseen selvitys myös muista kuin taloudellisista tiedoista. Arvioitaessa luvun soveltuvuutta oli arvioitava ensin, ylittyykö kaksi seuraavista raja-arvoista: liikevaihto 40 miljoonaa euroa, tase 20 miljoonaa euroa, henkilökunta keskimäärin 250. Jos kaksi kolmesta raja-arvosta täyttyi, varmistettiin, että 500 henkilön määrä ylittyi.¹⁶⁷

Yleisen edun kannalta merkittäviä yrityksiä ovat KPL:n 1 luvun 9 §:n mukaan pörssiyhtiöt, luottolaitokset sekä vakuutusyhtiöt. Velvoite koski hieman alle sataa suomalaista yleisen edun kannalta merkittävää yhteisöä.¹⁶⁸ Vastuullisuudesta raportoivien pörssiyhtiöiden määrä Suomessa kasvoi vuosina 2015–2021 19 %:sta 60 %:iin, joista jokainen yritys raportoi GRI-standardien mukaisesti.¹⁶⁹ NFRD:n myötä yritysten julkistamien kestävyystietojen määrä kasvoi siten merkittävästi. Samalla sijoittajien kiinnostus yritysten kestävyystiedosta lisääntyi ja muun kuin taloudellisen tiedon asema sijoituspäätöksissä vahvistui.¹⁷⁰

3.2.1 Ei-taloudellisten tietojen sisältö ja muoto

NFRD:n myötä raportointivaatimukset laajentuivat modernisointidirektiiviin verrattuna. Muiden kuin taloudellisten tietojen yhdenmukaistamiseksi ja muuttamiseksi vertailukelpoisemmiksi direktiivissä otettiin käyttöön oikeudellinen vähimmäisvaatimus, joka koski niiden tietojen laajuutta, jotka yritysten olisi asetettava yleisön ja viranomaisten saataville

¹⁶⁵ KOM(2013) 207 loppl., s.2.

¹⁶⁶ PIE on lyhenne käsitteestä Public Interest Entities. PIE-yhtiöt ovat yleisen tai julkisen edun kannalta merkittäviä yrityksiä.

¹⁶⁷ HE 208/2016 vp, s. 11.

¹⁶⁸ Niskala – Palmuaro 2023, s. 20.

¹⁶⁹ Gullkvist 2023, s. 36. NFRD:n myötä yritykset alkoivat julkaista enemmän vastuullisuusraportteja, vaikka ne eivät kuuluneetkaan direktiivin soveltamisalaan.

¹⁷⁰ EY 2017, Summary.

EU:ssa. NFRD:ssä yksilöitiin kuusi kestävyysaihetta (ympäristöasiat, sosiaaliset asiat ja henkilöstöasiat, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä korruption ja lahjonnan torjunta), ja näiden aiheiden osalta yhtiöiden edellytettiin julkistavan tietoja liiketoimintamallistaan, toimintatavoistaan, tuloksistaan, riskeistä ja riskien hallinnasta sekä liiketoiminnan kannalta keskeisistä suorituskykyindikaattoreista (KPI).¹⁷¹

Direktiivissä ei määritelty kestävyysaiheita sen enempää, mutta direktiivin johdanto-osassa kuvattiin osaa aiheista tarkemmin. Ympäristöasioiden osalta selvitykseen tuli liittää yksityiskohtaiset tiedot yrityksen toiminnan senhetkisistä ja ennakoitavissa olevista vaikutuksista ympäristöön ja tarvittaessa terveyteen ja turvallisuuteen, uusiutuvien ja/tai uusiutumattomien energiamuotojen käyttöön, kasvihuonepäästöihin sekä veden käyttöön ja ilman saastumiseen. Sosiaalisista ja henkilöstöasioista mainittiin muun muassa tiedot sukupuolten tasa-arvon varmistamiseksi ja ihmisoikeuksista sekä korruption ja lahjonnan vastaisista toimista puolestaan tiedot ihmisoikeusloukkausten ehkäisemisestä ja käytössä olevista välineistä korruption ja lahjonnan torjumiseksi.¹⁷²

Yrityksille jätettiin paljon tilaa arvioida itse, miten kestävyysaiheiden raportointi oli tarkoituksenmukaista toteuttaa. Kirjanpitolautakunnan antaman suosituksen mukaan antamalla tilanteeseensa ja olosuhteisiinsa nähden tarkoituksen mukaiset kuvaukset ja muut tiedot kirjanpitovelvollinen täytti NFRD:n vaatimukset. Sisällön tuli kuitenkin perustua kirjanpitovelvollisen olosuhteisiin ja tilanteisiin ja sen tuli olla aina todenmukaista.¹⁷³

NFRD:n myötä yritysten kestävyystietoja alettiin esittää kaksinkertaisen olennaisuuden periaatteen mukaisesti. NFRD:n 19a artiklan mukaan yritysten oli julkistettava kestävyystietojaan ”kehityksen, tuloksen, aseman ja sen toiminnan aiheuttamien vaikutusten ymmärtämisen edellyttämässä laajuudessa”, toisin sanoen raportointi perustui kaksinkertaiselle olennaisuudelle. Käsitettä kaksinkertainen olennaisuus käytetään kuvaamaan vaatimusta yrityksille raportoida sekä vastuukysymyksistä, jotka vaikuttavat niiden tulokseen, asemaan ja kehitykseen (outside-in-näkökulma) että niiden vaikutuksista ihmisiin ja ympäristöön (inside-out-näkökulma).¹⁷⁴

Viittaus ”vaikutuksiin” oli merkittävä uudistus modernisointidirektiiviin verrattuna ja kaksinkertaisen olennaisuuden periaate on lähtökohtana myös uudessa

¹⁷¹ NFRD, johdantokappaleet 5–7.

¹⁷² Ibid, johdantokappale 7.

¹⁷³ Kirjanpitolautakunnan suositus 2017, kohta 4.4. ja 4.5.

¹⁷⁴ KOM(2021) 189 lopll., s. 1.

kestävyysraportointidirektiivissä.¹⁷⁵ NFRD:llä ei kuitenkaan muutettu tilinpäätösdirektiivin 2 artiklaa, jossa määritellään olennaisuuden käsite. Direktiivin mukaan olennaisuudella tarkoitetaan tiedon asemaa silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät yrityksen tilinpäätöksen perusteella. Direktiivi määrittelee siten olennaisuuden käsitteen tilinpäätöksen taloudellisten tietojen yhteydessä, eikä siinä viitata muihin kuin taloudellisiin tietoihin.¹⁷⁶

Jos yritys ei joiltain osin noudattanut edellä mainittuja toimintaperiaatteita suhteessa NFRD:ssä määriteltyihin kestävyysaiheisiin, yrityksen oli selvityksessä perusteltava syy noudattamatta jättämiselle.¹⁷⁷ Säännöstä kutsutaan ns. noudata tai selitä -periaatteeksi (*engl. comply or explain*). Yrityksillä oli siten paljon liikkumavaraa raportoidessaan kestävyysaiheista direktiivin mukaisesti ja noudata tai selitä -periaate heijasti sääntelyn joustavuutta vastuullisuussääntelyn ja liiketoiminnan läpinäkyvyyden välillä.

NFRD ei vaatinut tietyn raportointistandardin käyttämistä. Selvityksen antamisessa kirjanpitovelvollinen sai halutessaan noudattaa kansallisia, Euroopan unionin taikka kansainvälisiä toimintakehyksiä. Tällöin oli kuitenkin ilmoitettava, mitä toimintakehyksiä on selvityksen laatimisessa noudatettu. Toisin kuin tilinpäätösinformaation osalta, joka perustuu Euroopassa tilinpäätösdirektiiviin ja kansainvälisiin tilinpäätösstandardeihin, muun kuin taloudellisen tiedon raportointiin sovelletaan monia, toisiaan täydentäviä ja toistensa kanssa päällekkäisiä raportointistandardeja.¹⁷⁸ Sekä NFRD:ssä että komission tiedonannossa muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevissa suuntaviivoissa¹⁷⁹ luetellaan useita vaihtoehtoja käytettävälle raportointistandardeille. Raportointistandardien käytön ja ilmoittamisen ajateltiin lisäävän selvitysten selkeyttä ja vertailtavuutta.¹⁸⁰

Johtava raportointistandardi selvityksissä oli Global Reporting Initiative (GRI) -järjestön asettaman Global Sustainability Standards Board (GSSB) -lautakunnan antamat GRI-standardit.¹⁸¹ GRI on laajimmin käytetty raportointistandardi ja sitä pidetään kestävyysraportoinnin tosiasiallisena standardina.¹⁸² GRI perustettiin vuonna 1997

¹⁷⁵ SWD(2021) 150 final, s. 4.

¹⁷⁶ Ibid, s. 109.

¹⁷⁷ NFRD 19a artikla.

¹⁷⁸ Mähönen 2022, s. 131.

¹⁷⁹ Euroopan komissio, komission tiedonanto muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat (muiden kuin taloudellisten tietojen raportointimenetelmä) (2017(C 2015/01)).

¹⁸⁰ Ibid, kappale 5 Raportointikehykset.

¹⁸¹ Mähönen 2022, s. 137.

¹⁸² Mähönen 2020, s. 8.

yhdistämään useat aiemmat eritasoiset suositukset ympäristövaikutusten sekä sosiaalisten ja taloudellisen vastuun raportoinnista. GRI:llä on ollut suuri rooli kestävyysvaikutuksiin liittyvien raportointikäytäntöjen kehittämisessä monien vuosien ajan, ja niiden luomat standardit ovat toimineet pohjana Euroopan unionin kestävyysraportointidirektiivin mukaisten standardien laadinnassa.¹⁸³

Asemastaan huolimatta GRI-standardeja on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että se on väline yritysten kestävä kehityksen, maineen ja brändin hallintaan.¹⁸⁴ GRI ei ole esimerkiksi määritellyt vastuullisuuden, kestävä kehityksen tai vastuullisuuden periaatteita, joka on aiheuttanut huolta siihen, että yritykset ovat voineet julkaista raportteja merkinä vastuullisuudestaan olettaen, että kaikki viittaukset taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristöön liittyviin näkökohtiin ja niiden integrointiin ovat johdonmukaisia vastuullisuuden kanssa.¹⁸⁵ Käytännössä siis vastuullisuus ja kestävä kehityksen viitekehys oli kunkin yrityksen itse tulkittavissa.¹⁸⁶

NFRD:n mukaisen selvityksen sai julkaista yhdessä toimintakertomuksen kanssa tai toimintakertomuksena erillisenä selvityksenä, jos se julkaistiin samanaikaisesti toimintakertomuksen kanssa. Vaihtoehtoisesti selvitys voitiin myös julkaista yrityksen verkkosivuilla kuuden kuukauden kuluessa tilinpäätöspäivästä, jos siihen viitattiin toimintakertomuksessa. Selvitystä muista kuin taloudellisista tiedoista ei välttämättä pidetty siten osana tilinpäätöstä ja toimintakertomusta eivätkä ne luoneet yhtenäistä informaatiokokonaisuutta yrityksen sidosryhmille. *Mähönen* kuvaa tätä annettavien tietojen siiloutumiseksi.¹⁸⁷

NFRD vaatii kuitenkin jäsenvaltioiden varmistavan, että lakisääteinen tilintarkastaja tai tilintarkastajayhteisö tarkistaa tilinpäätöksen lisäksi, onko muita kuin taloudellisia tietoja koskeva selvitys annettu tai erillinen selvitys annettu. Selvityksen tarkistukseen kuului siten ainoastaan se, onko selvitys annettu, eikä siinä otettu kantaa sen sisältöön. NFRD:n mukaisesti EU:n jäsenvaltiot pystyivät vaatimaan varmuuden antamista myös ilmoitettujen kestävyystietojen sisällöstä. Suomi ei ottanut käyttöön kyseistä vaihtoehtoa, mutta kolme muuta jäsenvaltiota, Italia, Espanja ja Ranska, ottivat käyttöön NFRD:n mahdollistaman käytännön.¹⁸⁸

¹⁸³ Niskala – Palmuaro 2023, s. 15–16.

¹⁸⁴ Brown – de Jong – Lessidrenska 2009, s. 579.

¹⁸⁵ Milne – Gray 2012, s. 19

¹⁸⁶ Kurittu 2018, s. 25.

¹⁸⁷ Mähönen 2022, s. 131, 137.

¹⁸⁸ SWD(2021) 150 final, s. 4.

Yritykset pystyivät kuitenkin vapaaehtoisesti varmentamaan selvityksiään laajemminkin, ja osa näin tekikin, sillä riippumattoman ulkoisen varmennuksen on väitetty olevan tärkein välinen tapa osoittaa selvityksen uskottavuus ja avoimuus sidosryhmille.¹⁸⁹

NFRD loi EU:n tasolla kehyksen yritysten kestävyysraportoinnille ja toi yhä useammat yritykset raportoinnin piiriin. Kaksinkertaisen olennaisuuden periaate, tarkempi rakenne ja yksityiskohtaisemmat vaatimukset pyrkivät luomaan yhä johdonmukaisempaa ja vertailukelpoisempaa kestävyystietoa sidosryhmille. Samalla NFRD on omaksunut joustavan ja yrityksiä haittaamattoman lähestymistavan.¹⁹⁰ NFRD:n mukaisesti yritykset ovat itse voineet päättää yritysten raportointien tietojen julkaisupaikasta, raportointikehyksestä, raportointistandardien valinnasta ja raporttien varmentamisen käyttöönotosta.¹⁹¹ Juuri nämä seikat osoittautuivatkin ongelmallisiksi erityisesti viherpesun kannalta.

3.2.2 NFRD:n ongelmat

NFRD:n soveltamisalaan kuuluvat yritykset raportoivat muita kuin taloudellisia tietoja ensimmäistä kertaa vuonna 2018 vuoden 2017 tiedoista. Nopeasti uuden sääntelyn soveltamisen jälkeen huomattiin, että sääntely ei ole tarkoituksenmukainen eikä täytä tavoitteitaan ja se mahdollistaa yritysten viherpesun kestävyysraportoinnissaan.¹⁹² Komissio julkaisi kaksi ohjetta liittyen NFRD:n mukaiseen raportointiin vastatakseen säännösten soveltamisen haasteisiin. Vuonna 2017 julkaistiin NFRD:n 2 artiklan mukaisesti yrityksille eisitovat raportointiohjeet¹⁹³ ja 2019 täydentävät ohjeet erityisesti ilmastoon liittyvien tietojen raportoinnista.¹⁹⁴ Komission julkaisemat ohjeistukset eivät kuitenkaan parantaneet riittävästi yritysten julkistamien kestävyystietojen laatua.¹⁹⁵

Jo vuoden 2018 kestävä kasvun rahoitusta koskevassa toimintasuunnitelmassaan komissio ryhtyi tarkastelemaan NFRD:n tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta.¹⁹⁶ Komissio nosti esille

¹⁸⁹ Cohen – Simnett 2014, s. 11.

¹⁹⁰ KOM(2011) 207 lopll., s. 2–3.

¹⁹¹ Gullkvist 2023, s. 30.

¹⁹² Mähönen 2020, s. 27.

¹⁹³ KOM(2017) 4234 lopll.

¹⁹⁴ KOM(2019) 4490 lopll.

¹⁹⁵ KOM(2021) 189 lopll., s. 1.

¹⁹⁶ KOM(2018) 97 lopll., s. 10–12.

huolen siitä, että nykyiset säännökset eivät tue kestävyyyden huomioon ottamista sijoituksia koskevassa päätöksenteossa. Toimintasuunnitelmassaan komissio piti tärkeänä kestävyystietojen luotettavuutta esimerkiksi sijoituspäätöksissä ja tasapainoa raportoinnin joustavuuden ja standardoinnin välille sellaisten tietojen julkistamisen osalta, joita tarvitaan sijoituspäätöksissä.¹⁹⁷ Toimintasuunnitelmassa toimi 9 velvoittaa vaatimaan yrityksiltä enemmän kestävyystietoja ja tietoja tilinpäätösnormistostaan ja asettaa kuusi tavoitetta raportointisääntöjen uudistamiseksi, joihin kuuluu esimerkiksi yritysraportointia koskevan EU:n lainsäädännön toimivuustarkastus, joka kattoi NFRD:n.¹⁹⁸

Komission 2018 järjestämässä kuulemismenettelyssä hieman yli puolet vastaajista uskoi, että NFRD tehostaa yritysten vastuullisuutta, kun taas hieman harvempi uskoi, että se tehostaisi pääomamarkkinoita tai yritysten suorituskykyä. Useat sidosryhmät katsoivat, että NFRD:n yleinen tehokkuus on rajallinen, sillä siinä ei aseteta tiettyä raportointikehystä ja jätetään paljon joustovaraa sekä jäsenvaltioille että yrityksille. Osa vastaajista kokivat, että direktiivin yleistä tehokkuutta rajoitti se, ettei siinä ole vahvaa varmennus- ja todentamisvaatimusta. Useat sidosryhmät olivat myös sitä mieltä, että direktiivissä ei määritellä riittävästi olennaisuuden käsitettä.¹⁹⁹

Kuulemisessa kävi selkeästi ilmi, että yritysten julkistamien muiden kuin taloudellisten tietojen laatu ja määrä olivat edelleen alhaiset. Sidosryhmät eivät täysin luottaneet yritysten julkaisemien raporttien sisältöön, vaan ne uskoivat, että yritykset ilmoittavat todellisia tai mahdollisia kielteisiä kestävyysvaikutuksia liian vähän eli toisin sanoen yritykset valikoivat julkaistavaksi myönteisiä tietoja ja jättivät pois yrityksen kannalta haitallisia tietoja antaakseen yrityksen kestävyyydestä positiivisemmän kuvan raportoinnissaan. Kuulemiseen vastanneet suhtautuivat myönteisesti oikea-aikaiseen tietojen julkaisemiseen, mutta NFRD:n ei koettu parantaneen raporttien vertailukelpoisuutta.²⁰⁰

Edelleen komission vuonna 2020 järjestämässä avoimessa kuulemismenettelyssä NFRD:ä pidettiin yleisesti riittämättömänä raportointikäytännön yhtenäistämiseksi ja merkityksellisen kestävyysinformaation saamiseksi. Suurimmiksi ongelmiksi koettiin noudata tai selitä -periaate, jonka mukaan yritys pystyi poiketa NFRD:n mukaisen tiedon julkistamisesta

¹⁹⁷ KOM(2018) 97 lopll., s. 10.

¹⁹⁸ Ibid, s. 11.

¹⁹⁹ Summary Report of the Public Consultation on the Fitness Check on the EU framework for public reporting by companies 2018, s. 13.

²⁰⁰ Ibid, s. 14.

edellyttäen, että poikkeamiselle esitetään perustelu sekä kestävyystietojen varmentamisen puutteesta.²⁰¹ Yrityksillä oli siis raportointivelvoite mutta toisaalta melko vapaat kädet velvoitteiden toteuttamiseen.²⁰²

NFRD:n keskeinen ongelma oli kuitenkin vertailukelvottomuus: kun raportointia koskeva velvollisuus voitiin täyttää mitä erilaisimpia ohjeistoja noudattaen yritysten antamien kestävyystietojen vertailukelpoisuus oli vähäinen ja sisältö pahimmillaan lähes tyhjä.²⁰³ NFRD ei määrittele yksityiskohtaisesti tietoja, jotka yritysten tuli julkistaa, eikä yritysten vaadittu käyttävän tiettyä raportointistandardia. Komission antamat ohjeistukset eivät olleet sitovia, eikä niissä annettu yrityksille riittävän yksityiskohtaisia ohjeita, pois lukien ilmastoraportointia koskevat ohjeet. Yrityksillä oli siten liian paljon harkintavaltaa kestävyystietoja julkistaessaan ja olennaisuusperiaatetta soveltaessaan.²⁰⁴

Isoimmat ongelmat NFRD:n mukaisessa raportoinnissa olivat käyttäjien näkökulmasta se, että yritykset, joilta raporttien käyttäjät halusivat kestävyystietoja, eivät raportoineet kyseisiä tietoja. Toisaalta yritykset, jotka raportoivat kestävyystietoja, eivät kuitenkaan raportoineet kaikkea käyttäjien tarvitsemaa tai haluamaa merkityksellistä tietoa. Lisäksi raportoidut tiedot eivät olleet riittävän vertailukelpoisia ja tieto ei ollut riittävän luotettavaa. Myös raportoitujen kestävyystietojen löytäminen ja sen hyödyntäminen koettiin hankalaksi. Nämä yksilöidyt ongelmat NFRD:n mukaisessa raportoinnissa johtivat siihen, että raporttien käyttäjillä ei ollut riittävästi tietoa siitä, miten vastuullisuusasiat voivat vaikuttaa yrityksiin, tai siitä, miten yritys itse vaikuttaa yhteiskuntaan ja ympäristöön.²⁰⁵

Kestävyystietojen käyttäjien mukaan ongelmien seuraukset vaihtelivat. Sijoittajat eivät pystyneet käyttämään kestävyystietoja hyväkseen riittävästi arvioidessaan riskejä ja mahdollisuuksia sijoituspäätöksissään, mikä voi aiheuttaa järjestelmäriskkejä, jotka puolestaan uhkaavat rahoitusvakautta. Sijoittajat eivät myöskään pystyneet kohdentamaan tehokkaasti rahoitusresursseja yrityksille, jotka toimivat vastuullisesti. Valtiosta riippumattomat järjestöt, ammattiliitot ja muut sidosryhmät puolestaan eivät pystyneet saattamaan yrityksiä vastuuseen niiden vaikutuksista ympäristöön ja yhteiskuntaan. Yleisenä seurauksena on, että Euroopan sisämarkkinoiden mahdollisuuksia edistää Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden

²⁰¹ Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive 2020, s. 8; HE 20/2023, s. 10.

²⁰² Vanhala – Ristaniemi 2022, s. 59.

²⁰³ Mähönen 2022, s. 133.

²⁰⁴ SWD(2021) 150 final, s. 12.

²⁰⁵ Ibid, s. 8–10.

saavuttamista ei hyödynnetä täysimääräisesti.²⁰⁶ NFRD ei siten pystynyt vastaamaan jo modernisointidirektiivin aikana havaittuihin isoimpiin ongelmiin yritysten vastuullisuusraportoinnissa.

²⁰⁶ SWD(2021) 150 final, s. 8–10.

4 Uuden kestävyysraportointidirektiivin (CSRD) uudistukset

viherpesun ehkäisemiseksi kestävyysraportoinnissa

Kestävyysraportointidirektiivi (EU 2022/2464, CSRD) on osa EU:n Vihreän kehityksen ohjelmaa (*engl.* European Green Deal), johon komissio sitoutui tiedonannossaan 2019. Uusi kestävyysraportointidirektiivi korvaa vuonna 2014 annetun muun kuin taloudellisen tiedon raportointia koskevan direktiivin ja sillä pyritään edistämään tehokkaammin pääomavirtojen ohjautuista kestäviin sijoituskohteisiin.²⁰⁷ Tavoitteen saavuttamiseksi yritysten tulee julkaista kattavampaa ja laadukkaampaa tietoa kestävyyteensä liittyen. Uuden kestävyysraportoinnin avulla yritykset pyrkivät tarjoamaan luotettavia, tarkkoja, vertailukelpoisia ja laadukkaita kestävyystietoja rahoitusmarkkinoiden toimijoille ja muille sidosryhmille.²⁰⁸ Sijoittajien lisäksi yritysten vastuullisuus kiinnostaa kuluttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijöitä ja muita sidosryhmiä.²⁰⁹ Lisäksi kestävyysraportoinnin uusien vaatimusten tavoitteena on nostaa yritysten kestävyystietojen kirjaaminen, laskenta ja julkistaminen samalle tasolle kuin tilinpäätöstietojen raportointi.²¹⁰ Esimerkiksi NFRD:n ilmaisua ”muut kun taloudelliset tiedot” on pidetty epätarkkana siksi, että siitä saa käsityksen, ettei kyseisillä tiedoilla ole taloudellista merkitystä. NFRD:n termin sijasta monet alan organisaatiot, aloitteet ja toimijat ovat alkaneet viittaamaan kyseisen termin sijasta ”kestävyystietoihin”, joten termimuutos otettiin huomioon direktiiviä laadittaessa.²¹¹

CSRD itsessään luo viitekehyksen uudentylaiselle kestävyystietojen raportoiselle. Kestävyysraportin sisällön ja laatimisen näkökulmasta ensisijaisia ovat kuitenkin eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit (ESRS-standardit), joiden tiedonantovaatimukset ilmentävät direktiivin vaatimuksia tarkemmalla tasolla.²¹² CSRD edellyttää, että suuret yritykset, pörssinoteeratut pienet ja keskisuuret yritykset sekä suurten konsernien emoyritykset sisällyttävät toimintakertomukseensa erillisen kestävyysraportin. Kestävyysraporttiin sisällytetään tiedot, jotka tarvitaan antamaan riittävä ja tasapainoinen kuva

²⁰⁷ HE 20/2023 vp, s. 5.

²⁰⁸ Niskala – Palmuaro 2023, s. 13.

²⁰⁹ HE 20/2023 vp, s. 5.

²¹⁰ Niskala – Palmuaro 2023, s. 13.

²¹¹ CSRD:n johdanto-osan 8 kohta.

²¹² Niskala – Palmuaro 2023, s. 51.

yrittäjien liiketoiminnan vaikutuksista kestävyystekijöihin ja niihin liittyvien olennaisten riskien ja mahdollisuuksien vaikutuksesta yhtiön tulokseen, taloudelliseen asemaan ja liiketoimintaan.²¹³

4.1 Kestävyysraportointidirektiivin implementointi ja soveltamisala

Uusi kestävyysraportointidirektiivi edellyttää kansallista implementointia tullakseen voimaan EU:n jäsenmaissa. Jäsenmaiden on saatettava direktiivin edellyttämät säännökset voimaan viimeistään 6.7.2024. Seikkaperäiset tiedonantovaatimukset sisältävät ESRS-standardit annetaan puolestaan komission delegoidulla asetuksella (2023/2772, raportointiasetus)²¹⁴, joten ne tulevat yrityksiä velvoittavaksi sellaisenaan, ilman kansallista implementointia. Kestävyysraportointidirektiivi implementoidaan Suomessa useampaan lakiin, joista tärkeimmät tämän tutkielman kannalta ovat kirjanpitolaki (1336/1997), tilintarkastuslaki (1141/2015), osakeyhtiölaki (624/2006), Finanssivalvonnasta annettu laki (878/2008) sekä kaupparekisterilaki (564/2023). Kestävyysraportointidirektiivin sisältövaatimukset implementoitiin kirjanpitolain uuteen 7 lukuun ja osakeyhtiölain 6 lukua osakeyhtiön johdosta ja edustamisesta täydennettiin kestävyysraportointia koskevilla säännöksillä. Tilintarkastuslakia täydennettiin useilla kohdilla kestävyysraportoinnin varmentamisen osalta. Finanssivalvonnasta annettu laki ja kaupparekisterilaki sisältävät puolestaan valvontavaltuudet sekä seuraamusmaksun kestävyysraportin myöhästymisestä.

Uuden kestävyysraportointidirektiivin 19a artiklan myötä kestävyysraportoinnin soveltamisala laajenee merkittävästi. Kirjanpitolain 7 luvun 1§:n mukaan luvun säännöksiä sovelletaan

²¹³ Niskala – Palmuaro 2023, s. 32.

²¹⁴ Komission delegoitu asetus 2023/2772, annettu 31 päivänä heinäkuuta 2023, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/34/EU täydentämisestä kestävyysraportointistandardien osalta.

suuryritykseen²¹⁵, pörssilistattuun pienyritykseen²¹⁶ ja pörssilistattuun keskikokoiseen²¹⁷ yritykseen. Euroopan komissio, Euroopan parlamentti sekä EFRAG ovat arvioineet, että jopa 50 000 EU-alueen yritystä tulee kuulumaan uuden sääntelyn piiriin. Tämä on merkittävä kasvu verrattuna aikaisempaan sääntelyyn NFRD:iin, jonka soveltamisalaan kuului noin 11 700 yritystä Euroopassa.²¹⁸ Suomessa NFRD:n soveltamisalaan kuului noin 100 yritystä.²¹⁹ Soveltamisalan laajentumisen myötä kestävyysraportointivelvollisuus tulee koskemaan Suomessa lähes 1300 yritystä, joista vain noin 10 % on listattuja yrityksiä. Suuri osa raportoinnin piiriin tulevista yrityksistä ei ole koskaan raportoinut kestävyystiedoistaan.²²⁰ Soveltamisalan laajentuminen lisää kestävyysraportoinnin kattavuutta ja läpinäkyvyyttä. Samalla toimialalla toimivien yritysten vertailu keskenään helpottuu ja viherpesun mahdollinen tunnistaminen helpottuu vertailun myötä. Tämä auttaa sidosryhmiä arvioimaan yritysten kestävyystietoja luotettavammin.

Kaikki soveltamisalaan kuuluvat yritykset eivät kuitenkaan aloita raportointia samanaikaisesti, vaan uuden direktiivin voimaantulo on porrastettu. Direktiivin mukainen kestävyysraportointi alkaa vuodesta 2024, jolloin yleisen edun kannalta merkittävät yhteisöt, joiden palveluksessa on keskimäärin yli 500 työntekijää, eli yhtiöt, jotka ovat jo raportoineet kestävyystiedoistaan NFRD:n mukaisesti muista kuin taloudellisista tiedoistaan, raportoivat vuoden 2023 kestävyysvaikutuksistaan.²²¹ Yleisen edun kannalta merkittävien yhteisöjen ja suuryritysten lisäksi raportointivelvollisuus laajenee listattuihin pieniin ja keskikokoisiin yrityksiin, pieniin ja rakenteeltaan yksinkertaisiin luottolaitoksiin sekä vakuutusalan kytkösyrityksiin 1.1.2026 alkaen.²²² Pienet ja keskisuuret yritykset, joiden arvopaperi on otettu kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla, saavat poikkeuksellisesti laatia toimintakertomuksensa ilman

²¹⁵ Kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:n mukaan suuryrityksellä tarkoitetaan kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy vähintään kaksi kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 20 000 000 euroa; liikevaihto 40 000 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 250 henkilöä. Komissio on kuitenkin ehdottanut edellä mainittujen raja-arvojen muuttamista siten, että uusi raja taseen loppusummalle on 25 000 000 euroa ja liikevaihdolle 50 000 000 euroa. Näitä säännöksiä on sovellettava 1. tammikuuta 2024 tai sen jälkeen alkaviin tilikausiin. Jäsenvaltioiden on kuitenkin saatettava direktiivin edellyttämät muutokset voimaan erikseen. C(2023) 7020 final, s. 10-11.

²¹⁶ Kirjanpitolain 1 luvun 4 a §:n mukaan pienyrityksellä tarkoitetaan kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että välittömästi sitä edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä: 1) taseen loppusumma 6 000 000 euroa; 2) liikevaihto 12 000 000 euroa; 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä.

²¹⁷ Kirjanpitolain 1 luvun 4 c §:n mukaan keskikokoisella yrityksellä tarkoitetaan kirjanpitovelvollista, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy vähintään 1 edellä mainituista suuryrityksen raja-arvoista.

²¹⁸ HE 20/2023 vp, s. 16.

²¹⁹ Ibid, s. 9.

²²⁰ Silvola–Peill–Aspholm – Kaisanlahti 2024, 1.1.1. Kestävyysraportointi tulee pakolliseksi – mitä se tarkoittaa?

²²¹ HE 20/2023 vp, s. 54.

²²² Ibid, s. 54.

kestävyysraporttia edellyttäen, että toimintakertomuksessa ilmoitetaan syy kyseiselle menettelylle. Poikkeusmahdollisuus koskee ennen 1.1.2028 alkavia tilikausia.²²³

4.2 Uudet eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit (ESRS-standardit)

Uuden kestävyysraportointidirektiivin 19 b artikla velvoittaa komission antamaan delegoituina asetuksina kestävyysraportointistandardit kestävyysraportoinnin yhdenmukaistamiseksi. Kestävyysraportointistandardit annetaan 49.3b artiklan mukaisesti delegoituina säädöksiin 29b ja 29c artiklan nojalla.²²⁴ Kirjanpitolain 7 luvun 14 §:ssä säädetään kestävyysraportoinnin muodosta ja raportointistandardin ensisijaisuudesta. 14§:n mukaan kestävyysraportti on laadittava kestävyysraportointistandardien mukaisesti ja standardi on ensisijainen, jos kirjanpitolain 7 luvussa säädetty tiedonantovelvollisuus on ristiriidassa raportointistandardin kanssa. CSRD:n nojalla European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) nimettiin Euroopan komission tekniseksi neuvonantajaksi ESRS-standardiluonnosten laatimiseksi.

Ensimmäiset ESRS-standardit annettiin komission delegoidulla asetuksella, joten ne tuli velvoittavasti voimaan sellaisenaan, ilman kansallista implementointia 22.12.2023. ESRS-standardin yleiset vaatimukset ovat raportointiasetuksen liitteessä I ja ESRS-standardeissa käytetyt lyhenteet ja määritellyt termit esitetään liitteessä II. Liitteen I standardeissa määritetään tiedot, jotka yritysten on annettava olennaisista vaikutuksistaan, riskeistään ja mahdollisuuksistaan, jotka liittyvät ympäristöön, yhteiskuntaan ja hallintotapaan liittyviin kestävyysseikkoihin. Yritykset antavat tietoja ainoastaan niistä aiheista, jotka se arvioi olennaisiksi. Siten standardin mukaan laadittujen kestävyysraporttien käyttäjät saavat parhaassa tapauksessa kattavan kuvan yrityksen olennaisista vaikutuksista ihmisiin ja ympäristöön sekä kestävyysseikkojen olennaisista vaikutuksista yrityksen kehitykseen, tulokseen ja asemaan.²²⁵

²²³ HE 20/2023 vp, s. 55.

²²⁴ Ibid, s. 8.

²²⁵ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, kohta 1.

Uusien kestävyysraportointistandardien mukaisesti laaditun kestävyysraportin kokonaisuus ja sisältö määräytyy olennaisuusarvioinnin sekä pakollisten tiedonantovaatimusten perusteella.²²⁶ ESRS-standardit koostuvat monialaisista standardeista ja aihekohtaisista standardeista (ympäristö-, yhteiskunta- ja hallintotapastandardit) sekä toimialakohtaisista standardeista. Monialaiset standardit ja aihekohtaisia standardeja sovelletaan kaikkiin direktiivin soveltamisalaan kuuluviin yrityksiin riippumatta siitä, millä alalla yritys toimii.²²⁷ Monialaiset standardit ESRS 1 Yleiset vaatimukset ja ESRS 2 Yleiset tiedot koskevat kaikkia kestävyysseikkoja, joita käsitellään aihekohtaisissa ja alakohtaisissa standardeissa.²²⁸

Aihekohtaisissa ESRS-standardeissa käsitellään eri kestävyysaiheita, jotka on jaoteltu aiheiden ja osa-aiheiden mukaan.²²⁹ Alakohtaisia standardeja sovelletaan taas kaikkiin tietyn alan yrityksiin ja standardeissa käsitellään vaikutuksia, riskejä ja mahdollisuuksia, jotka ovat todennäköisesti olennaisia erityisesti jonkin tietyn alan yrityksille. Alakohtaiset standardit ovat hyvin vertailukelpoisia ja ne mahdollistavat saman alan yritysten keskinäisen vertailun.²³⁰ Monialaisten, aihekohtaisten ja alakohtaisten standardien lisäksi yritysten on annettava myös yrityskohtaisia tietoja, jos ESRS-standardit eivät kata riittävällä tasolla jotain vaikutusta, riskiä tai mahdollisuutta, joka on olennainen yrityksen kestävyysliittymään.²³¹

ESRS-standardien aihekohtaiset standardit ryhmitellään ympäristö-, yhteiskunta- ja hallintotapastandardeihin ja jokainen yksittäinen standardi käsittelee yhtä kestävyysaihetta. Ympäristöön liittyviä aihekohtaisia kestävyysseikkoja ovat ilmastonmuutos (ESRS E1), pilaantuminen (ESRS E2), vesivarat ja merten luonnonvarat (ESRS E3), biologinen monimuotoisuus ja ekosysteemit (ESRS E4) ja resurssien käyttö ja kiertotalous (ESRS E5). Yhteiskunta-aiheisia kestävyysseikkoja on oma työvoima (ESRS S1), arvoketjun työntekijät (ESRS S2), vaikutusten kohteena olevat yhteisöt (ESRS E3) ja kuluttajat ja loppukäyttäjät (ESRS S4). Hallintotapaan liittyvä standardi on liiketoiminnan harjoittaminen (ESRS G1).²³²

Yritysten raportointien kestävyystietojen standardointi on keskeinen osa uutta oikeudellista kehitystä ja erittäin merkittävä uudistus viherpesun estämisen kannalta.²³³ Kaikille yrityksille

²²⁶ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 7 Mitä tietoja (olennaisista) kestävyysseikoista on ESRS-standardien mukaan raportoitava.

²²⁷ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, kohta 4.

²²⁸ Ibid, kohta 5.

²²⁹ Ibid, kohta 8.

²³⁰ Ibid, kohta 10. Tätä tutkielmaa kirjoittaessa alakohtaisia standardeja ei ole vielä julkaistu.

²³¹ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, kohta 11.

²³² Ibid, lisäys A.

²³³ Niskala – Palmuaro 2023, s. 13.

yhteisten pakollisten raportointistandardien luominen oli tarpeen, jotta kestävyystiedoilla voisi olla taloudellisten tietojen asemaan verrattavissa oleva asema.²³⁴ ESRS-standardien myötä yritykset eivät voi enää valita raportoitavaa kokonaisuutta omien etujensa mukaisesti. Yritysten kannalta olennaiset tiedot ovat raportoitava siitä huolimatta, ovatko ne yrityksen kannalta hyödyllisiä. Pääasiassa yritysten on raportoitava kaikki yrityksen kestävyyskannalta olennaiset tiedot, jos ne täyttävät laadulliset ominaisuudet.²³⁵

Kestävyysraportointidirektiivin keskeisenä tavoitteena on edesauttaa standardisoitujen, yhdenmukaistesti ja johdonmukaisesti laadittujen ja laajasti kestävyysvaikutukset kattavien tietojen antamista EU:n alueella toimivien yritysten toiminnasta.²³⁶ Kestävyystietojen standardoitu esitystapa myös mahdollistaa yritysten välisen kestävyystietojen vertailun.²³⁷ Standardoidun esitystavan myötä voidaan kustannustehokkaasti arvioida yrityksiä ja niiden toimintaan liittyviä riskejä kilpailijoihin ja vaihtoehtoisin rahoituskohteisiin nähden.²³⁸

4.2.1 Raportoitavan tiedon laadulliset vaatimukset

ESRS 1 Yleiset vaatimukset -standardin lisäyksessä B kuvataan kestävyysraportissa esitettävien tietojen laadullisia vaatimuksia, joiden mukaisia standardien mukaisesti laaditussa kestävyysraportissa esitettyjen tietojen on oltava. Kestävyysraporttia laatiessa yrityksen on otettava huomioon raportoitavan tiedon merkityksellisyys, todenmukainen esittäminen sekä parannettava tiedon laadullisia ominaisuuksia eli vertailtavuutta, todennettavuutta ja ymmärrettävyyttä.²³⁹ ESRS-standardien laadulliset vaatimukset ovat tärkeä uudistus, sillä NFRD:n mukaisesti raportoiduissa kestävyys selvityksissä tietojen laatua kritisoitiin ja se oli yksi tärkeimmistä ja merkittävimmistä syistä sääntelyn uudistamiseen.

Kestävyysraportissa ilmoitettujen tietojen on ensinnäkin oltava merkityksellisiä. Tiedot ovat merkityksellisiä, kun ne voivat vaikuttaa raportin käyttäjien päätöksentekoon kaksinkertaisen olennaisuuden periaatteen mukaisesti. Kestävyystiedot voivat vaikuttaa päätöksentekoon, jos

²³⁴ Kestävyysraportointidirektiivi, johdanto-osa, kohta 37.

²³⁵ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 5.5 Voiko olennaisia tietoja jättää raportoimatta?

²³⁶ Niskala – Palmuaro 2023, s. 42.

²³⁷ HE 20/2023 vp, s. 16.

²³⁸ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 3.1 Kestävyysraportointi osana yritysten lakisääteisiä informointivelvoitteita

²³⁹ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, kohta 19.

niillä on joko ennakoivaa tai vahvistavaa arvoa tai molempia.²⁴⁰ Tiedon merkityksellisyyden lisäksi sen on todenmukaisesti kuvattava niiden ilmiöiden sisältöä, joita sen väitetään edustavan. ESRS-standardien todenmukainen esittäminen edellyttää tietojen täydellisyyttä, neutraaliutta sekä tarkkuutta. Raportoitava kestävyystieto on täydellinen, jos se sisältää kaikki olennaiset tiedot, joita raportin käyttäjät tarvitsevat saadakseen kokonaiskuvan seikan vaikutuksista, riskeistä ja mahdollisuuksista.²⁴¹

Tiedon neutraalius puolestaan edellyttää tietynasteista puolueettomuutta raportoitavien kestävyystietojen valinnassa ja antamisessa. Kestävyystiedon katsotaan olevan neutraalia, jos se ei ole arvioivaa eikä niitä ei ole muokattu sen vuoksi, että raportin käyttäjät suhtautuisivat niihin suotuisammin tai epäsuotuisammin. On tärkeää, että raportissa esitettävät tiedot kattavat sekä positiiviset että negatiiviset näkökohdat. Kestävyystietoja annettaessa tulee noudattaa myös varovaisuutta tehtäessä päätöksiä epävarmoissa olosuhteissa. Kestävyystietoja ei saa muun muassa nettouttaa tai kompensoida, eikä mahdollisuuksia saa yliarvioida tai puolestaan riskejä aliarvioida.²⁴²

Kestävyystiedot voivat kuitenkin olla totta ja paikkaansapitäviä, vaikka ne eivät olisi kaikilta osin täysin tarkkoja. Kestävyysraportointi vaatii arvioita määrällisistä ja jälkikäteen todennettavista tiedoista sekä ennakoivista ja laadullisista seikoista (CSRD 29 b.3 art). Paikkaansapitävyys viittaa ennemminkin siihen, että yritys on ottanut käyttöön tarkoituksenmukaiset prosessit ja sisäiset kontrollit olennaisten virheiden ja virheellisyyksien välttämiseksi.²⁴³ Kestävyysraportissa voidaan esimerkiksi edellyttää tunnuslukuja tai tietoja, joita yritys ei pysty mittaamaan vaan korkeintaan arvioimaan. Kohtuullisten oletusten ja arvioiden käyttö on kestävyysraportoinnille ominaista, eikä se välttämättä heikennä annettujen kestävyystietojen luotettavuutta ja hyödyllisyyttä olettaen, että oletukset ja arviot kuvataan riittävän kattavasti ja tarkasti ja niiden käytöstä kerrotaan läpinäkyvästi.²⁴⁴

Erityisesti arvoketjuja koskevien tietojen osalta yrityksellä voi olla hankaluuksia kerätä kaikkia tarvittavia tietoja. Esimerkiksi tällöin raportoimatta jättämisen sijasta tiedot on arvioitava. Lisäksi esimerkiksi tulevaisuuteen liittyviin arvioihin, kuten nettonollaan, voi liittyä

²⁴⁰ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, lisäys B, QC 1–2.

²⁴¹ Ibid, lisäys B, QC 5–8.

²⁴² Ks. Esim. Summary Report of the Public Consultation on the Fitness Check on the EU framework for public reporting by companies 2018, s. 14.

²⁴³ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, lisäys B, QC 9.

²⁴⁴ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 5.5.1 Arvioiden ja estimaattien käyttö.

mittausepävarmuutta, jolloin arviointitapaan on kiinnitettävä erityistä huomiota.²⁴⁵ Yritys voi esimerkiksi ilmoittaa pitävänsä ennakoivia tietoja epävarmoina.²⁴⁶ Laadullisten ja ennakoivien tietojen esittämisessä subjektiivinen harkinta on kestävyysraportoinnissa väistämättä suurempaa kuin tilinpäätöstietojen osalta.²⁴⁷ Tämä nostaa myös viherpesun uhkaa, jonka vuoksi laadullisten kriteerien noudattamisen tärkeys korostuu entisestään luotettavan kestävyysraportin laatimisessa.

Merkityksellisuuden ja todenmukaisuuden lisäksi kestävyystietojen tulee olla vertailukelpoisia, todennettavia sekä ymmärrettäviä. Raportin tiedot ovat vertailukelpoisia, jos niitä voidaan verrata yrityksen omiin aikaisemmin annettuihin tietoihin ja muiden yritysten antamiin tietoihin.²⁴⁸ Tiedon todennettavuus tarkoittaa sitä, että yritys pystyy vahvistamaan antamansa tiedot tai tiedon tuottamiseen käytetyt tiedot. Lisäksi asiantuntevien ja puolueettomien käyttäjien on päästävä samaan lopputulokseen ja todettava, että tiedot ovat todenmukaisia.

Tulevaisuuteen suuntautuvia tietoja on hankala todentaa etukäteen, mutta tällaisia tietoja voidaan perustella esimerkiksi yrityksen strategialla, suunnitelmilla ja riskianalyysillä.²⁴⁹ Yrityksen on pystyttävä perustelemaan näkemyksensä tarvittavalla luotettavuudella ja tosiasioihin perustuen.²⁵⁰ Esimerkiksi nettonollan käytössä välitavoitteiden määrittely on olennaista, jotta nettonollatavoitteella olisi välitöntä vaikutusta yrityksen päästöihin. Jos raportoinnista puuttuu strategia, suunnitelmat ja konkreettiset toimet, on vaarana, että nettonollatavoitteen asettaminen jää kertaluonteiseksi julistukseksi tai markkinointivälineeksi eli viherpesuksi, jota ei kuitenkaan tuoda osaksi yrityksen toimintaa.²⁵¹

Tiedon ymmärrettävyys on keskeistä kestävyysraportin luettavuuden kannalta. Ymmärrettävät kestävyystiedot ovat selkeitä ja ytimekkäitä ja parhaassa tapauksessa auttavat käyttäjää omaksumaan kestävyystiedot helposti. Kestävyystietojen esittääkseen ytimekkäästi on muun muassa vältettävä vakiotekstejä, jotka eivät koske yritystä, vältettävä tarpeetonta informaatiota ja käytettävä selkeää kieltä ja rakentaa raportti jäsennellysti. Tieto on esitettävä johdonmukaisena kokonaisuutena, jossa selitetään seikkojen asiayhteys ja tietojen väliset suhteet.²⁵² Tiedon esittämiseen liittyvät vaatimukset ovat tärkeitä kestävyysraportoinnin

²⁴⁵ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 5.5.1 Arvioiden ja estimaattien käyttö.

²⁴⁶ Raportointiasetus, ESRS 2 Yleiset tiedot, kohta 12.

²⁴⁷ HE 20/2023 vp, s. 26.

²⁴⁸ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, lisäys B, QC 10.

²⁴⁹ Ibid, lisäys B, QC 13–15.

²⁵⁰ Ibid, lisäys B, QC 13–15.

²⁵¹ Finnwatch 2023, Nettonollan tarkempi määrittely.

²⁵² Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, lisäys B, QC 16–17, 19.

vaikuttavuuden kannalta. Jos kestävyystiedot esitetään epätarkasti tai huolimattomasti, se voidaan tulkita harhaanjohtamiseksi.

ESRS-standardien edellyttämät esitettävien kestävyystietojen laadulliset vaatimukset ovat tärkeitä viherpesun estämisen kannalta. Ne asettavat selkeät ja tarkat kriteerit raportoitavalle tiedolle ja antavat myös kestävyysraportin varmentajalle suuntaviivat esitetyn tiedon arvioimiseksi. Standardien vaatimukset auttavat myös kestävyysraportin laatijoita tuottamaan tarkoituksenmukaista tietoa. Yleisesti laadulliset suuntaviivat auttavat varmistamaan, että yritysten kestävyysraportin sisältämä informaatio on luotettavaa, vertailukelpoista ja läpinäkyvää, mikä vähentää jo osaltaan mahdollisuuksia viherpesuun.

4.2.2 Kaksinkertaisen olennaisuuden periaate kestävyysraportoinnin perustana

Monet yritykset, erityisesti säännellyllä markkinalla toimivat yritykset raportoivat jo valmiiksi kestävyystietojaan yhden tai useamman vapaaehtoisen raportointistandardin mukaisesti. Suurimmat erot uusien eurooppalaisten kestävyysraportointistandardien ja muiden raportointistandardien välillä ovat olennaisuuden määritelmä, koko arvoketjua koskevat raportointivaatimukset, alojen mahdollisia haasteita ja kilpailuetuja koskevat raportointivaatimukset sekä sisäisiä prosesseja koskevat raportointivaatimukset.²⁵³

Olennaisuuden määritelmä on yksi tärkeimmistä eroista vapaaehtoisten standardien ja uusien kestävyysraportointistandardien välillä. Olennaisuuden käsitteelle on useita toisistaan hieman eroavia määritelmiä riippuen raportointistandardista ja tietojen käyttötarkoituksesta.²⁵⁴ Laajasti käytetyt GRI-standardit määrittelevät olennaisiksi aiheet, jotka edustavat yrityksen merkittävimpiä vaikutuksia talouteen, ympäristöön ja ihmisiin, mukaan lukien vaikutukset heidän ihmisoikeuksiinsa.²⁵⁵ IFRS:n standardeissa puolestaan yritysten on esitettävä olennaiset tiedot kestävyysriskien liittyvistä riskeistä ja mahdollisuuksista, joiden voidaan kohtuudella odottaa vaikuttavan yhteisön tulevaisuuden näkymiin.²⁵⁶

²⁵³ CEPS 2022, s. 61.

²⁵⁴ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 6.1 Olennaisen tiedon tunnistamisen prosessi käytännössä.

²⁵⁵ Consolidated Set of the GRI Standards, s. 31.

²⁵⁶ IFRS Sustainability Disclosure Standard, S1 General requirements for disclosure of sustainability-related financial information, 17.

Uudessa kestävyysraportointistandardissa kestävyystietojen tiedoksi antamisen perusteena on kaksinkertainen olennaisuus, kuten edeltäjässään NFRD:ssäkin. Yritysten on raportoitava kestävyysseikoista kaksinkertaisen olennaisuuden periaatteen mukaisesti. Periaatteen mukaan kaksinkertaisella olennaisuudella on kaksi ulottuvuutta: vaikutusten olennaisuus ja taloudellinen olennaisuus. Asia voi olla yritykselle olennainen joko toisen tai kummankin perusteella.²⁵⁷ Asia on vaikutusten kannalta olennainen, kun se liittyy yrityksen olennaisiin todellisiin tai mahdollisiin, myönteisiin tai kielteisiin vaikutuksiin ihmisiin tai ympäristöön lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.²⁵⁸ Taloudellisen olennaisuuden laajuus kestävyysraportoinnissa on laajennus olennaisuuden laajuuteen, jota käytetään määrittäessä, mitkä tiedot olisi sisällytettävä yrityksen tilinpäätökseen.²⁵⁹ Asia on taloudellisen olennaisuuden näkökulmasta olennainen, jos se aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa olennaisia taloudellisia vaikutuksia yritykselle. Näin on esimerkiksi silloin, kun se aiheuttaa tai voi aiheuttaa riskejä tai mahdollisuuksia, jotka vaikuttavat olennaisesti tai todennäköisesti vaikuttavat olennaisesti yrityksen kassavirtaan, kehitykseen, tulokseen, asemaan, pääomakustannuksiin tai rahoituksen saatavuuteen lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.²⁶⁰

Kaksinkertainen olennaisuus sisältää siten laajemman sidosryhmänäkökulman ja se kattaa sekä vaikutukset yritykseen että yrityksen vaikutukset ulospäin.²⁶¹ Kestävyysraporttien olennaisuusmäärittelyn pohjana toimii olennaisuusanalyysi. Olennaisuusanalyysissä pyritään selvittämään, mitkä kestävyysaiheet ovat yritykselle olennaisia, joita koskevat tiedot raportoidaan vastaavaan aihekohtaiseen ESRS-standardiin sisältyvien tiedonantovaatimusten mukaisesti.²⁶² Olennaisuusanalyysin huolellinen toteuttaminen on tärkeää, sillä se määrittää raportoinnin sisältöä.

²⁵⁷ Niskala – Palmuaro 2023, s. 47–48.

²⁵⁸ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, s. 11.

²⁵⁹ Kirjanpitolain 3 luvun 2 a §:ssä säädetään olennaisuudesta yleisenä tilinpäätösperiaatteena. Tilinpäätöksessä esitettävä seikka on olennainen silloin, kun sen pois jättämisen tai väärin ilmoittamisen voidaan kohtuullisesti odottaa vaikuttavan päätöksiin, joita tiedon käyttäjät tekevät tilinpäätöksen perusteella.

²⁶⁰ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, s. 12.

²⁶¹ Niskala – Palmuaro 2023, s. 48.

²⁶² Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 6.6. Tulosten käsittely ja raportointi.

4.2.3 Raportointi yrityksen arvoketjusta

CSRD:n 19(a) artiklassa ja 29(a) artiklassa edellytetään, että kestävyysraportin tiedot liittyvät yrityksen omaan toimintaan sekä sen tuotantoketjun alku- ja loppupään arvoketjuihin, mukaan lukien yrityksen tuotteet, palvelut, liikesuhteet ja toimitusketju. Arvoketjuista raportointi on implementoitu kirjanpitolain 7 luvun 7§:ään, jonka mukaan kestävyysraportissa on esitettävä kuvaus merkittävimmistä tosiasiallisista tai mahdollisista haittavaikutuksista, jotka liittyvät kestävyysraportointiyrityksen omiin toimintoihin ja sen arvoketjuun. Kuvaukseen on sisällytettävä tiedot kestävyysraportointiyrityksen liikesuhteista ja sen toimitusketjusta, haittavaikutusten tunnistamiseksi ja seuraamiseksi toteutetuista toimista sekä muista haittavaikutuksista, jotka kestävyysraportointiyritys on tunnistanut täyttääkseen Euroopan unionin lainsäädännön vaatimukset kestävyysvaikutusten huomioonottamisesta. ESRS-standardien mukaan yrityksen on annettava olennaiset arvoketjua koskevat tiedot, jos se on tarpeen, jotta kestävyysraportin käyttäjillä on mahdollisuus ymmärtää yrityksen olennaiset vaikutukset, riskit ja mahdollisuudet ja/tai yritys voi tuottaa tietoa, joka täyttää annettavien tietojen laatuvaatimukset.²⁶³

Arvoketjulla tarkoitetaan kirjanpitolain 7 luvun 2§:n 1 kohdan mukaan toimitusketjun ja kestävyysraportointiyrityksen tuottamien hyödykkeiden ja palvelujen asiakkaille toimittamisen edellyttämää suhteiden kokonaisuutta. Yrityksen arvoketjuun kuuluu kaikki yrityksen liiketoimintamalliin ja ulkoiseen toimintaympäristöön liittyvät toiminnot, resurssit ja suhteet.²⁶⁴ ESRS-standardien mukaan arvoketjuun kuuluu toimijoita, jotka toimivat ketjussa ennen yritystä ja sen jälkeen. Ennen yritystä toimivia toimijoita ovat esimerkiksi toimittajat, jotka tarjoavat tuotteita, joita käytetään yrityksen omien tuotteiden tai palveluiden kehittämiseen. Yrityksen jälkeen arvoketjussa sijoittuvat yritykset, kuten tuotteiden jakelijat ja asiakkaat, jotka vastaanottavat yritykseltä tuotteita tai palveluita.²⁶⁵

Raportointi yrityksen arvoketjuista on merkittävä ero muihin vapaaehtoiisiin raportointistandardeihin verrattuna kaksinaisen olennaisuuden periaatteen lisäksi.

²⁶³ Raportointiasetus, Liite I, ESRS 1 Yleiset vaatimukset, kohta 65.

²⁶⁴ Niskala – Palmuaro 2023, s. 73

²⁶⁵ Raportointiasetus, Liite II, ESRS 2 Yleiset tiedot, taulukko 2, s. 282. Arvoketjusta on syytä erottaa käsitteellisesti toimitusketju, johon sisältyy käytännössä arvoketjun alkupäässä olevat yhteisöt, joihin yrityksellä on suora suhde (esim. toimittajat), ja yhteisöt, joiden kanssa yrityksellä on välillinen liikesuhde. Toimitusketju on siten osa arvoketjua. EFRAG IG 2: Value chain implementation guidance 2023, s. 8.

Kestävyysraportointi laajenee kattamaan olennaiset kestävyysvaikutukset liiketoimista ja liikesuhteista arvoketjun alku- ja loppupäässä. Koko arvoketjun ja sen kestävyysvaikutusten määrittäminen ja arviointi tulee olemaan tärkeä osa yrityksen olennaisuusarvioinnin prosessia.²⁶⁶ Arvoketjusta raportointi koettiin tärkeänä, sillä raportoivan yrityksen suurimmat kestävyysvaikutukset ja riskit ilmenevät usein tuotantoketjun alku- tai loppupäässä eivätkä niinkään sen omassa toiminnassa. Siten tietojen antaminen ainoastaan yrityksen omasta toiminnasta antaisi vain osittaisen kuvan yrityksen toimintaan, tuotteisiin ja palveluihin liittyvistä ihmisistä ja ympäristöön kohdistuvista vaikutuksista.²⁶⁷

Uudistus laajentaa raportoinnin kattamaan myös sellaiset yritykset, jotka eivät välttämättä kuulu uuden kestävyysraportoinnin soveltamisalaan. Arvoketjun olennaisia vaikutuksia arvioidessa tarkastellaan esimerkiksi yrityksen EU:n ulkopuolella sijaitsevia alihankkijoita, jos ne ovat olennaisia. Yrityksellä voi olla esimerkiksi päästöjä tuottava tehdas EU:n ulkopuolisessa maassa, joten arvoketjun liiketoimien vaikutusten tuominen kestävyysraporttiin on kriittistä oikean kuvan antamiseksi yrityksen toiminnan vaikutuksista.²⁶⁸ Tällaisen tiedon jättäminen pois kestävyysraportista voisi antaa harhaanjohtavan kuvan yrityksen vastuullisuudesta. Yrityksen arvoketjusta raportointi laajentaa raportointivelvollisuutta huomattavasti verrattuna muihin vapaaehtoihin standardeihin. Yrityksen arvoketjun raportointi tarjoaa avoimuutta ja läpinäkyvyyttä niiden toiminnasta, joka voi vähentää viherpesua vastuullisuusraportoinnissa usealla tavalla.

Arvoketjun raportointi esimerkiksi mahdollistaa sen, että yritysten tulee pystyä seistä toimintansa ja sen vaikutusten takana, mikä luo painetta uudistaa ja noudattaa vastuullisia käytäntöjä tiedon ollessa julkista. Lisäksi avoimuus arvoketjusta voi vaikuttaa siihen, millä perusteella yritys valitsee alun perinkin toimittajansa ja alihankkijansa. Kun raportointi tulee pakolliseksi, yritykset tulevat luultavasti tietoisemmiksi siitä, mitä yhteistyökumppaneiksi valitsevat. Lisäksi avoin raportointi arvoketjusta mahdollistaa sidosryhmien osallistamisen yrityksen toimintaan ja valvontaan. Sidosryhmien on helpompi tunnistaa epäselvyyksiä yrityksen toiminnassa ja painostaa niitä muuttamaan toimintatapojaan.

Uudet kestävyysraportointistandardit vaativat aikaisempia raportointistandardeja suurempaa tarkkuutta, vaativat raportoinnissa käytettyjen metodologioiden määrittelemistä ja

²⁶⁶ Niskala – Palmuaro 2023, s. 76.

²⁶⁷ Draft EFRAG IG 2: Value chain implementation guidance 2023, s. 9.

²⁶⁸ Niskala – Palmuaro 2023, s. 48–49.

täsmäntämistä, joiden lisäksi ne kattavat laajemmin erilaisia ympäristöosa-alueita.²⁶⁹ Raportointistandardien soveltamisen odotetaan vaikuttavan yritysten toimintaan ja käyttäytymiseen erityisesti yrityksissä, joissa ei aikaisemmin raportoitu kestävyystietoja. Raportointistandardien myötä kestävyysyteen liittyvät asiat tulevat väkisinkin ajankohtaisiksi ja käsiteltäviksi yhä useammassa yrityksessä ja monet yritykset odottavat myös, että osastojen välinen sisäinen yhteistyö sekä ulkoinen yhteistyö arvoketjussa paranee. Vaikutukset näkyvät luultavasti myös yritysten sisäisissä toimintatavoissa sekä due diligence -prosesseissa. Muutokset yritysten toiminnassa edistävät samalla yritysten vastuullisuutta, erityisesti ympäristöasioissa.²⁷⁰ Kaksoisolennaisuuteen perustuvaa raportointia on kuitenkin myös kritisoitu esimerkiksi raportoinnista johtuvista kasvaneista suorista kustannuksista sekä siitä, että raportointi voi johtaa kilpailuhaittaan suhteessa yrityksiin, joiden ei tarvitse raportoida kestävyystietojaan.²⁷¹

4.3 Kestävyysraportoinnin varmentaminen ja julkaiseminen

Ennen uuden kestävyysraportointidirektiivin voimaantuloa ei ollut erillistä kansallista sääntelyä vastuullisuustietojen varmentamisesta.²⁷² Varmentamisen vapaaehtoisuudesta huolimatta n. 40 prosenttia suomalaisista vastuullisuusraportin julkistaneista yrityksistä on varmennuttanut vastuullisuusraporttejaan ulkopuolisella taholla viime vuosina.²⁷³ Kuitenkin uuden kestävyysraportoinnin 3 artiklan myötä kestävyysraportin varmentaminen tulee pakolliseksi ja kestävyystietojen todenperäisyys on aina annettava riippumattoman tahon varmennettavaksi.²⁷⁴ Kestävyysraportoinnin riippumattomia varmentajia voivat olla tilintarkastusyhteisöt ja vastuullisuusraportointiin erikoistuneet konsultointi- tai insinööritoimistot.²⁷⁵ Velvollisuus varmentaa kestävyysraportti on implementoitu tilintarkastuslain 2 luvun 2 a §:ään, jonka mukaan kestävyysraportointiyrityksen on valittava kestävyysraportointinsa varmentajaksi kestävyysraportointitarkastaja. Varmentaja arvioi kestävyysraportin antavaa kokonaiskuvaa ja

²⁶⁹ CEPS 2022, s. 101

²⁷⁰ Ibid, s. 107

²⁷¹ Ibid, s. 62

²⁷² Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 8.

²⁷³ Gullkvist 2023, s. 37.

²⁷⁴ HE 20/2023 vp, s. 5.

²⁷⁵ Gullkvist 2023, s. 32.

tekee arvion siitä, ettei raportin informaatio ole harhaanjohtavaa ja että raportissa on esitetty tietoja selkeästi ja riittävässä määrin. Tässä yhteydessä varmentaja arvioi, että raportti ei ole harhaanjohtava esimerkiksi tietojen poisjättämisestä tai liioittelusta painotuksesta tiettyihin käyttäjäryhmiin, aihepiireihin ja/tai tiettyyn informaatioon näistä aiheista. Lisäksi arvioidaan, vastaako kestävyysraportti kohdekäyttäjien informaatiotarpeisiin.²⁷⁶

Varmentamiselle ei kuitenkaan aseteta ainakaan heti yhtä tiukkoja vaatimuksia kuin mitkä koskevat tilinpäätöksen tarkastamista. Tarkoituksena on taata kestävyysraportin lukijalle vain ”rajoitettu varmuus” (engl. limited assurance) raportoitujen tietojen oikeellisuudesta, kun taas tilinpäätösinformaation kohdalla edellytetään ”kohtuullista varmuutta” (engl. reasonable assurance).²⁷⁷ Rajoitetun varmuuden antavissa varmennusraporteissa varmentaja toteaa, että tehdyn työn perusteella ei ole löytynyt seikkoja, jotka antaisivat olettaa, että tiedot eivät kaikilta olennaisilta osiltaan antaisi tasapainoista ja asianmukaista kuvaa tarkastuksen kohteena olleesta toiminnasta.²⁷⁸

Accountacy Europe, eurooppalaisten tilintarkastajien etuyhteisö, on esittänyt yhteenvedon toimenpiteistä, jotka ovat merkityksellisiä rajoitetun varmuuden saavuttamiseksi. Näihin toimenpiteisiin sisältyy yrityksen käyttöön ottamien raportointiperiaatteiden puolueettomuuden ja täydellisyyden arviointi viherpesuriskin torjumiseksi.²⁷⁹ Aikaisemman tutkimuksen perusteella riippumattoman ulkoisen varmennuksen on väitetty olevan tärkein väline, jolla voidaan osoittaa vastuullisuusraporttien uskottavuus ja avoimuus sidosryhmille ennen pakollista vastuullisuusraportointia.²⁸⁰

Kestävyysraportin pakollinen varmentaminen on yksi tärkeimmistä ja tehokkaimmista keinoista viherpesun torjumiseksi yritysten kestävyysraportoinnissa. Varmentaminen lisää kestävyysraportin luotettavuutta ja uskottavuutta. Ulkopuolisen varmentajan sinetti kestävyysraportin tietojen ja väitteiden tueksi lisää sijoittajien, sidosryhmien sekä kuluttajien luottamusta yritykseen. Ulkopuolinen varmentaja varmistaa raportin väitteiden objektiivisen arvioinnin, joka auttaa estämään yrityksiä esittelemästä vääristeltyjä tai harhaanjohtavia tietoja kestävyysraportissa. Lisäksi varmentaminen asettaa yritykset vastuuseen kestävyysväitteistään

²⁷⁶ Suomen Tilintarkastajat 2021, s. 17.

²⁷⁷ HE 20/2023 vp, s. 9.

²⁷⁸ Gullkvist 2023, s. 33.

²⁷⁹ Accountacy Europe 2022, s. 4.

²⁸⁰ Gullkvist 2023, s. 33. PwC:n 2022 tekemän tutkimuksen mukaan sijoittajat arvostavat varmennusta keinona antaa heille luottamusta yritysten kestävyysraportointiin. Sijoittajat haluavat tietää kestävyysraporteista, että yritys on todella tehnyt sen, mitä se sanoo tehneensä, ja että kestävyysraportointi on valitun raportointikehyksen mukaista. PwC's Global Investor Survey 2022, s. 5.

ja toiminnastaan. Varmentajan havaitessa virheitä tai epäselvyyksiä raportissa, yrityksen on korjattava ne ja selvitettävä syyt niiden esiintymiseen. Toisaalta paine tietojen julkaisemisesta voi vaikuttaa positiivisesti myös yrityksen toimintaan, sen kehittämiseen ja vastuullisuuteen. Yleisesti kestävyysraporttien varmentaminen lisää läpinäkyvyyttä yritysten vastuullisuustyöhön. Varmentamisen myötä sidosryhmät pystyvät paremmin luottamaan yritysten antamiin tietoihin ja tekemään perusteltuja päätöksiä tietojen pohjalta, joka voi johtaa varojen ohjautumiseen vihreisiin sijoituskohteisiin.

Uuden kestävyysraportointidirektiivin 19d artiklan myötä yritysten tulee lisäksi käyttää yhdenmukaista sähköistä raportointimuotoa edesauttaakseen sidosryhmien tiedontarpeita.²⁸¹ Kirjanpitolain 7 luvun 22 ja 24 §:ssä säädetään kestävyysraportin ja toimintakertomuksen sekä tilintarkastuskertomuksen ja kestävyysraportoinnin varmennuskertomuksen digitaalisuudesta. Kestävyysraportin julkaiseminen digitaalisessa muodossa tehostaa tiedonsaantia ja se edesauttaa kestävyystietoja keräävien ja välittävien yritysten toimintaa informaation hyödynnettäväksi saattamiseksi finanssimarkkinatoimijoille.²⁸² Finanssimarkkinatoimijoiden lisäksi useammat sidosryhmät, kuten kansalaisjärjestöt voivat tutustua sähköisesti julkaistuun kestävyysraporttiin helpommin. Digitaalisessa muodossa julkaistua raporttia voidaan myös vertailla ja tarkastella helpommin ja sidosryhmät voivat hyödyntää laajemmin erilaisia työkaluja raporttien analysointiin, joka voi osaltaan helpottaa viherpesun tunnistamista.

4.4 Tiedonantovelvollisuuden viranomaisvalvonta

Yritysten kestävyysraportointia ei ole juurikaan valvottu aikaisemmin viranomaisten toimesta. Avoimuusdirektiivissä (2004/109/EY) asetetaan kansallisten valvontaviranomaisten tehtäväksi valvoa säännellyllä markkinalla toimivien yritysten raportointivaatimuksia. Avoimuusdirektiivin 4 artiklassa säädetään vuositilinpäätöksestä, mutta siinä ei kuitenkaan viitata NFRD:iin, joka edellytti muita kuin taloudellisia tietoja koskevan selvityksen laatimista. Tämän vuoksi useilla jäsenvaltioilla ei ole ollut toimivaltaa valvoa NFRD:n mukaisesti laadittuja kestävyys selvityksiä, erityisesti jos ne on julkaistu erillisenä vuositilinpäätöksestä.²⁸³

²⁸¹ HE 20/2023 vp, s. 8.

²⁸² Ibid, s. 6.

²⁸³ CSRD, johdantokappale 79.

NFRD:n mukaisesti laadittujen kestävyys selvitysten valvonta Euroopassa on perustunut periaatepohjaiselle sääntelylle ja ei-sitoviin ohjeisiin, jonka takia valvonnan syvyys on vaihdellut maittain eikä raportoitujen tietojen vertailu ole useilta osin ollut mahdollista yhtiöiden välillä.²⁸⁴

Kestävyysraportointidirektiivin myötä Finanssivalvonnasta annettua lakia muutetaan siten, että Finanssivalvonnan tehtäväksi tulee EU:n kestävyysraportointistandardien valvominen ja Finanssivalvonnalle annetaan valvontavaltuudet KPL 7 luvun 1 §:n 3 momentin mukaisille valvottaville.²⁸⁵ Kestävyysraportoinnin valvontaa yhdenmukaistetaan myös Euroopan tasolla ja ESMA on antamassa ohjeet kansallisille viranomaisille valvonnan menettelytavoista. Ohjeiden laatimisen apuna on hyödynnetty ohjeita tilinpäätöstietojen valvonnasta, joten kestävyysraportoinnin valvonta tulee olemaan yhdenmukaista IFRS-valvonnan kanssa.²⁸⁶

Valvonta koskee siten ainoastaan yleisen edulta kannalta merkittäviä yrityksiä. Finanssivalvonta itse nosti lainsäädäntövaiheessa lausunnossaan esiin listaamattomien suurten yritysten valvonnan puutteen ja sen ongelmallisuuden. Finanssivalvonta korostaa lausunnossaan, että suurilla yrityksillä voi olla toimintojensa luonteen ja laajuuden vuoksi olla merkittävää yhteiskunnallista ja ympäristöön liittyvää merkitystä, mutta ne eivät kuulu minkään valvojan viranomaisen piiriin. Kestävyysdirektiivin tavoitteiden mukaisesti muiden toimijoiden täytyy voida luottaa yritysten tarjoamaan tietoon viherpesun estämiseksi.²⁸⁷ Muiden kuin yleisen edun kannalta merkittävien yritysten valvonta kulminoituu kestävyysraporttien varmentamiseen sekä muiden sidosryhmien tekemään vapaaehtoiseen valvontaan.

²⁸⁴ Finanssivalvonta, Listayhtiötilaisuus 2022, kalvo 57.

²⁸⁵ HE 20/2023 vp, s. 53.

²⁸⁶ Finanssivalvonnan Markkinat-tiedote 4/2023, s. 3

²⁸⁷ Finanssivalvonnan lausunto, s. 6.

4.5 Vastuu ja seuraukset tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta

4.5.1 Johdon vastuu tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta

Kestävyysdirektiivin nojalla kunkin jäsenvaltion tulee säätää, että yrityksen hallinto-, johto- ja valvontaelimet ovat kollektiivisesti vastuussa kestävyysraportoinnista. Suomessa näillä elimillä tarkoitetaan hallitusta ja toimitusjohtajaa ja vastuu on samanlainen kuin mikä koskee tilinpäätöstietoja.²⁸⁸ Vastuusäännös on implementoitu kirjanpitolain 7 luvun 27 §:ään, jossa säädetään vastuusta kestävyysraportista ja konsernikestävyysraportista. Säännöksen mukaan vastuu on sama kuin 3 luvun 7 a §:ssä säädettyssä vastuusta tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Yrityksen hallituksella on osakeyhtiölain (624/2006, OYL) 6 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan yleistoimivalta ja se vastaa siitä, että yhtiön kirjanpito on asianmukaisesti järjestetty. 6 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan toimitusjohtajalla on myös yleistoimivalta ja vastuu yhtiön kirjanpidon lainmukaisuudesta ja siitä, että varainhoito on luotettavalla tavalla järjestetty. Hallituksen jäsenen, hallintoneuvoston jäsenen ja toimitusjohtajan, eli yrityksen johtohenkilön vahingonkorvausvastuusta säädetään OYL:n 22 luvun 1 §:ssä. Johtohenkilön on korvattava vahinko, jonka hän on tehtävässään huolellisuusvelvoitteen vastaisesti tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle. Lisäksi on korvattava vahinko, jonka johtohenkilö on tehtävässään muuten osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä rikkomalla tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle, osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle.

OYL 22:1 nojalla syntyvä vahingonkorvausvastuu edellyttää sitä, että johtohenkilö on yhtiöoikeudellisessa toimessaan aiheuttanut vahingon.²⁸⁹ Vastuuta ei siten synny sellaisista toimista, jotka yrityksen hallituksen jäsen tai toimitusjohtaja tekee muussa ominaisuudessa kuin juuri hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan tehtävässään.²⁹⁰ Rajanveto voi olla hankalaa silloin, kun henkilö on osa yrityksen johtohenkilöstöä ja toimii samalla muussa roolissa yrityksessä.²⁹¹ Toisin kuin toimitusjohtaja, hallituksen jäsen voi olla työsuhteessa yhtiöön ja

²⁸⁸ HE 20/2023 vp, s. 9, 12

²⁸⁹ Savela 2015, s. 12.

²⁹⁰ Ibid, s. 20.

²⁹¹ Ibid, s. 12.

vaikuttaa kestävyysraportointiin jopa johtoasemassa.²⁹² Vahingonkorvausvastuu ei ole kollektiivista, vaan se edellyttää johtohenkilön henkilökohtaista myötävaikutusta asiaan. Jokaisen johtohenkilön kohdalla on siten erikseen selvitettävä, onko kyseinen henkilö osallistunut kestävyysraportoinnin laiminlyöntiin. Lisäksi vahingonkorvausvastuu edellyttää tuottamusta.²⁹³ Yrityksen kirjanpidon laiminlyöminen itsessään ei välttämättä aiheuta välitöntä vahinkoa. Kuitenkin, jos kirjanpito joudutaan esimerkiksi jälkikäteen laatimaan ja sen kustannukset olisivat suuremmat kuin mitä sen laatimisesta olisi ollut alun perin, tämä erotus on vahinko, joka on korvattava.²⁹⁴

4.5.2 Seuraamukset tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta

Tilinpäätösdirektiivin 51 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä seuraamuksista, joita sovelletaan säännösten rikkomiseen ja toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet seuraamusten täytäntöönpanon varmistamiseksi. Artikla korostaa, että säädettyjen seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia. Tilinpäätöksen osalta rikosvastuu on kirjattu rikoslain 30 lukuun, jonka 9 §:ssä säädetään kirjanpitorikoksesta, 9 a §:ssä törkeästä kirjanpitorikoksesta ja 10 §:ssä tuottamuksellisesta kirjanpitorikoksesta. Kirjanpitorikokset koskevat sekä kirjanpitoa että tilinpäätösdirektiivin mukaista tilinpäätöstä. Säännösten ensisijainen tavoite on kirjanpidon oikeellisuuden turvaaminen sinänsä.²⁹⁵ Kirjanpitorikokseen syyllistyminen edellyttää, että teko, kuten harhaanjohtavien tai väärin tietojen kirjaaminen, vaikuttaa oikean ja riittävän kuvan saamista yrityksen toiminnan tuloksesta tai taloudellisesta asemasta.²⁹⁶ Tilinpäätökseen ei kuitenkaan kuulu toimintakertomus, jonka osaksi kestävyysraportti uuden kestävyysraportointidirektiivin myötä tulee.

Maaliskuussa 2023 annetussa hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotettiin kestävyysraportointivelvoitteen tehostamiseksi kestävyysraportointirikoksen ja kestävyysraportointirikkomuksen lisäämistä rikoslain 30 lukuun.²⁹⁷ Kestävyysraportointirikos koski ainoastaan kirjanpitolain 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja yrityksiä, eli suuryrityksiä,

²⁹² Savela 2015, s. 22.

²⁹³ Ibid, s. 12.

²⁹⁴ Ibid, s. 123–124.

²⁹⁵ Lappi-Seppälä et al 2004, säännöksen tavoite.

²⁹⁶ Ibid, oikea ja riittävä kuva.

²⁹⁷ HE-luonnos 2023, s. 93.

pörssilistattuja yrityksiä, luottolaitoksia, vakuutusyhtiöitä ja eläkesäätiöitä sekä eläkekassoja. Kestävyyssraportointirikoksesta olisi ehdotuksen mukaan tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, jos yritys, tämän edustaja tai yrityksessä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä laiminlyö kestävyyssraportin laatimisen kokonaan tai olennaisilta osin, tai merkitsemällä kestävyyssraporttiin vääriä tai harhaanjohtavia tietoja olennaisesti vaikeuttaa oikean kuvan saamista yrityksen vaikutuksista kestävyysseikkoihin tai niiden vaikutuksesta yritykseen. Kestävyyssraportointirikkomuksesta puolestaan syyllistyy, jos kestävyssraportointirikos on kokonaisuutena arvostellen vähäinen tai kestävyssraportille säädetyn rekisteröintivelvollisuuden tai säilytysvelvollisuuden laiminlyö.

Uudet rangaistussäännökset nähtiin HE-luonnoksessa tarpeelliseksi raportointivelvoitteen vahvistamiseksi.²⁹⁸ HE-luonnoksen mukaan tilinpäätösdirektiivin 51 artikla sallii sekä rikosoikeudellisen että hallinnollisen seuraamusjärjestelmän käyttämisen, jolloin seuraamusjärjestelmän valinta on jäsenvaltioiden päätettävissä. HE-luonnoksessa todetaan kuitenkin, että hallinnollinen seuraamusjärjestelmä ei ole Suomessa tarkoituksenmukainen, sillä se johtaisi eriytymiseen tilinpäätöksen ja kestävyssraportin välillä ottaen huomioon, että molemmissa on tavoitteena oikean informaation antaminen sidosryhmien käyttöön.²⁹⁹

Myöhemmin keväällä 2023 järjestetyllä HE-luonnoksen lausuntokierroksella useat pitivät rikosvastuuta kestävyystiedoista kuitenkin epätarkoituksenmukaisena.³⁰⁰ Näkemystä perusteltiin muun muassa sillä, että kestävyysseikat käsitteenä on liian epämääräinen käytettäväksi ehdotetussa rikoslain säännöksessä ja siten se ei täytä rikoslain epätäsmällisyyskiellon vaatimuksia.³⁰¹ Lisäksi esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliitto lausui, että kestävyystiedot eivät ole verrattavissa tilinpäätösinformaation tärkeyteen ja kiistattomaan olennaisuuteen yrityksen informaatioluokkana, jonka vuoksi tiedonantovelvollisuuden rikkomiseen tulisi soveltua hallinnolliset seuraamukset. Huolta aiheuttivat myös lainsäädännön uutuus ja sen tulkinnan epävarmuus.³⁰²

Toisaalta osa vastaajista, kuten Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry, piti rikosoikeudellista vastuuta perusteltuna.³⁰³ Lopulta lausuntopalautteen myötä hallituksen esityksen jatkovalmisteluissa luovuttiin rikosoikeudellisia seuraamuksia koskevista ehdotuksista ja

²⁹⁸ HE-luonnos 2023, s 39.

²⁹⁹ Ibid, s. 17.

³⁰⁰ Lausuntoyhteenveto (2023), s. 4.

³⁰¹ Ibid s. 15.

³⁰² Ibid, s. 21.

³⁰³ Ibid, s. 110–111.

päädyttiin myöhästymismaksuun, joka sisällytettiin kaupparekisterilain 25 §:ään.³⁰⁴ Kestävyysraportin myöhästymismaksu määrätään, jos raportoiva yritys ei ole ilmoittanut raporttiaan rekisteröitäväksi kahdeksan kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä.

Valintaa perusteltiin sillä, että kestävyysraportoinnin sisältövaatimukset ovat luonteeltaan erilaisia kuin tilinpäätökselle säädetyt vaatimukset. Kestävyysraportoinnin sisältämien tietojen mittaaminen on hankalampaa kuin kirjanpitoliedon, ja tiedot sisältävät sekä määrällisiä ja jälkikäteen todennettavia tietoja että ennakoitavia ja laadullisia seikkoja. Myös tietojen keräämisessä arvoketjuissa voi olla hankaluuksia. Olennaisena seikkana hallinnollisiin seuraamuksiin päätyessä oli olennaisuusharkinta. Kestävyysraporteissa esitetään KPL 7:3:n mukaan tiedot, jotka ovat merkityksellisiä oikean kuvan antamiseksi raportoivan yrityksen vaikutuksista kestävyysseikkoihin sekä tiedot, jotka ovat merkityksellisiä oikean kuvan antamiseksi siitä, miten kestävyysseikat vaikuttavat raportoivan yrityksen kehitykseen, tulokseen ja asemaan (kaksoisolennaisuus). Olennaisuuskriteeri ja siihen liittyvä harkinta on suuressa osassa tulevassa kestävyysraportoinnissa, jolloin raportoinnissa korostuu myös yrityksen oma harkinta sen kestävyteen liittyvistä osa-alueistaan ja olosuhteistaan, toisin kuin tilinpäätösraportoinnissa.³⁰⁵

³⁰⁴ HE 20/2023 vp, s. 27, 57.

³⁰⁵ Ibid, s. 25–26.

5 Johtopäätökset

Tutkielmassa on ollut tarkoituksena selvittää viherpesun ilmiötä, kestävyysraportointisääntelyä ja sitä, miten ne kytkeytyvät toisiinsa. Tutkielman toisessa luvussa, ensimmäisessä käsittelyluvussa, käsiteltiin viherpesua ilmiönä. Luvun tarkoituksena oli vastata ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten viherpesu ilmenee yritysten kestävyysraportoinnissa ja miksi se on haitallista. Tutkimuskysymykseen vastaaminen vaatii kuitenkin viherpesun ilmiön taustoittamista. 2.1 luvussa tarkasteltiin viherpesun käsitettä ja huomattiin, että viherpesulla ei ole yksiselitteistä määritelmää, vaan se kattaa useita näkökulmia ja määritelmiä kontekstista riippuen.

Viherpesussa tunnistettiin kaksi eri tasoa, yritystason viherpesu ja tuotetason viherpesu ja todettiin, että tässä tutkielmassa keskitytään yritystason viherpesuun. Eri viherpesun käsitteen määritelmien perusteella todettiin, että viherpesun käsite merkitsee ennen kaikkea epäjohtonmukaisuutta ympäristöön liittyvien sanojen ja tekojen välillä, ja sillä pyritään saavuttamaan etuja virheellisiä tietoja julkaisevalle yritykselle. Vastuullisuusraportoinnissa yritys viherpesee antamalla harhaanjohtavan kuvan toiminnan vaikutuksistaan kestävämpänä kuin se todellisuudessa on, jotta se voisi saavuttaa etuja sidosryhmiensä silmissä. Edut voivat liittyä yrityksen maineeseen tai esimerkiksi rahoituksen saantiin.

Viherpesu voi ilmetä yritysten vastuullisuusraportoinnissa monin eri tavoin. Viherpesun ilmenemisen muodoiksi yritysten vastuullisuusraportoinnissa tunnistettiin tietojen valikoiva julkaiseminen, tietojen pois jättäminen, kestävyystietojen liioittelu sekä tietojen epäjohtonmukaisuus. Viherpesu voi olla siten aktiivista tai passiivista. Aktiivisessa viherpesussa tietoja julkaistavia kestävyystietoja joko keksitään tai muokataan, kun taas passiivinen viherpesu liittyy usein tietojen poisjättämiseen.

Vastuullisuusraportoinnille ominaiset tulevaisuuteen suuntautuvat tiedot, kuten nettonollasitoumukset, nostettiin esiin erityisen alttiina viherpesulle niiden luonteen vuoksi. Tulevaisuustavoitteiden arvioinnin ja perustelemisen vaikeudet, kompensatiomahdollisuus sekä valvonnan puute vaikuttavat viherpesulle altistumiseen. Laadullisten ja ennakoivien seikkojen esittämisessä muutenkin subjektiivinen harkinta on väistämättä suurempaa kuin

tilinpäätöstietojen osalta, kun otetaan huomioon olennaisuuskriteerin korostettu asema.³⁰⁶ Kestävyysraportointi vaatii raportointistandardeista huolimatta ja ansiosta arvioita määrällisistä ja jälkikäteen todennettavista tiedoista myös ennakkoivista ja laadullisista seikoista (29 b.3 art). Olennaisuusharkinnassa korostuu yrityksen subjektiivinen harkinta yksilöllisissä olosuhteissaan, joka altistaa myös viherpesulle.

Viherpesun taustalla on useita syitä, kuten yrityksen maineen parantaminen, yhteiskunnan paineet ja yrityksen sisäiset tekijät. Voidaan todeta, että viherpesu on monisyinen ilmiö, johon vaikuttavat sekä ulkoiset että sisäiset tekijät. Yksi suurimmista viherpesun mahdollistajista viherpesun taustalla on kuitenkin puutteellinen sääntely. Aikaisempi kestävyysraportointisääntely tai sen puute on jättänyt yrityksille melko paljon liikkumavaraa kestävyystietojen raportoinnissa, jonka lisäksi raportoinnin valvonta on ollut pitkälti ainoastaan kansalaisjärjestöjen harteilla.

Viherpesulla vastuullisuusraportoinnissa voi olla haitallisia vaikutuksia yksilöiden lisäksi myös itse raportoivaan yritykseen, rahoitusmarkkinoihin ja ympäristöön. Viherpesun vuoksi yksilöt, kuten loppusijoittajat eivät voi tietää, mitkä yritykset ovat aidosti vastuullisia. Epätietoisuus ja luottamuksen puute yhtä yritystä kohtaan voi levitä myös esimerkiksi muihin saman alan yrityksiin. Viherpesun paljastuessa yritys voi kärsiä mainehaitasta ja sitä kautta kokea myös taloudellista vahinkoa, jos esimerkiksi osakkeen hinta laskee sijoittajien epäluottamuksen myötä. Puutteellisten tai harhaanjohtavien kestävyystietojen vuoksi viherpesu voi vaikuttaa rahoitusmarkkinoihin esimerkiksi siten, että pääoma allokoituu väärin todellisuudessa ei-vastuullisiin yrityksiin. Lisäksi pääoman ohjautuessa väärin halutut positiiviset ympäristövaikutukset voivat jäädä saavuttamatta.

Viherpesu on monimutkainen ja merkityksellinen ilmiö vastuullisuusraportoinnin kannalta. Viherpesulla ei ole yksiselitteistä määritelmää ja se ilmenee eri tavoin yritysten vastuullisuusraporteissa. Oli viherpesu tahatonta tai tahallista, sen vaikutukset ovat laajat ja vaikuttavat laajimmillaan monessa eri tasossa. Viherpesun riski on tunnistettu Suomessa myös yritysten tasolla, ja yritykset pyrkivät vähentämään viherpesun riskiä muun muassa huolehtimalla siitä, että raportoitavat kestävyystiedot ja käytännön toimenpiteet ovat

³⁰⁶ HE 20/2023 vp, s. 25–26.

luotettavia. Lisäksi riskiä mitigoidaan kouluttamalla henkilöstöä ja asettamalla tieteeseen perustuvat kestävän kehityksen tavoitteet.³⁰⁷

Viherpesuun suhtaudutaan vakavasti EU:n tasolla ja EU on parhaillaan säätämässä myös muuta vastuullisuuteen ja viherpesuun liittyvää lainsäädäntöä. Komissio ei valmistelee uutta lainsäädäntöä kestävän rahoituksen toimintaohjelman alla vaan ne ovat erillisiä lainsäädäntöhankkeita, jotka sisällöllisesti kuitenkin liittyvät yritysten toimintaan. Esimerkiksi Green Claims -viherpesudirektiivi³⁰⁸ yrittää puuttua yritysten markkinoinnissa tapahtuvaan viherpesuun. Kestävyysraporttien kestävyystietoja ja varmennusta voidaan hyödyntää myös yritysten markkinoinnissa esitettyjen väitteiden todentamisessa, esimerkiksi tuotteiden pakkausmerkintöjen ympäristöväitteissä.³⁰⁹

Tutkielman toisen tutkimuskysymyksen avulla on tarkasteltu kestävyysraportointisääntelyn historiaa vastaamalla kysymykseen, miten vastuullisuusraportointisääntely on kehittynyt viherpesun näkökulmasta ja miksi sääntelyä on ollut tarvetta uudistaa. Ensimmäisten vastuullisuusraporttien ilmestyessä raportointi keskittyi yrityksen toiminnan yhteiskunnallisiin ja ympäristöllisiin vaikutuksiin ja avoimuuden lisäämiseen yrityksen ja sidosryhmien välillä. Raportit olivat erillisiä tilinpäätösinformaatiosta ja julkaistu itsesääntelyn nojalla. Vuonna 2001 komissio antoi ensimmäisiä ohjeita ympäristöasioiden raportoinnista tilinpäätöksessä, tavoitteena erillisten ympäristöraporttien ja yritysten tilinpäätösten laatiminen yhtenäisemmiksi ja johdonmukaisemmiksi. Tietojen oli tarkoitus täydentää erillisiä ympäristöraportteja, jotka laadittiin sisällöltään kattavammiksi.

Yritysten tiedonantovelvollisuudet laajenivat modernisointidirektiivin myötä, joka velvoitti yritykset yrityksen kehityksen, tuloksellisuuden ja tilan ymmärtämisen kannalta merkityksellisiä ympäristönäkökohtia sekä sosiaalisia ja muita näkökohtia toimintakertomuksissaan. Modernisointidirektiivin vaatimuksia pidettiin kuitenkin ehdollisena ja epämääräisenä, mikä johtui osin vanhasta käsityksestä, jonka mukaan yrityksen yhteiskuntavastuuta ei tulisi säännellä. Tämä johti siihen, että monet yritykset raportoivat vain vähäisessä määrin ei-taloudellisista tiedoista ja raportit keskittyivät usein vain positiivisiin näkökulmiin ja jättivät negatiiviset toiminnan vaikutukset raportoimatta.

³⁰⁷ Finanssivalvonnan Markkinat-tiedote 4/2023, s. 20

³⁰⁸ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi nimenomaisten ympäristöväitteiden perusteleminen ja esittämisestä (viherväitteitä koskeva direktiivi). KOM(2023) 166 final.

³⁰⁹ Silvola– Peill– Aspholm – Kaisanlahti 2024, 10.3 EU:n muita tulevia lakihankkeita.

Yritysten tiedonantovelvollisuus kiristyi, kun vuonna 2014 annettiin ei-taloudellista raportointia koskeva direktiivi, jonka tavoitteena oli ei-taloudellisten tietojen merkityksellisyyden, johdonmukaisuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen tiukentamalla ja selkeyttämällä raportointivaatimuksia. Yritysten tuli raportoida kuudesta eri NFRD:n yksilöimästä kestävyysaiheista ja näiden aiheiden osalta yritysten edellytettiin julkistavan tietoja liiketoimintamallistaan, tuloksistaan, riskeistä, riskienhallinnasta sekä liiketoiminnan kannalta keskeisistä suorituskykyindikaattoreista. NFRD vaati yrityksiä raportoimaan kaksinkertaisen olennaisuuden periaatteen mukaisesti, joka osaltaan lisäsi raportoinnin kattavuutta ja tarkkuutta. Yritykset pystyivät valita vapaasti raportoinnissa käytettävän raportointistandardin, mikä johti siihen, että yritykset käyttivät monia eri standardeja, jotka vaativat kestävyystietojen raportoimista eri näkökulmista.

Vaikka joustavuus raportointistandardin valinnassa edesauttoi raporttien mukautumista yrityskohtaisiin tarpeisiin, se myös hankaloitti viherpesun havaitsemista, sillä eri yritysten, ja jopa saman alan yritysten, kestävyysraporttien vertailukelpoisuus ja yhtenäisyys kärsivät. Tämän lisäksi noudata tai selitä -periaate antoi paljon liikkumavaraa raportoinnissa ja johti siihen, että yritykset saattoivat haluamiansa tietoja ilman selkeitä seuraamuksia. Tiedon luotettavuutta pyrittiin lisäämään tietojen varmennuksen vaatimisella. Varmennus kohdistui kuitenkin vain raportin olemassaoloon, mutta ei sisältöön.

NFRD ei täyttänyt tavoitteitaan yritysten kestävyystietojen laadun ja vertailtavuuden parantamisessa. Puutteet havaittiin nopeasti direktiivin implementoinnin jälkeen. NFRD:n joustavuus ja tarkkojen raportointivaatimusten puute johtivat siihen, että yrityksillä oli käytännössä liikaa harkintavaltaa selvityksiä laatiessaan ja julkistaessaan. Komission NFRD:n implementoinnin jälkeen julkaisemista ohjeista huolimatta raporttien laatu ei parantunut riittävästi ja nopeasti säännösten käyttöönoton jälkeen komissio ryhtyi tarkastelemaan NFRD:n toimivuutta. Isoimmiksi puutteiksi todettiin jälleen selvitysten laatu ja vertailukelpoisuus. Ongelmat johtivat siihen, että sijoittajat eivät pystyneet käyttämään selvitysten antamia tietoja hyväkseen tarkoituksenmukaisesti, mikä heikensi osaltaan tiedon hyödyllisyyttä päätöksenteossa.

Kestävyysraportointisääntelyn kehityksessä on pyritty lisäämään yritysten avoimuutta, mutta sääntelyn mahdollistama liiallinen joustavuus raportointistandardien valinnassa, raportoitavien tietojen valinnassa (noudata tai selitä -periaate) ja tietojen julkaisemisessa heikensivät raporttien luotettavuutta ja vertailukelpoisuutta. Yrityksiä velvoittavat

avoimuussäännökset ovat välttämättömiä, jotta EU:n tasolla voidaan varmistaa sijoittajansuoja sekä rahoitusvakaus ja samanaikaisesti antaa yhteiskunnan organisaatioille sekä muille sidosryhmille mahdollisuus saattaa yritykset vastuuseen ympäristöön ja yhteiskuntaan kohdistuvista vaikutuksistaan. Lisäksi yhtenäisillä kestävyystiedoilla varmistetaan tasapuoliset toimintaedellytykset eri jäsenvaltioihin sijoittautuneille yrityksille.³¹⁰

Raportoitujen tietojen vertailukelpoisuus antaa mahdollisille sijoittajille ja muille kestävyysraporttien käyttäjille mahdollisuuden vertailla yrityksiä paremmin yli valtion rajojen. Näin ollen se vertailtavuus on tärkeää myös pääoman vapaan liikkuvuuden ja pääomamarkkinaunionin kannalta, erityisesti kun otetaan huomioon kestävyystietojen kasvava merkitys sijoituspäätöksissä, ja toisaalta myös siksi, että kansalaisyhteiskunnan muut sidosryhmät voivat helpommin vertailla yritysten vaikutuksia eri EU: jäsenmaissa ja saattaa ne paremmin vastuuseen niiden toiminnan vaikutuksista.³¹¹

Tutkielman neljännessä luvussa on tarkasteltu uuden kestävyysraportointidirektiivin tuomia uudistuksia viherpesun ehkäisemiseksi kestävyysraportoinnissa. Luvussa on pyritty vastaamaan kolmanteen tutkimuskysymykseen, mitä uudistuksia uudessa kestävyysraportointidirektiivissä on viherpesun estämisen kannalta. Uudistuksista nostetaan esiin erityisesti laajentunut soveltamisala, eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit, kestävyysraportin varmentaminen ja julkaiseminen, viranomaisvalvonta sekä vastuu- ja seuraamussäännökset. Soveltamisalan laajentuminen lisää kestävyysraportoinnin kattavuutta sekä läpinäkyvyyttä, mikä helpottaa sidosryhmien mahdollisuuksia arvioida ja vertailla yritysten kestävyystietoja.

Uudet eurooppalaiset kestävyysraportointistandardit ovat keskeinen osa CSRD:n viherpesua ehkäisevien uudistusten toteuttamisessa. ESRS-standardit tarjoavat yrityksille yksityiskohtaiset tiedonantovaatimukset, jotka yritysten on täytettävä. ESRS-standardit ovat yksityiskohtaisemmat ja sisältävät enemmän raportoitavia aiheita kuin NFRD. Lisäksi standardi ei salli yritysten jättää raporttoimatta tietoja noudata tai selitä -periaatteen mukaisesti, vaan yrityksen on julkistettava sen toiminnan kannalta kaikki olennaiset tiedot.

³¹⁰ SWD(2021) 150 final, s. 14–15.

³¹¹ Ibid, s. 15.

Yrityksen omaan toimintaan liittyvien tietojen lisäksi raportointi ulottuu sen tuotantoketjun alku- ja loppupään arvoketjuihin. Arvoketjusta raportointi on tärkeä uudistus viherpesun kannalta, sillä yritysten suurimmat kestävyysvaikutukset- ja riskit ilmenevät usein arvoketjussa.³¹² Koko arvoketjun sisältävä raportointi antaa kattavimman kuvan yrityksen toiminnan vaikutuksista. Sisällöllisten vaatimusten lisäksi ESRS-standardit asettavat yritysten julkaisemille kestävyystiedoille tiukat laadulliset vaatimukset, jotka sisältävät tiedon merkityksellisyyden, todenmukaisen esittämisen, vertailtavuuden, todennettavuuden ja ymmärrettävyyden. Standardoitu raportointikehys sekä sisällölliset ja laadulliset vaatimukset auttavat varmistamaan, että yritysten raportoidut kestävyystiedot ovat luotettavia ja vähentävät yritysten mahdollisuuksia viherpesuun.

Julkaistavien kestävyysraporttien luotettavuutta ja avoimuutta lisää myös huomattavasti myös raportin pakollinen varmentaminen ja se on yksi tärkeimmistä keinoista viherpesun torjumiseksi yritysten kestävyysraportoinnissa. Ennen uuden kestävyysdirektiivin voimaantuloa osa suomalaisista yrityksistä varmensi kestävyysraporttejaan myös vapaaehtoisesti, mutta uudistus tulee muuttamaan tilannetta merkittävästi tekemällä kestävyysraportin varmentamisesta pakollista. Varmentamisen toivotaan vähentävän yritysten mahdollisuuksia antaa harhaanjohtavia tai liioiteltuja tietoja toimintansa vaikutuksista, mikä on keskeistä viherpesun estämisessä kestävyysraportoinnissa. Riippumattomat kestävyysraportointitarkastajat tarkastavat raportissa annetut tiedot tarkoituksena taata lukijalle rajoitettu varmuus kestävyystietojen oikeellisuudesta.

Varmentamisen myötä sidosryhmien luottamus kestävyystietojen oikeellisuuteen ja todenmukaisuuteen lisääntyy. Lisäksi paine tietojen varmentamisesta ja julkaisemisesta voi kannustaa yrityksiä kehittämään yrityksen toimintaa kestävämpään suuntaan. Luotettavat ja julkisesti saatavilla olevat tiedot yrityksen kestävyysvaikutuksista ovat tärkeitä sijoittajille ja yhteiskunnalle laajemmin.³¹³ Velvoite julkaista kestävyysraportit digitaalisessa muodossa tehostaa sidosryhmien tiedonsaantia ja helpottaa raporttien vertailua ja analysointia ja sitä kautta viherpesun tunnistamista.

Aikaisemmin todettiin vastuullisuusraportoinnin sääntelyn puutteen, erityisesti valvonnan osalta, olevan yksi suurimmista syistä viherpesun taustalla. Valvonta on Euroopassa

³¹² Draft EFRAG IG 2: Value chain implementation guidance 2023, s. 9.

³¹³ CEPS 2022, s. 105.

perustunut periaatepohjaiselle sääntelylle ja ei-sitoviin ohjeisiin, ja valvonta on käytännössä tapahtunut kansalaisjärjestöjen kautta. Uusi kestävyysraportointidirektiivi antaa Finanssivalvonnan tehtäväksi valvoa valvottaviensa kestävyysraportointia. Lisäksi kestävyysraportoinnin valvontaa yhdenmukaistetaan EU:n tasolla, mikä parantaa myös raporttien vertailtavuutta ja luotettavuutta eri maiden välillä.³¹⁴ Ongelmalliseksi koettiin kuitenkin valvonnan keskittyminen ainoastaan Finanssivalvonnan valvottaviin.³¹⁵ Tämä voi johtaa esimerkiksi tilanteeseen, jossa kahdesta saman alan yrityksestä vain toisen kestävyysraportointia valvotaan Finanssivalvonnan toimesta. Toisaalta uuden kestävyysraportointidirektiivin myötä kestävyysraportit varmennetaan, jonka lisäksi sidosryhmät valvovat yritysten raportointia viranomaisvalvonnan puutteesta huolimatta.

Uusi kestävyysraportointidirektiivin myötä kirjanpitolakiin kirjattiin vastuusäännös yrityksen hallinto-, johto-, ja valvontaelinten kollektiivisesta vastuusta kestävyysraportoinnista. Suomessa nämä elimet tarkoittavat käytännössä hallitusta ja toimitusjohtajaa. Vastuu kestävyysraportoinnista on samanlaista kuin mikä koskee tilinpäätöstietoja. Vastuu säännösten tehostamiseksi jäsenvaltioiden tulee implementoida myös seuraamuksista, joita sovelletaan kestävyysraportointivelvoitteiden rikkomiseen. Kestävyystietojen luonteen vuoksi rikosoikeudellista rangaistusta ei pidetty lopulta tarkoituksenmukaisena. Kestävyystietojen ennakoiivat ja laadulliset seikat, olennaisuuskriteerin korostettu sekä mahdolliset ongelmat tietojen keräämisessä nähtiin ongelmallisiksi rikosvastuun kannalta.³¹⁶ Rikosoikeudellisten seuraamusten sijaan päädyttiin hallinnollisiin seuraamuksiin, käytännössä myöhästymismaksuun. Seuraamukset yleisesti kannustavat yrityksiä noudattamaan raportointivelvoitteita ajallaan ja asianmukaisesti, mikä vähentää osaltaan viherpesun riskiä. Myöhästymismaksujen uhka toimii pelotteena, joka lisää yritysten sitoutumista oikea-aikaiseen raportointiin.

Uusi kestävyysraportointidirektiivi sisältää monia uudistuksia, joiden voidaan odottaa ehkäisevän viherpesua yritysten kestävyysraportoinnissa. Direktiivin mukaisen raportoinnin odotetaan lisäävän yritysten kestävyystietojen saatavuutta, luotettavuutta sekä vertailukelpoisuutta ja vähentävän siten viherpesun riskiä.³¹⁷ Uudistukset pyrkivät siten

³¹⁴ Finanssivalvonnan Markkinat-tiedote 4/2023, s. 3.

³¹⁵ Esim. Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry:n lausunto 2023, s. 2. Finanssivalvonta valvoo mm. pankkeja, vakuutus- ja eläkeyhtiöitä, sijoituspalveluyrityksiä, rahastoyrityksiä sekä pörssilistattuja yhtiöitä.

³¹⁶ HE 20/2023 vp, s. 25–26.

³¹⁷ Finanssivalvonnan Markkinat-tiedote 4/2023, s. 20.

vastaamaan NFRD:n soveltamisessa havaittuihin ongelmiin. Uudistusten todelliset vaikutukset viherpesuun kestävyysraportoinnissa nähdään kuitenkin vasta raportoinnin alkaessa porrastetusti.